

42682.

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Nevin AVCIOĞLU (İSPİRLİOĞLU)

***SAFVET NEZİHİ
HAYATI VE ESERLERİ***

42682

Yüksek Lisans Tezi

Tez Yöneticisi
Prof. Dr. Şerif AKTAŞ

Erzurum-1995

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

	<i>Sayfa No</i>
İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	IV
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII

I.BÖLÜM

1.Hayatı, Fikirleri, Etkilendiği Kültür Çevresi	1-6
1.1.Hayatı	2
1.2.Öğrenim Durumu	2
1.3.Memuriyet Hayatı	2
1.4.Ticârî Hayatı	2
1.5.Hastahanedeki Günleri ve Ölümü	4
1.6.Fikirleri	5-6
1.6.1.Meşrutîyeçilik	5
1.6.2.Milliyetçilik	5
1.6.3.Eğitim	5
1.6.4.Kadın ve Aile	5
1.6.5.Bilim ve Teknik	6
1.7.Etkilendiği Kültür Çevresi	6

II. BÖLÜM

2.Eserleri	9-90
2.1.Romanları	10
2.1.1.Zavallı Necdet	10-26
2.1.1.1.Romanın Kimliği	10
2.1.1.2.Roman Hakkında Edebî Çevrelerin Görüşleri	10
2.1.1.3.Özet	11
2.1.1.4.Olay Örgüsü	12
2.1.1.5.Zaman	14
2.1.1.6.Mekân	18
2.1.1.7.Şahıs	24
2.1.1.8.Yapı	26

II

2.1.2. Teehhül Aleminde	29-39
2.1.2.1. Eserin Tanıtımı	29
2.1.2.2. Özet	29
2.1.2.3. Olay Örgüsü	30
2.1.2.4. Mekân	31
2.1.2.5. Şahıs Kadrosu	32
2.1.2.6. Zaman	35
2.1.2.7. Yapı	36
2.1.3. Müsebbib	39-58
2.1.3.1. Eserin Tanıtımı	39
2.1.3.2. Özet	40
2.1.3.6. Zaman	43
2.1.3.4. Mekân	45
2.1.3.5. Şahıs Kadrosu	47
2.1.4. Kadınlar Arasında	58-64
2.1.4.1. Romanın Tanıtımı	58
2.1.4.2. Özet	58
2.1.4.3. Tema	59
2.1.4.4. Zaman	59
2.1.4.5. Şahıs Kadrosu	60
2.1.4.6. Mekân	62
2.1.4.7. Yapı	63
2.1.5. Kadın Kalbi	64-69
2.1.5.1. Romanın Tanıtımı	64
2.1.5.2. Özet	64
2.1.5.3. Zaman	65
2.1.5.4. Mekân	66
2.1.5.5. Şahıs Kadrosu	67
2.1.5.6. Yapı	69
2.1.6. Romanlarında Rastlanan Ortak Özellikler	70-73
2.1.6.1. Tema ve Yapı	70
2.1.6.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı	70
2.1.6.3. Şahıs Kadrosu	71
2.1.6.4. Mekân	72
2.1.6.5. Zaman	73
2.2. Hikâyeleri	74-81
2.2.1. Sümüklü Faik	74

III

2.2.2. İstikbâle Ait	76
2.2.3. Silah Başına	78
2.3. Tiyatrosu	81-87
2.3.1. İzah ve İstizah	81
2.3.1.1. Eserin Tanıtımı	81
2.3.1.2. Özet	82
2.3.1.3. Konu	83
2.3.1.4. Olaylar Dizisi	83
2.3.1.5. Mekân	84
2.3.1.6. Zaman	84
2.3.1.7. Şahıs Kadrosu	85
2.3.2. Tiyatro Unsurları İle İlgili Genel Değerlendirme	87
2.4. Makaleleri	88-90
2.4.1. Bizde Romancılık ve Romanlar	88
2.4.2. Tiyatroculuk ve Tiyatrolarımız	88
2.4.3. Sulh-i Teslih	89
2.4.4. Kaht-ı Nukûd	89
2.4.5. Asılmaya Giderken	89
2.4.6. Çarişon	90
2.4.7. Seyahat-ı Havaiye	90
2.5. Tercümesi	90
2.5.1. Kumar Beliyyesi	90

III. BÖLÜM

SONUÇ	92
BİBLİYOGRAFYA	93
ÖZGEÇMİŞ	96
EKLER	97-102

ÖNSÖZ

XIX. yüzyılda Aydınlanma dönemine giren Edebiyatımızın Batılı anlamda gelişmesinde önemli katkıları bulunan Servet-i Fünûn akımının değerli sanatçıları yanında, bu topluluğa katılmayan varlıkları unutulmuş bazı edebî şahsiyetlerin de bulunduğu bir gerçektir.

İşte Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın geliştiği dönemlerde gazete ve dergilerde çıkan çeşitli yazılarıyla dikkat çeken ve bu çalışmamızın konusunu teşkil eden Safvet Nezihî'nin adına Edebiyat tarihlerinin dışında pek rastlanmamaktadır.

Hayatının son dönemlerini akıl hastahanesinde geçiren yazarın, neden Servet-i Fünûn topluluğu dışında kaldığı düşüncesi bizi böyle bir çalışmaya sevk etti.

Safvet Nezihî'nin belinmeyen bütün yönlerini objektif bir şekilde araştırıp değerlendirmek arzusuyla başladığımız bu çalışmayı üç bölümde tamamlayabildik.

Birinci bölümde; hayatı, fikirleri ve etkilendiği kültür kaynakları ele alınmıştır. Bu bölümü hazırlarken hayatıyla ilgili bilgileri sondan başa doğru giderek bulmaya çalıştık. Önce öldüğü Bakırköy Hastanesine başvurduk. 1950'den önceye ait hastahane kayıtlarının bulunmadığı söylenerek çaldığımız ilk kapı yüzümüze kapandı.

Öldüğü güne ait bütün gazete haberlerini tararken bir teşekkür ilânıyla karşılaştık. 5 Aralık 1939 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Safvet Nezihî'ye gönderdikleri ilgi ve yardımlarından dolayı Bakırköy Hastahanesi görevlilerine ve Türk basınına teşekkür eden Hilmi Naili Barlo'nun kimliğini araştırdık. İstanbul rehberlerinden Barlo soyadına kayıtlı iki telefon tesbit ettik ve aradık. Hikmet ve Fikret Barlo'ya ait telefonlara cevap veren iki hanım, maalesef Hilmi Naili Barlo'nun kimliği hakkında açıklamada bulunmadılar. Böylece umutla çaldığımız ikinci kapı da açılmadı.

Evli olup olmadığı hakkında hiçbir bilgi edinemediğimiz Safvet Nezihî hakkında en güvenilir bilgileri Başbakanlık Devlet Arşivi'nde yaptığımız araştırmalardan edindik. Kapalıçarşı'da kuyumculuk yaptığını öğrenince araştırmalarımızı o yöne çevirdik. Tüm çabalarımıza rağmen Kapalıçarşı'dan da eliboş dönünce edinebildiğimiz bilgilerle yetinmek zorunda kaldık.

Eserlerinin ele alındığı ikinci bölümde; kitap halinde basılan beş romanı ile gazete sayfalarında kalan üç hikâyesini tesbit ederek inceledik. Ayrıca çeşitli dergilerde yayımlanan otuzu aşkın sanat, edebiyat ve fen alanında yazdığı makaleleri okuyarak bu konudaki fikirlerini sunmaya çalıştık.

Sonuç ve bibliyografya kısmında; çalışmalarımızın değerlendirmesini yaparak önce Safvet Nezihî'nin ürünlerini edebî türlere göre düzenleyip daha sonra faydalandığımız diğer kaynaklara yer verdik.

Safvet Nezihi'nin Hayatı ve Eserleri adını verdiğimiz bu çalışmaların şekillenmesinde bana her türlü olanağı sağlayan, açık yüreklilikle yaptığı olumlu tenkitleriyle beni şevkle çalışmaya iten, yoğun çalışmalarının yanında üniversite camiasının dışında bulunmamın getireceği külfetlere içtenlikle katlanan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Şerif AKTAŞ Beyfendi'ye, metod ve araştırma konularında değerli bilgilerinden yararlandığım, çalışmalarımın tıkanıp, umutsuzluğa düştüğüm yerde engin kültürüyle beni aydınlatan Prof. Dr. M. Orhan OKAY Beyfendi'ye saygı ve şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca çalışmalarımındaki bazı eksiklikleri samimî duygularla dile getiren, titiz dikkatleriyle bu eksikliklerin giderilmesinde değerli vakitlerini harcayan Yrd. Doç. Dr. Osman GÜNDÜZ Beyfendi'ye ve onun şahsında her zaman beni sıcak ilgileriyle kucaklayan bölümün tüm öğretim elemanlarına ve çalışanlarına; eserlerin temininde çok büyük yardımlarını gördüğüm üniversitemiz kütüphanesi müdürü değerli arkadaşım Adnan ÇINARLIOĞLU'na, çalışmalarım ile ilgili yazışmaları takip ederek bana ulaştıran bölüm sekreteri Jale CENGİZ'e, manevi desteğini esirgemeyen sevgili eşime teşekkür ediyorum.

Erzurum-1995

ÖZET

1871'de İstanbul'da doğan 1939'da Bakırköy akıl hastahanesinde ölen Safvet Nezihî çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan roman, hikâye ve makaleleriyle dikkat çekmiştir.

Hayatı hakkında edinilen bilgilerin eksikliği yüzünden yaşamıyla ilgili bazı bölümlerin aydınlatılamamasına rağmen Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra, Paris'e giderek Hukuk ve Siyasi Bilimler konularında eğitimini tamamladığı bilinmektedir.

Yazı hayatına başladığı yıllarda İkdâm Gazetisi, geniş halk topluluğuna acıklı aşk olaylarıyla seslenen yazarların romanlarını yayımlayarak onların edebiyat dünyasında tanınmalarına yardımcı olmuştur. Safvet Nezihî'de aynı gazetede tefrika edilen Zavallı Necdet romanıyla üne kavuşmuştur. Devrinde çok okunmuş olmasına rağmen ciddi rahatsızlığı nedeniyle yazı hayatı kısa sürmüştür. Zavallı Necdet'ten sonra kitap halinde basılan romanları sırasıyla şunlardır: Teehhül Aleminde, Kadın Kalbi, Kadınlar Arasında, Müsebbib.

Önceleri aşk konularını ele alan Safvet Nezihî II. Meşrutiyet'in ilânından sonra istibdat yönetimini sorgulayan siyasî romanlar yazmıştır.

İzah ve İstizah adındaki milli piyesinin yanında kitap haline getirilemeyen birçok yazıları gazete ve dergi sayfalarında kalmıştır.

Zaman zaman Servet-i Fünûn etkisinde kalan yazar, belirli bir çizgi üzerinde yürüyemediğinden bu topluluğun arasına girememiş, sefâhete olan düşkünlüğü yüzünden düzensiz bir hayat yaşamış, uzun yıllar akıl hastanesinde yattığı için de edebiyat dünyasında çabucak unutulmuştur.

ABSTRACT

The real name of Safvet Nezihi by which he is best known with his novel. "Zavallı Necdet" in our literature is Ömer Lütfi.

He was born in 1871 in İstanbul. He graduated in Galatasaray Lisesi and was busy in Jewellery in Kapalıçarşı.

At the end of a out of order life, he died at a hospital in 1939.

Before 1908, a lot of novels, stories and articles were published in the newspaper and magazines named "İkdam", "Servet-i Fünûn" and "Malûmat".

There are five novels named Zavallı Necdet (1902), Teehhül Aleminde (1903), Kadın Kalbi (1903), Kadınlar Arasında (1909) and Müsebbib (1910).

A two-part play in the name of İzah ve İstizah (1911) of him.

There is also a translations from Frech named "Kumar Beliyesi".

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI -FİKİRLERİ-KÜLTÜR ÇEVRESİ

1.1.HAYATI

Asıl adı Ömer Lütî olan Safvet Nezihî, 1971 yılında İstanbul'da doğdu. Hakkâri valilerinden Fikri Paşa'nın oğludur. Hayatına dair pek az bilgi bulunan Safvet Nezihî hakkında Başbakanlık Arşivinde şu bilgilere yer verilmiştir:

*"Ömer Lütî Bey, Mülga Hakkâri vilâyeti valiliğinde bulunmuş olan Müteveffa Fikri Paşa'nın mahdumudur. Bin iki yüz seksen sekiz sene-i hicriyesinde sene-i maliye 88 Dersaadet'te tevellüd ettiği nüfus tezkire-i Osmaniye'si suret-i musaddakasında muharrerdir."*¹

1.2.Öğrenimi

Yine aynı kaynakta, öğrenimiyle ilgili şu bilgiler verilmektedir. "Mukaddemât-ı ulûmu muallimin-i mahsûsadan ta'lim ettikten sonra mekteb-i mülkiye-i şâhâne idâdî ve âlî kısımlarında ikmâl-i tahsil ile karîb-i âlâ dereceden 2 Kânûn-ı evvel sene 306 tarihinde me'zûniyet ru'usuyla ulûm ve fûnûn ve ba'de Paris'e giderek ora Hukuk ve Ulûm-i siyâsiye mekteplerinde dahi ikmâl-i tahsil ile hukuktan başölye (Baehelier)² ve lisans ve Ulûm-i siyâsiye mektebinden seksiyon diplomatik (section diplomatique)³ şehâdetnâmesi almıştır. Türkçe ve Fransızca tekellüm ve kitâbet edip Almanca tefehhüm ve kıraat eylediği tercüme-i hal varakasında muharrerdir."⁴

Yukarıdaki cümleleri bugünkü Türkçe ile ifade edersek: Önceleri özel hocalardan ders alıp Mekteb-i mülkiye-i şâhâne'nin idâdî ve âlî kısımlarında tahsilini tamamlayarak "âlâ" derecesine yakın bir derece ile 1890 yılında mezun olmuştur. Daha sonra Paris'e giderek orada Hukuk ve Ulûm-i siyâsiye okullarına girmiştir. Hukuktan başölye, lisan ve siyasî ilimlerinden "*seksiyon diplomatik*" diploması almıştır. Fransızca ve Almanca bilmektedir.

1.3.Memuriyeti

Safvet Nezihî'nin 20 Safer 1315 (21 Temmuz 1897) de Konya'ya bağlı Hamîdâbâd sancağı Tahrîrât Müdiriyeti'ne tayin edildiğini daha sonra 7 Zilhicce 1315 (29 Nisan 1898) de Niğde sancağına atandığını yine aynı kaynaktan öğrenmekteyiz. Bu konuda Sicil-i Ahval Defteri'nde şu cümleler yer almaktadır.

¹ Başbakanlık Arşivi Sicil-i Ahval Defteri c.76 463. syf

² Baccalaure'at: Üniversitede ilk rütbe, ikinci çalışmaları sonunda elde edilen, doktora ünvanı olan

³ Diplomatik Bölüm, Petit Larosse. 17. Rue du Montparnasse, et boulevard Raspail, 114.

⁴ Başbakanlık Arşivi Sicil-i Ahval Defteri c.76 463.syf

"Bin üçyüz on beş senesi Saferi'nin yirmisinde 9 Temmuz sene 1313 yediyüzaltmış dokuz kuruş maaşla Konya vilayetinde Hamidâbâd sancağı Tahrîrât Müdiriyeti'ne bi't-ta'yin sene-i merhume Zi'l-hicce'sinin yedisinde 17 Nisan sene 314 maaş-ı mezkûr ile Niğde sancağı Tahrîrât Müdiriyeti'ne tahvîl-i me'muriyet edip (mutasarrıf Saâdetlû Galip Paşa hazretlerinin her nasılsa adem-i hoşnûdîsi üzerine hüsn-i imtizâc edemediğinden) ve üçyüzonaltı senesi Zi'l-hicce'sinin yirmisekizinde 27 Nisan sene 315 infikâk etmiştir (Mûmaileyhe muahheren açıkta kaldığı müddetçe verilmek üzere Dâhiliye Nezâreti Celilesince üçyüz kuruş maaş tahsis kılınmış olduğu tercüme-i hal varakasında muharrerdir."⁵

Hüseyin Rahmi Gürpınar, Refik Ahmet Sevengil'e yazdığı bir mektupta kendisinin ve Safvet Nezihî'nin memuriyete girişini şöyle açıklamıştır.

"Devlet memuriyetine kendi rızamla girmedim. Sansür tazyikinin çok artmış olduğu bir zamanda bize şöyle söylediler:

-Ahmet Rasim, Safvet Nezihî, Hüseyin Rahmi... Bu üçünün yazıda devamı matlûbu âli değildir. Binaenaleyh biner kuruş maaşla Rasim'i Maarîfe, Nezihî'yi Hariciye'ye, beni de Nafia'ya verdiler; terceme kalemine... Bu memuriyette 309'dan 324'e kadar yani on beş sene kaldım. Meşrutiyet ilânının ertesi günü istifa ettim."⁶

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bu mektubundan Safvet Nezihî'nin Hamidâbâd Sancağı Tahrîrât Müdiriyeti'nden önce Hariciye Nezareti'ne atandığı anlaşılmaktadır. Ama burada çalışıp çalışmadığı hakkında elimizde sağlıklı bilgi bulunmamaktadır.

1.4. Ticari Hayatı

Yukarıda memuriyeti hakkında bilgi verirken Safvet Nezihî'nin, mutasarrıf Galip Paşa ile anlaşamaması yüzünden 28 Zilhicce 1316'da devlet memuriyetinden ayrıldığını söylemiştik. Nezihî, daha sonraki yaşamını Kapalıçarşı'da kuyumculuk yaparak sürdürmüştür. Bu konuda Türkiye Ansiklopedisi'nde şu bilgiler verilmiştir.

"Bir aralık Bedesten'de mücevhercilikle meşgul olmuş, ticarete epeyce para kazanmış olmakla birlikte sıhhatini ve muharrirlik kabiliyetini de kaybederek adeta unutulmuş."⁷

⁵ Başbakanlık Arşivi. Sicil- Ahval Defteri, c.76, s.463.

⁶ Refik Ahmet Sevengil, Hüseyin Rahmi Gürpınar. Hilmi Kitabevi. İst. 1944, syf.185

⁷ Türkiye Ansiklopedisi. c.9, s.2805

1.5.Hastahanedeki Günleri ve Ölümü

Safvet Nezihî, ömrünün son yıllarını akıl hastahanesinde geçirmiş ve 3 Kanunievvel 1939'da Bakırköy Akıl Hastahanesi'nde ölmüştür.

Vâlâ Nurettin, Safvet Nezihî'nin öldüğünü duyunca duygularını şu şekilde dile getirmiştir.

"Altı yedi sene evvel bir gün Cerrahpaşa Hastanesi'ni geziyordum. Safvet Nezihî'nin asabiye koğuşunda olduğunu söylediler. Yanına gittim ve yarı kötürüm vaziyette bir insan külçesiyle karşılaştım. Hele konuşmakta pek güçlük çekiyordu. Doktorlar kendisine cidden bir dostluk gösteriyorlarmış. Bana anlatabildiklerini o zaman neşretmiştim. Az sonra titrek hatlı bir mektubunu aldım. 'Seni düşündükçe gençliğimdeki gazeteciliğimi hatırlıyorum. İstikbâlin inşallah benim ki gibi olmaz. Benimle meşgul ol! Gördüğünden daha fenayım!' diyordu.

*Fakat ona bir hizmette bulunmak şerefini kazanamadım. Zira hükümet el uzatmış. İhtiyar müellif nishi bir refaha kavuşmuş. Hatta bir arkadaşın ifadesine göre hayli neşelenmiş, latifeler yapmaya başlamış. Nihayet işte mukadder akıbet: Geçen neslin en fazla okunan romanının müellifini böylece kaybettik. Şüphesiz ki binlerce kari onu muhabbetle ve hayırla anacaktır."*⁸

1.6.Fikirleri

Safvet Nezihî, 'Doğulu bir toplum halinden Batılı bir toplum haline geçiş mücadelemizi başlatan ilk fikir kadrosunun önde gelen isimlerinden' biri olan Namık Kemal'in adeta bir takipçisi gibidir.

Yazarlığının ilk yıllarında ülkedeki siyasî baskı yüzünden toplumsal konulara değinemeyen Saffet Nezihî, 1908'den sonra yazdığı romanlarında ve çeşitli makalelerinde siyasî ve sosyal konulara oldukça ağırlık vermiştir.

Sermuharirliğini yaptığı Musavver Muhit dergisinde yazdığı yazılarla çeşitli fikirlerini halka duyurmaya çalışmıştır. Fikirlerini besleyen kaynakların en önemlisi hiç şüphesiz ki kültürlü bir aileye mensup olması, iyi bir eğitim yapma olanağına sahip bulunması ve ülkede yaşanan siyasî çalkantılardır. Avrupa'ya gidip oradaki siyasî değişimleri yakından takip etmesi de fikirlerinin olgunlaşmasında çok etkili olmuştur.

Safvet Nezihî'nin öğrenci olduğu ve yazı hayatına başladığı yıllarda ülkede yaşanan siyasî olayların en önemlileri, 1876'de ilan edilen I. Meşrutiyet'in bir yıl sonra kaldırılması, arkasından Ali Suavi'nin Abdulhamit'e karşı, ölümüyle sonuçlanan başarısız suikast

⁸ Akşam Gazetesi. 4. Kânûnievvel 1939, s.3

girişimidir. Üzerinde derin etkiler bırakan bu olayı Müsebbib adlı romanında ayrıntılı olarak ele almıştır.

Bu toplumsal olayların ışığında onun fikirlerini şöyle sıralayabiliriz:

1.6.1.Meşrutiyetçilik

Safvet Nezihî'ye göre Osmanlı İmparatorluğu'nun kötü yönetiminden II. Abdulhamit sorumludur. Abdulhamit yönetiminin uyguladığı aşırı baskı ve sansür, Türk toplumunu bezdirmiş, karamsarlığa itmiştir. Düşünen beyinlerin boşuna heder edildiğini, gençlerin ileri düşüncelerden yoksun bırakıldıklarını bu yüzden aşırı duyarlı, toplum sorunlarına ilgisiz, hasta ruhlu, marazî bir kuşak yaratıldığını savunur.

Bireylerin temel haklarını koruma görevinin devlete ait olduğunu kabul eder; ama hükümetlerin seçimle iş başına gelmelerini ve yaptıkları işlerden meclise karşı sorumlu olmalarını ister. Bu yüzden II. Meşrutiyet'in ilanına çok sevinir. Kanun önünde herkes eşit olmalıdır. Devlet adaleti temin etmelidir.

1.6.2..Milliyetçilik

Dil, din ve ırk ayrımı gözetmeksizin Osmanlı toprakları üzerinde yaşayan her topluluğun kanun karşısında eşit, menfaatlerde ortak olması halinde milli ve beraberliğin korunacağına inanır. O, vatanları aynı, hakları eşit ve menfaatleri ortak olan vatandaşların arasındaki -eğer varsa- fikir ayrılıklarının zamanla ortadan kalkacağı inancındadır.

1.6.3.Eğitim

Safvet Nezihî'nin üzerinde en çok durduğu konulardan birisi de eğitimidir. Bize kılıçtan çok kitap, ordudan çok okul gerektiğini ısrarla savunmuştur. Bu konudaki görüşlerini şöyle sıralayabiliriz. Avrupa devletlerinin ilerlemesinin asıl sebebi eğitim faaliyetleri sonucunda gelişen bilimdir. Fransız İhtilalini hazırlayan kafaların bizde yetişmemesinin nedeni cehalet ve gafletimizdir. Ülkeler arası barış silahla değil, eğitimle sağlanmalıdır.

1.6.4.Kadın ve Aile

Kadınların sadece çocuk doğuran bir makine olarak görülmesinin yanlışlığını, toplumsal yapılanmada erkeklerle birlikte kadınların da çok önemli rol oynadığını tüm

eserlerinde şiddetle vurgulayan Safvet Nezihî, Makalat-ı Nisaiye adlı eserin de şu görüşlere yer vermiştir.

Kadınlarımız toplumun dışına itilmiş ve cahil bırakılmıştır. Halbuki kadınlar akıl yönünden erkeklerden aşağı değildirler. Kadınlar cahil bırakılırsa hem iyi bir eş, hem de iyi bir anne olamazlar. Bu da kurulacak yuvanın yıkılmaya mahkûm olması demektir. Kadınlarımızın sosyal ve siyasî konularda verimli olabilmeleri ençok eğitim ve öğretimle olur. Kadınların küçük yaşta evlenmelerinin de yanlış olduğunu, hem anne hem de bebek sağlığının tehlikeye düşürüldüğünü söyleyerek bu konuda erkekleri suçlamaktadır.

Bu konudaki fikirlerine Kadınlar Arasında adlı romanında genişçe yer verilmiştir.

1.6.5. Bilim ve Teknik

Ülke halkının derebeylik zihniyetinden kurtulamadığını, ilim fen ve sanat alanında değerli fikirlerin ortaya çıkmadığını üzüntüyle belirterek buna sebep olarak da eğitim konusunda Avrupa devletlerinin çok gerisinde kalışımızı göstermektedir.

1.7. ETKİLENDİĞİ KÜLTÜR KAYNAKLARI

S. Nezihî'nin etkilendiği kültür kaynaklarının siyasî, edebî ve ailevî olmak üzere üç önemli boyutu vardır.

1. Siyasî boyutu: Safvet Nezihî'nin doğduğu yıl olan 1871'den yazı hayatına başladığı yıllara kadar ülke çeşitli ekonomik ve siyasî çıkmazın içine düşmüş, çeşitli savaşlar ve ağır yenilgiler yaşamıştır.

Yazarın fikirlerinin olgunlaşmasına yardımcı olan bu siyasî olayları şöyle sıralayabiliriz.

1877-78'de halk arasında, "93 Harbi" diye bilinen Osmanlı-Rus Harbi yapılmış, bu savaş ağır yenilgimizle sonuçlanmıştır. Plevne düşmüş, Şıpkı direnmiş, Ruslar Erzurum'a kadar yaklaşmışlardır. 1878'de Bulgarlar, 1881'de Rumenler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.

O yıllarda yönetimi elinde bulunduran II. Abdulhamit, 1878'de Meclis-i Mebusan'ı kapatmış ülkede sıkı bir baskı rejimi kurmuştur. Rejim zoruyla bir çok aydın Avrupa'ya kaçmıştır.

1878'de imzalanan Berlin Antlaşması ile, Rumeli'ndeki topraklar parçalamış,, Bosna-Hersek Avusturya'ya verilmiş, İmparatorluk ağır tazminat ödemeye mecbur edilmiş, Kıbrıs İngiltere'ye bırakılmış, Osmanlı toprakları iyice küçülmüştür.

Bu savaşların yanı sıra ülkede kurulan bazı cemiyetler Abdulhamit'i düşürmeyi amaçlamışlar, 20 Mayıs 1878'de Ali Suavi, V. Murat'ı padişah yapmak amacıyla giriştiği

umutsuz harakette öldürülmüştü. Bundan sonra ülkede daha sıkı bir rejim uygulanmış, dışa karşı baş eğilmiş, içte otoriter olunmuştur. Hal' edilmesinden korkan Abdulhamit, jurnalcılığı meşru kılmış, her yan hafiyelerle dolup taşmıştır.

İşte bu sancılı dönemde, imparatorluk çökme tehlikesi yaşarken S. Nezihî'nin hem kendisi hem de fikirleri gelişip boy atmaya başlamıştır.

2.Edebî boyutu: Tahsil hayatını bitirip memuriyete başladığı yıllarda Servet-i Fünun, edebî mektep haline gelmekteydi. 1896-1901 yılları arasında Servet-i Fünun dergisi etrafında toplanan sanatçıların arasında Safvet Nezihî'nin adına rastlanmaz; ama İkdâm gazetesinde yayımlanan Zavallı Necdet romanıyla ün kazanan yazarın Halit Ziya ve Mehmed Rauf etkisinde kaldığını açıkça görülebilir.

Safvet Nezihî bu ilk eserinde gerek anlatım ve gerekse ele aldığı kişiler ve çevre yönünden Edebiyat-ı Cedidecilere çok yakındır. Halit Ziya da Kırk Yıl adlı eserinde Hüseyin Rahmi, Safvet Nezihî ve Abdullah Zühütü beylerden bahsederken şunları söylüyor:

"Hüseyin Rahmi'nin insanlarla kaynaşmaktan kaçan karakteri mi neden oldu, yoksa bizlerden oluşan topluluğu gizli bir dernek, gizlerini saklayan kapalı bir kutu mu sayıyordu, bilmiyorum; gerçek şu ki bizden uzak kalmayı daha iyi bir tutum olarak gördü.

Sanırım onunla görüşüp tanışmayı onbeş yıl sonra ve bir rastlantı sonucu başarabildim. Gene de ne zaman uzun aralıklarla, kendisiyle görüşmek zevkini elde etsem, sürekli şu kaniya vardım ki aramızda birbirimizden uzak bulunmayı gerektirecek hiçbir neden yoktur. Ama burada belirtmeyi gerekli görüyorum ki kendi türünde ve alanında benzersiz eserler veren bu kalemin sanatı ve dili-örneğin Safvet Nezihî gibi, Abdullah Zühütü gibi gene o zamanın romancı yazarları kadar Edebiyat-ı Cedide'ye yakın sayılamazdı.⁹

Demek ki Halit Ziya da, Safvet Nezihî'yi Hüseyin Rahmi'ye nazaran Edebiyat-ı Cedide'ye yakın buluyordu. Fakat Safvet Nezihî hep aynı çizgide yürümemiş zaman zaman Namık Kemal, Ahmet Midhat ve Hüseyin Rahmi yolunda eserler yazdığı için Servet-i Fünun topluluğunun dışında yer almış; ama bariz bir şekilde Edebiyat-ı Cedide yazarlarının etkisinde kalmıştır.

İyi bir tahsil gören Safvet Nezihî, öğrenimine Paris'te devam etmiş, buradaki Edebî gelişmeleri yakından izlemiş, yerli kaynakların yanında yabancı kaynaklardan da beslenmiştir. Türk ve Batı Edebiyatına ait eserleri bol bol okuyarak edindiği bilgilerin ışığında fikirlerinin olgunlaşmasını sağlamıştır.

⁹ Uşaklıgil, Halid Ziya, Kırk Yıl. İst., 1987 s.529-530

3.Ailevi boyutu: Safvet Nezihî'nin yetişmesindeki faktörlerden üçüncüsü aile çevresidir. İstanbul çocuğu olmasına rağmen Hakkârî valiliği yapan babasından Doğu Anadolu'yu bir masal ülkesiymiş gibi dinleyerek büyümüştür.

Devrin yazarları eserlerinde hiç İstanbul dışına çıkmazken S. Nezihî, bütün eserlerinde ismen de olsa Doğu Anadolu'ya yer vermiştir.

Ayrıca zengin bir aileye mensup olduğu için iyi bir tahsil olanağı bulmuştur.

Ailesinden aldığı Doğu kültürünü, tahsil yaparak edindiği, Batı kültürüyle birleştirebilmiş böylece fikrî olgunluğa ulaşmıştır.

Eserlerinde okumuş kadın tipine çok yer veren, Safvet Nezihî'nin, Divan şairi Fitnat Hanım'dan etkilendiğini söyleyebiliriz. Mesela Teehhül Aleminde adlı romanda Fahima Efendi, Nigâr olan karısının adına Fitnat kelimesini ekleyerek Nigâr Fitnat yapmıştır.

Yukarıda belirtilen bu üç boyutun etkisiyle belli bir olgunluğa ulaşan Safvet Nezihî eserlerinde Namık Kemal kadar ateşli bir vatanperver, Halit Ziya kadar realist bir tavır sergilemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM ESERLERİ

2.1. ROMANLARI

2.1.1. ZAVALLI NECDET

2.1.1.1. Romanın Kimliği

Edebiyat dünyasında Safvet Nezihî'nin adını duyuran okuyucular tarafından en çok sevilen Zavallı Necdet, önce İkdâm'da tefrika edilmiş daha sonra 1318 (1902), 1321 (1905), 1336 (1920) tarihlerinde üç defa basılmıştır.¹

Harf İnkılabından sonra 1936 tarihinde IV.; 1961'de VI. baskısı yapılan bu acıklı aşk romanının V. baskısının yapıldığı tarih hakkında elimizde bilgi bulunmamakta; ancak Rüştü Şardağ'ın şu cümleleri V. baskının yapıldığı tarih hakkında bize ışık tutmaktadır.

*"Beşinci basımını idrak eden ve yaşama gücü hâlâ tükenmemiş sanılan Zavallı Necdet'i çeyrek asırlardan beri böyle diri tutan şartları düşünmek hiç de boş bir emek olmayacaktı."*²

Tamamı 251 sayfadan oluşan eser, altı bölümden ibarettir. Romanın kaleme alındığı yıllarda istibdat döneminin ağır baskıları yaşanırken *"Fransa'da İnkılab-ı kebirî vücûda getiren büyük dimağlar"*³ in, bizde yetişmediğinden yakınan Safvet Nezihî'nin, Halit Ziya ve Mehmet Rauf'un etkisinde kaldığı ve eserinde duygusallığa ağırlık verdiği görülmektedir.

2.1.1.2. Roman Hakkında Edebi Çevrelerin Görüşleri

Safvet Nezihî'nin ilk romanı olan bu acıklı aşk hikayesi hakkında Cevdet Kudret'in: *"Denilebilir ki Safvet Nezihî eserini İkdâm gazetesinde yayımlayacağı yerde, Servet-i Fümûn dergisinde bastırsaydı, bugün o topluluğun ikinci sınıf yazarlarından sayılabilirdi."*⁴ ifadesine karşılık Rüştü Şardağ'ın şu cümleleri şaşırtıcı ve düşündürücüdür. *"Bir edebiyat sever güzel bir eser okumak istiyorsa Zavallı Necdet üzerinde boş yere gözlerini yormuş olur."*⁵

Aynı yazısında Şardağ, *"sırıtan bir teknik"* ve *"Kompozisyon yoksulluğu"* içinde bulunduğunu söyleyen bu eserin fazla baskı yapmasının nedenlerini açıklarken onun *"sanat ve edebiyatla ilgisiz bir çok piyasa romanlarının ağabeyisi"* olduğunu ifade eder.

¹ Safvet Nezihî, Zavallı Necdet, İst., 1961, Çalışmamızda Romanın VI baskısı esas alınmıştır.

² Şardağ, Rüştü. Zavallı Necdet ve Bugünkü Piyasa Romanları. Ulus Gz.23-10-1943

³ Zavallı Necdet. 3.Baskı. 1336

⁴ Kudret, Cevdet. Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, 1987. s.393

⁵ Ulus Gazetesi. 23-10-1943

Oysa Safvet Nezihî, kitabın üçüncü baskısı yapılırken başına eklediği önsöz niteliğindeki yazısında romanının bu kadar çok sevilmiş olmasının samimiyetten kaynaklandığını şu cümlelerle açıklar.

*"Bu ilk zade-i tabımı yazdığım günden beri bir daha okumamıştım. Şimdi tashih için tekrar gözden geçirdiğim zaman kanaat getirdim ki bu eserin mazhar olduğu rağbeti iltizam eden yegâne meziyeti baştan nihayete kadar samimiyeti muhafaza edebilmesidir. Evet, samimiyet! Ne büyük bir meziyet. Buna nasıl muvaffak olduğumu ben de bilmiyorum. Hayalâtımın henüz yeni inkişafa başlamış olması, karihamın ter ü tazeliğini muhafaza etmekte bulunması bunun belki saiklerinden mühimleridir."*⁶

2.1.1.3. Romanın Özeti

Necdet Feridun Bâb-ı âli kaleminde çalışan çapkın bir gençtir. Feneryolu'ndaki köşk komşularının kızı Meliha'yı sever; fakat Meliha Necdet'e yüz vermez. Necdet'in kızkardeşi, Meliha'nın ağabeyisi Safvet'le evlenir. Aynı gün Meliha'yı da Necdet'in Galatasaray'dan sınıf arkadaşı Binbaşı İbrahim Şemsi ile evlendirirler. Bu duruma çok üzülen ve umutsuzluğa kapılan Necdet, sinir krizleri geçirir; sık sık hastalanır.

Kocasının kendisini çok sevmesine rağmen Meliha, İbrahim Şemsi'yi değil de için için Necdet'i sevmeye başlar. Çeşitli tesadüflerle hep aynı evde yaşamak zorunda kalmak zorunda Necdet'in iyileşmesi için Meliha sabahları keman çalarak onu uyandırır. Bir sabah Necdet'in uyuduğunu zannederek onu alnından öper, böylece aşkını açıklamış olur. Necdet çok sevdiği arkadaşının karısına duyduğu bu aşktan kurtulmak için Midilli'ye gider; fakat Meliha'yı unutmayı başaramaz ve geri döner. Necdet'in Midilli'ye gidişi Meliha'yı kızdırmış, hırsından çocuğunu düşürmüştür. Necdet döndüğünde onun bu çılgınlığını öğrenir ve çok üzülür. Meliha kocasından boşanmak istediğini Necdet'e açıklarsa da Necdet, evlenmelerinin imkânsız olduğunu anlatmaya çalışır ve Meliha'yla görüşmemek için Şişli'ye taşınır.

Birgün Meliha, kocası Beyrut'a gittiği için ağabeyisinin Ada'daki evinde misafir iken, Necdet de aynı amaçla eniştesinin evine gelir. Fırtınalı bir gecede erkenden odasına çekilen Necdet, Meliha'yı hâyâl ederken gece yarısı odasına giren Meliha'nın aşkına karşı koyamaz. Ertesi gün Ada'dan ayrılan Necdet, yaşadığı bu günahın acısıyla hastalanır ve yatağa düşer, on iki gün kendisine gelemaz. Gözlerini açtığı zaman baş ucunda İzmir'de ölen halasının kızı Müzehher'i görür. Kalp hastası olan Müzehher, Necdet'e âşıktır. Kızın bu haline üzülen Necdet, annesinin de ısrarıyla onunla evlenmek ister. Meliha, Necdet'ten hamile olduğunu söylerken bu sözleri işiten Müzehher nişanı bozar ve kısa bir müddet

⁶ Zavallı Necdet. İstanbul, 1920, Önsöz.

sonra da ölür. Meliha, Necdet'e artık her şeyi kocasına açıklayacağını ve ondan boşanıp kendisiyle evlenmesi gerektiğini söyleyerek on gün düşünme süresi verir. Necdet, bu umutsuzluktan, bu çaresizlikten kurtulmanın tek yolunun intihar etmekte bulur ve onuncu gün kendini zehirler. Müzehher'in yanına gömülür. Yirmi gün sonra da Meliha doğum yaparken ölür. Necdet'in yanına gömülür. Oğlu Tefvik Haldun'u ise İbrahim Şemsi kendi oğlu bilerek büyütür.

2.1.1.4. Olay Örgüsü

Roman kahramanı Necdet'in yaşadığı elemli aşk öyküsünün anlatıldığı eserde kurgu çok basittir. Necdet Feridun, annesi ve kızkardeşiyle bir köşkte rahat ve mes'ut bir hayat sürmekte iken komşularının kızı Meliha'ya âşık olur. Sevdiği kızın, yakın arkadaşı İbrahim Şemsi ile evlenmesine dayanamayan Necdet, sinir buhranları geçirir. Meliha'dan uzaklaşmaya çalıştığı sırada Meliha kendisine yakınlık göstermeye başlar. Aşka yenik düşen Necdet, sonunda intihar eder.

Romanın adının "*Zavallı Necdet*" oluşu roman kahramanlarının yaşadıkları hayâl kırıklıklarının, karşılaştıkları yenilgilerin bir habercisi durumundadır.

Romanda anlatıcı görevini üstlenen figür, roman kahramanı Necdet Feridun'un Galatasaray'dan sınıf arkadaşıdır. Necdet'in arkadaşına anlattığı bu acıklı öyküyü, yazar-anlatıcı, I.tekil şahsın ağzından okuyucuya nakletmiştir.

İki arkadaşın Haydarpaşa iskelesinde karşılaşmaları, hikâyenin anlatılması için hazırlanan ilk zemindir. Anlatıcı bu karşılaşma anının şu cümlelerle ifade eder.

"Haydarpaşa iskelesine on bir numaralı vapurdan iniyordum. Akşam pek yaklaşmıştı. Hava kararıyordu. Güneş hemen hemen batmak üzere idi. Biraz sonra battı. Şimdi etraf, gözün görebildiği her yer, siyah bir örtüye bürünmeye başlamıştı.

Kalabalık içinden kendimi kurtarıp da iskele üzerinden geçerken, sevdiğim bir çehre gözüme ilişti. Kendi kendime:

-Feridun Necdet, dedim. Sevgili Necdet'in kimbilir, hikâye edecek ne latif hatıraları vardır. Aldanmamışım. Kendimizi büyük iskele üzerine selamete attığımız zaman eski dostumun, sınıf arkadaşımın koluna girdim.

-Nereye? dedim.

-Fener istasyonuna.

-İsabet, vagonda görüşürüz."

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı gibi, daha romanın ilk cümlelerinde Necdet Feridun'un, arkadaşına anlatacağı hatıralarının varolabileceği fikri hissettirilmiştir. İlk

anlatma zemini bu şekilde verildikten sonra, anlatıcı roman boyunca Necdet Feridun'la beş ayrı zaman ve zeminde karşılaşmış; arkadaşının yaşadığı aşk öyküsünün büyük bir bölümünü dinleyerek, geriye kalan en acıklı ve son bölümünü de Necdet'in bıraktığı bir mektuptan öğrenerek okuyucuya nakletmiştir.

Olay örgüsünde bir *"kompozisyon yoksulluğu"* bulunduğunu söyleyen Rüştü Şardağ, düşüncesini şu cümlelerle dile getirir.

*"Necdet Meliha'yı sever, ama bu aşk bu hale nasıl geldi onu biz bilmeyiz. Birgün birdenbire Meliha'nın karnında Necdet'ten bir çocuk olduğunu romandan öğrenir ve şaşırırız. Derken pat diye Müzehher çıkar. "Bu kız da kim? Hem de âşık..." diye şaşmak zorunda kalırız. Bu şaşkınlığımız tamamlanmadan onun mezarı ile muharrir bizi karşı karşıya koyar. Kahramanlar hastalıklıdır ama biz öldükten sonra hastalıklarını öğreniriz."*⁸

Roman boyunca ben-anlatıcı kimliğine bürünen yazarın varlığını, olaylar karşısındaki tavrını, duygularını hep hissetmekteyiz. Okuyucunun düşünmesine fırsat vermeden hep o karar verir.

"İbrahim Şemsi'den ayrıldığım zaman kalbimden kadınlara karşı lanet eden bir ses gelmişti:

-Ah bu kadınlar, bu kadınlar! dedim. Mağazadan çıktıktan sonra ağır adımlarla, düşüne düşüne Tepebaşı'na doğru ilerledim. Bahçeye girdim. Ağaçların altına oturdum. Bahçede kimse yoktu. Ben yalnızdım. Mevsim Sonbahar... Yapraklar dökülürken, ağaçlardan hayat eseri çekilirken orada kimin işi olabilirdi? O yalnızlık içinde düşünmeye daldı. Kendi kendime:

-Zavallı Necdet! Zavallı Müzehher dedim. Meliha'yı bu iki zavallı arasında zikretmeye gönlüm razı olmuyordu. Fakat o, işte onların arasında bulunuyordu. Edebiyyen orada bulunacaktı. Ah, bu muazzaz vücutlar şimdi...

-İşte hayat, dedim. Bunun zevki nerede? Lezzetli, saadeti hangi yerinde?

*Bu aralık yüziime kurumuş bir yaprak düştü. Hayâlden uyandım. İşte bu yaprak da, en hafif bir rüzgâra bile dayanamayarak yere düşen, çürüyüp mahvolmaya mahkum olan şu yaprağın düşüşü de bana hayatın hakikatini gösteriyordu, gösteriyordu."*⁹

Kahramanların birbirleriyle olan ilişkilerini yoğunlaştırmak için yazar, bu kahramanların dış dünya ile bağlarını koparmıştır. İki komşu köşkün fertleri, dışardan hiç kimse ile görüşmezler. Alışveriş etmezler; Yazın yalıda, kışın köşte yaşarlar.

Berna Moran'a göre; *"Edebiyat-ı Cedide'ciler sanatı, halkı eğitmek ya da bilinçlendirmek yolunda bir araç saymadıkları için halka seslenen romanlar vermek şöyle dursun, aydınlara seslenen yapıtlarında da yararlı olmaktan uzaktırlar."*¹⁰

⁸ Şardağ, Rüştü. Ulus Gazetesi. 23.10.1943

⁹ Zavallı Necdet. 1938. s.232

Batı'ya hayran oldukları için çevrelerindeki herşeyi 'çirkin' bulmuşlar ve 'güzel' in modelini sürekli Batı'da aramışlardır.

Bu konuda kendi kuşağından farklı bir yol izlemeyen Safvet Nezihî de istibdat yönetiminin ağır baskısı yüzünden toplum sorunlarından uzaklaşmış, yaşadığı karamsarlığın etkisiyle kahramanlarını hep hayal kırıklığına uğramış duygusal kişilerden seçmiştir.

2.1.1.5.Zaman

Safvet Nezihî'nin ilk denemesi olan Zavallı Necdet 1902 yılında kaleme alınmıştır.

Arkadaşından öğrendiği öyküyü okuyucuya aktarma esası üzerine kurulan eserde vak'a, iki yıllık bir zaman içerisinde cereyan eder. Anlatıcı yaşanan olayları belirli aralıklarla roman kahramanı Necdet Feridun öğrenir ve okuyucuya nakleder. Bu nedenle kim, neyi, hangi itibari zaman içerisinde anlatıyor sorularına, Necdet Feridun yaşadığı aşk hikâyesini sınıf arkadaşına; arkadaşı da dinlediği bu öyküyü yansız bir tavırla okuyucuya anlatıyor şeklinde cevap vermek mümkün olmaktadır.

Anlatma zamanı, bu iki arkadaşın karşılaştığı altı ayrı zaman dilimi ile sınırlıdır. Öyleyse, romanda geçen vak'anın anlatıldığı zamanları şu başlıklar altında inceleyebiliriz:

I.Zaman dilimi:İki arkadaşın Haydarpaşa istasyonunda trene bindikleri andan başlar, Fener istasyonuna kadar devam eder. Roman kahramanı bir yıl geriye giderek yaşadığı aşkı "*ben-anlatıcı*" ya hikâye eder. Vak'a zamanı Necdet Feridu'un şu cümleleri ile başlar.

*"Geçen sene nisanın iptidasında idi. Hemşire fakr-üd-demden, sinirden rahatsız bulunuyordu. Hekimler Kızıltoprak, Fener semtlerini tavsiye ettiler."*¹¹

Necdet'in anlatmaya başladığı vak'a trenin Fener istasyonuna gelmesi üzerine yarım kalır. Anlatıcı öykünün geriye kalan kısmını Necdet Feridun'la karşılaştığı dört ayrı zamanda öğrenerek okuyucuya anlatır.

II.Zaman dilimi: Ertesi sabah anlatıcı, Necdet Ferdun'u Feneryolu'ndaki köşkünde ziyaret eder. Hikâye edilen vak'anın devamını veya II. kısmını anlatıcı, bu mekânda sabahtan öğlene kadar Necdet Feridun'un ağzından dinleyerek okuyucuya aktarır.

"Köşkün önüne geldiğimiz zaman Necdet Feridun kapının önünde beni bekliyordu; gelmiş olduğumu pencereden görmüş olacak... Muhabbetle, samimiyetle elimi sıkarak dedi ki:

¹⁰ Moran, Berna. Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış. İletişim Yayınları, İstanbul 1990. s.68

¹¹ a.g.e. s.11

-Kalbinin temizliğine emindim. Ruhumun kederlerini, elemelerini anladın! Hikâyemi dinlemek sonra da beni teselli etmek için geldin, değil mi? Teşekkür ederim kardeşim!"¹²

Necdet'in anlatmak için sabırsızlandığı öyküsünün rahatsızlanması nedeniyle bu zaman dilimi içerisinde tamamlayamadığını anlatıcı şu cümleleri ile okuyucunun dikkatine sunar.

"-Beni mazur gör! Bu hal elde değil. Bugün sergüzeştimi tamamlamak istiyordum. Çünkü ikinci bir defa bu azaba düşer olmanı istemezdim. Bitiremedim. Artık diğer bir güne... Olmaz mı kardeşim?"¹³

III. Zaman dilimi: Onbeş gün kadar sonra Feneryolu istasyonunda bir akşam üstü yine anlatıcı ile Feridun Necdet karşılaşırlar. Bu bölümde Necdet, arkadaşına seyahate çıkmak arzusunda olduğunu, ama gitmeden önce yaşadığı bu aşk macerasının tamamını anlatmak istediğini söyler. Böylece bir yıl kadar süren vak'a zamanı, iki arkadaşın karşılaştığı çok kısa üç ayrı zaman dilimine sığdırılmıştır.

"Tren Feneryolu istasyonunda durduğu zaman Necdet'i orada ayakta gördüm. Beni bekliyordu:

-Gelmemiş olsaydın darılacaktım; diyordu. Seni yolundan çevirmek için işte burada bekliyordum. Fakat ona hacet bırakmadın.

Ellerimi samimiyetle sıktıktan sonra sözüne devam etti:

-Birdenhire böyle bir seyahat, icrasına kalkışmadığına bilmem, ne mana verdin?

-Buna verdiğim mana gayet sade... Küçük bir kapris, senin de benim de bildiğimiz sinir...

-Evet, evet sinir, pek doğru bulmuşsun!

Necdet acı acı güldü:

-Sergüzeştimi sana tamamiyle hikâye etmeden buradan gitmeyi arzu etmedim.

-Teşekkür ederim diyordum.

-Fenerbahçesi buraya yakındır. Yavaş yavaş oraya kadar gidebiliriz. Bilmem yoksa yorgun musun?

-Hayır... Fener'de güneşin batışını da seyretmiş oluruz."¹⁴

Roman kahramanından o vakte kadar yaşadığı aşk hikayesini öğrenen anlatıcı, ertesi gün Necdet'in Midilli'ye gidişiyle birlikte romanın birinci bölümünü tamamlamış, daha sonraki gelişmeler için vakit kazanmış olur.

Yazar, olayları roman kahramanından dinleyip okuyucuya aktardığı için hayâl kurma özgürlüğünden mahrumdur. Anlatıcının hareketleri, dinledikleri ve gördükleriyle

¹² a.g.e. s.22

¹³ a.g.e. s.36

¹⁴ a.g.e. s.39

sınırlıdır. Bu nedenle olayların gelişmesi için anlatıcının zamana ihtiyacı vardır. İşte yazarın ihtiyaç duyduğu bu zaman Necdet'in yolculuğuyla gerçekleşmiş olur.

Midilli'de bir ay kaldıktan sonra İstanbul'a dönen kahramanı anlatıcının tekrar karşılaşması tam iki ay sonra gerçekleşmiştir. Bu üç aylık zaman içerisinde gelişen olayları anlatıcı figür, yine Necdet'ten dinleyerek okuyucuya aktarmıştır.

IV.Zaman dilimi: Anlatıcı, bir öğle vakti Tokatlıyan lokantasında Necdet'le karşılaşır ve yemek boyunca üç ayda olup bitenleri öğrenir. Anlatıcı o anı şu cümlelerle ifade etmektedir.

"İşte böyle bir tuhaf, garib alışveriş sahnelerine tesadüf edebilmek ümidiyle bedestende bir müddet dolaştıktan sonra, kuyumcular içinden geçerek Tokatlıyan lokantası yolunu tuttum. Dönme merdivenden çıkıp da kendime tehmaca bir masa aramakta iken sol tarafta köşeye tesadüf eden sofraya gözüme ilişti. Kadife sandalyeye hemen oturdum. Süslü yemek listesini tetkike başladım. İşte bu sırada omuzuma bir el dokundu. Başımı çevirdim, Necdet Feridun.

*-Bu defa seni yakaladım, diyordu. Ayağa kalktım. Bin türlü özürler dileyerek sevgili arkadaşımın ellerini sıktım."*¹⁵

Bu karşılaşmadan bir ay sonra bu sefere ben-anlatıcının Filistin ve Dicle vadilerine seyahat etme arzusu gerçekleşince yine iki arkadaşın karşılaşma ve haberleşme imkânı ortadan kalkar. İkinci bölümün sona erdiği bu kısımda anlatıcının seyahati nedeniyle altı ay İstanbul'dan uzak kaldığını ve dönüş tarihinin 1310 olduğunu öğrenmekteyiz. İlk defa karşılaştığımız bu takvim yılı, bize vak'a zamanı hakkında yaklaşık bir bilgi vermektedir.

Üçüncü bölümde iki arkadaşın ayrı kaldıkları yedi aylık süre içinde gelişen olayların anlatılması beklenirken bu yapılmamış, sadece bir mezarın varlığı hissettirilerek, kimliğini daha sonraki bölümlerde öğreneceğimiz bir kadın kahramanın olduğu anlatılmıştır.

V.Zaman dilimi: Necdet'in Bebek'teki yalısında başlayan görüşme aynı gün şehitliğe yapılan gezintiyle son bulur. Şehitlikte Necdet'in çok üzgün bir tavırla anlatıcıya gösterdiği toprağından daha çok yeni olduğu anlaşılan mezar taşındaki 1310 tarihi, yine bizi vak'a zamanı hakkında bilgilendirmektedir.

"Necdet Feridun oraya doğru yürüyordu. Ben de kendisini takip ediyordum. Yeni dikilmiş olduğu görülen ufak bir ağacın sağ tarafında bir mezar, hem de kadın mezarı... Yüreğim birdenbire oynadı. Aklıma ne garip şeyler gelmişti. Mezar görülüyordu ki pek yeni yapılmıştı. Sade, fakat zarif taşlar yenilikleriyle, parlaklıklarıyla bu mezarın henüz yirmi otuz günlük olduğunu gösteriyordu. Taşın üzerine dikkat ettim (Fatma Müzehher... 1310) kelimeleri yazılıydı. Necdet Feridun bu mezara hürmetle yaklaştı. Onun bu hareketinden hiçbir şey anlamıyordum.

¹⁵ a.g.e. s.58-59

-Bu, talihsiz bir kızdı. Yirmi gün evvel öldü. Ruhuna dua edelim!"¹⁶

Yukarıdaki ifadeden eserde olayın 1310 (1895) senesinde cereyan ettiğini, anlatıcının bunu yirmi gün sonra öğrendiğini ve daha sonra geçmiş zaman kipiyle naklettiğini anlıyoruz.

VI.Zaman Dilimi: Anlatıcı ile Necdet Feridun'un son karşılaşmalarının üzerinden dört ay geçmiştir. Bu bölümde anlatıcı olayları artık Necdet'in kendisinden değil, onun bıraktığı bir mektuptan öğrenmektedir. Romanın dördüncü bölümünde anlatıcı, vapurda karşılaştığı bir arkadaşından Necdet'in ölüm haberini alır. Bu bölüm yine asıl vak'anın anlatılması için bir zemindir. Kendisine bırakılan mektuptan roman kahramanının yaşadığı hazin aşk hikâyesinin tamamını öğrenen anlatıcı, bunları beşinci ve altıncı bölümlerde okuyucuya nakleder.

Mektubunda Necdet hikayesine bıraktığı yerden başlayarak intihar edeceği güne kadar yaşadığı bir yıllık sürede gelişen olayları kronolojik bir sırayla kaleme almıştır.

"Bu uzun mektup hasbihal tarzında yazılmıştı. Bana şöyle hitab ediyordu:

Kardeşim! Hatırına geliyor mu bilmem. Sen seyahatinden dönüp de Bebek'e beni görmeye geldiğin zaman şehitliğe doğru beraber bir gezinti yapmıştık. Orada sana bir mezar göstermiştim; bu hususta benden izahat istemekte olduğunu nazarlarımdan anlamıştım. O vakit başlangıcını bildiğim hikayenin pek acıklı olan sonlarını da sonra, yalnız sana söylemek hevesi kalbimde şiddetle mevcut idi. Birkaç defalar söylemeye cesaret eder gibi oldum. O elemli hakikati sana itiraf etmek için kelimeler dudaklarına kadar geliyordu. Fakat itiraf edemeyecektim; sergüzeştimin sonlarını söylemeyecektim. Çünkü ben bir hatada bulundum. Yok, yok, şimdi sana herşeyi itiraf edebilirim. Çünkü bu satırları okuduğun zaman ben bu dünyanın elemlerinden kurtulmuş olacağım."¹⁷

Anlatıcının, romana konu olan olayları idrak ettiği zaman dilimlerini bu şekilde incelendikten sonra, vak'a zamanının 1310 senesinden iki yıl önce başladığı ve aynı yıl sona erdiği görülecektir.

Vak'anın anlatılmasında özellikle kronolojik bir sıra takip edilmiştir. Ertesi günden önce üsluba ait bu husus "*Ertesi gün*", "*perşembe günü*", "*eylülün iptidaları*", "*ilk teşrinin sonları*", "*temmuzun ateş püskürdüğü bir gün*" gibi ardarda sıralan mevsim ve ay adlarından kolayca anlaşılmaktadır.

Altı bölümden oluşan romanda, iki yılda gelişen olayların birinci yılı ilk üç bölümde; ikinci yılı da son üç bölümde anlatılmıştır.

¹⁶ a.g.e. s.71-72

¹⁷ a.g.e. s.82-83

2.1.1.6.Mekân

Servet-i Fünun yazarlarının çoğunda olduğu gibi Safvet Nezihî de Zavallı Necdet'te İstanbul'un en seçkin semtlerini mekân olarak seçmiştir.

"Olaylar Feneryolu, Şişli ve Ada'daki köşklerle Bebek'teki yalıda geçer; kişiler sokağa çıktığı zaman yemeklerini Tokathıyan'da yerler; birbirlerine Lüksemburg gazinosunun bilardo salomunda, Konkordiya tiyatrosunun "fuaye"sinde rastlarlar."¹⁸

Yukardaki cümlelerden hareketle Zavallı Necdet'te rastlanan mekânları şu başlıklar altında toplamak uygun olacaktır.

1.Kapalı mekânlar:

- a) Yalılar, köşkler.
- b) Lokanta, gazino ve oteller.
- c) Ulaşım Araçları:Trenler, vapurlar.

2.Açık mekânlar:

- a) Mesireler.
- b) Alışveriş merkezleri.
- c) Mezarlıklar.

1.Kapalı mekânlar

a) Yalılar, Köşkler

Roman boyunca sık sık rastladığımız köşk ve yalılar, içinde yaşayan roman kahramanlarını dış dünyadan ayıran birer mekân konumundadırlar. Birinde Necdet'in diğerinde Meliha'nın oturduğu beyaz ve pembe renkteki iki komşu köşk, ilk defa anlatıcının şu cümleleriyle okuyucuya tanıtılır.

"Vagondan hemen attadım, şimdi Fener şubesine giden demir yolunu takip ederken gözlerimle karşımda, beş yüz metre uzakta görülen beyaz boyalı köşkle, onun kanatları altına sığınmış gibi duran pembe köşkü seyrediyordum. Birbirinden yüzer adım uzaklıkta olan bu köşklere pembe boyalı pek zarif, hele bir tarafı bütün sarmaşıklarla kaplanmış, o yeşil yapraklar arasındaki panjurlar gözlere sevimli bir manzara gösteriyordu."¹⁹

Olayın geçtiği Feneryolu'ndaki köşkün uzaktan dış görünüşü bu şekilde tanıtıldıktan sonra on adım ilerdeki kapı ile iç mekân, dış mekândan tamamen ayrılmaktadır. Yazarın kullandığı bu kapalı mekânlar, olay kahramanlarının dış dünya ile ilişkilerini kesmiştir.

¹⁸ Kudret, Cevdet. Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman. 1987 s.392

¹⁹ a.g.e. s.21

*"Beyaz köşkün bahçesini çeviren duvarı takip ediyorum. Şurada da on adım ileride kapı görünmüyor."*²⁰

Köşkün dış mimarisindeki zârafet, binanın iç dekorasyonunda da kendini belli etmektedir. Köşkte yaşayan insanların maddî refahları daha merdivenleri çıkar çıkmaz geniş salonların kaplandığı çifte halılarla, yatak odasındaki karyolaya örtülen bürümcük cibinliklerle okuyucunun gözleri önüne serilmektedir.

*"Küçük bir sofrayı geçtikten sonra diğer bir kapıdan girdim. Harem dairesine dahil olmuşuk sanırım. Merdiveni çıktıktan sonra büyük bir salona açılan diğer bir kapıdan girdik. Muntazamca döşenmiş bir kabuk salonu ile kapısı güzel çifte halılarla yarı kapalı bir halde bırakılmış bir yatak odası, içerde ise gayet süslü bir karyola bürümcük cibinlikleriyle göze çarpıyordu."*²¹

O devrin zengin insanların rahat yaşamını sergileyen bu köşkler. Necdet'in fırtınalı ruhunun sığındığı sakin limanlar gibidir.

*"Şişli'deki köşkte kendimi âdeta ızdıraptan ayrılmış sandım. Köşk تنها... Bekçi ile bahçıvanlardan, Mari ile benden başka kimse yok. Etrafımızdaki köşk sahiplerinin de bazısı yazlıkta... Onun için ses seda işitilmiyor."*²²

Mekânları süsleyen eşyaların içinde kıymetli kilimlerin yanı sıra piyano ve etajerlerin bulunması, batılılaşma fikrinin zengin Türk çevrelerine nasıl etki ettiğini göstermektedir.

*"Bir geniş aralıktan geçtikten sonra kapısına kıymetli cicimler asılmış olan salona girdik. Büyük, süslü bir salon. Pek sanatlı dokunmuş halı, tavanın rengiyle ne güzel imtizaç ettirilmiş. İki büyük sak ortasına konulmuş bir piyano, nota koymaya mahsus etajerler arasında ne güzel yakışmıştı."*²³

Penceresinden Marmara'nın mavi sularını seyreden köşkün yatak odasında da mavi rengin hakim oluşu roman kahramanlarının güzel duygularını temsil etmektedir.

*"Sağ taraftan salona açılan bir kapıdan içeri girdik. Zemini acemkâri bir halı ile döşenmiş bir yatak odası. Bir ceviz karyola, mavi ipekten bir cibinlik. Perdeler, döşemeler hep mavi. Marmara'nın Anadolu sahili üzerine iki penceresinin panjurlarına büyük bir ağacın yüksek dalları birer sihir busesi kondurabilecek."*²⁴

b) Lokanta, gazino ve oteller

Roman kahramanları İstanbul'un en lüks lokantalarından biri olan Tokatlıyan'da yemek yerler. Sebastiyano otelinde ve Rumeli gazinosunda dinlenirler, Lüksemburg gazinosunun bilardo salonunda arkadaşlarıyla karşılaşır.

²⁰ a.g.e. s.22

²¹ a.g.e. s.22

²² a.g.e. s.111

²³ a.g.e. s.126

²⁴ a.g.e. s.127

*"İşte böyle bir takım tıhaf, garip alışveriş sahnelerine tesadüf edebilmek ümidiyle bedestende bir müddet dolaştıktan sonra kuyumcular içinden geçerek Tokatlıyan lokantası yolunu tuttum. Dönme merdivenden çıkıp da kendime تنها bir masa aramakta iken sol tarafta köşeye tesadüf eden sofra gözüme ilişti. Kadife sandalyeye hemen oturdum. Süslü yemek listesini tetkike başladım."*²⁵

Adı geçen bu lüks lokanta ve gazinolar, o devre ait İstanbul'un en gözde eğlence ve dinlenme merkezleridir. İşletmeleri Türkler'e ait olmayan bu lokantalara gösterilen rağbet Batılılaşma fikrinin bir gereğidir.

c) Ulaşım Araçları

Trenler, vapurlar: Haydarpaşa iskelesindeki vapur, Fener istasyonundaki tren insanların karşılaşip konuştukları, hem güzel tesadüflerin hem de acı haberlerin verildiği umuma ait mekânlar olarak kullanılmıştı.

"Ben Necdet Feridun'u vagon dan içeri iterken o muttasıl:

-Anlatamıyorum ki, anlatamıyorum ki.. diyordu.

Kadife sedirlerden birinin üzerine yanyana oturduk; birdenbire kalkarak pencereyi açtı:

*-Bilemezsin, diyordu. İçimde öyle bir kasvet var, öyle bir sıkıntı mevcut ki tarif edilemez."*²⁶

Yazar-anlatıcı aylarca uzak kaldığı arkadaşının ölüm haberini alabilmek için birbirleriyle karşılaşma zemini hazırlamak zorundadır. İşte vapur iskeleleri her tür insanın kolayca bulanabileceği en rahat zemindir.

*"Bebek iskelesine vapur yanaştı. Gayet sevdiğim bir zatı iskele üzerinde gördüm. Vapura binmeye hazırlanıyordu. Kendisine elimle işaret ettim. Başıyla mukabele etti. İki dakika sonra yanıma geldi. Vapur da hareket etti."*²⁷

Ayrıca İstanbul'un sıcak ve boğucu havasından kurtulmanın en etkili yolu vapura atlayıp Boğaz'ın serin sularına açılmaktır.

*"Oh; vapura kendimi atabildim. Yukarı güverteye çıktım. Rüzgâr yok. Hava durgun. Herkesin mendili elinde, muttasıl yüzler siliniyor. Madamlar matmazeller yelpazeleriyle serin hava arıyor. Vapurumuz hele hareket etti."*²⁸

²⁵ a.g.e. s.58

²⁶ a.g.e. s.9

²⁷ a.g.e. s.75

²⁸ a.g.e. s.75

2.Açık Mekânlar

a) Mesireler

İstanbul'un o devre ait önemli mesireleri Fenerbahçe civarı, Mesarburnu mevki, Sarıyer, Boğaziçi ve çevresidir. İlkbahar ve yaz aylarında insanların serinlemek amacıyla vazgeçemeyeceği bu eğlence ve dinlenme yerlerindeki yalnızlık ve hüznü duygu, akşam üzeri kuşların yuvalarına çekilmeleriyle verilmek istenmiştir.

*"On dakika sonra Fener bahçesinde bulunuyorduk. Deniz kenarına yakın bir yerde asırlık ağaçlardan birinin altına koydurttuğumuz sandalyelere oturduk. Zaten çarşamba olduğu için Fener mesiresi biraz tehna idi. Güneş batıyordu. Manzara çok latif idi. Gözümüzün önünde açılan bu "gürub levhası" seyrine doyumlayacak derecede güzeldi. Marmara'nın uzak, pek uzak bir ufku üzerinden gizlenen güneş, akşamın şu garipliği şurada, önümüzde çakıl taşlarına çarparken âşıkâne bir ahenk vücudunda getiren hafif dalgalar, kanat çırparak yuvalarına çekilen kuşlar, her şey bizi anlaşılamaz, anlatılamaz bir hüznü, bir mahzunluk içinde bırakmışlardı."*²⁹

İstanbul'un en güzel köşelerinden biri olan Sarıyer ve Sular mevkiinden sadece isim olarak bahsedilmiştir. Boğaziçi, serinlemek isteyen insanlar için gezinti yeridir. S. Nezihi, bu romanında İstanbul'un ferahlatıcı güzelliklerinden söz etmekte, bu civarların mesire yeri olarak değeri üzerinde durmaktadır.

*"Mezarburnu mevki... Büyükdere ikinci mevki! Sözlerini etrafa saçmakta idiler. Dolup dolup gitmekte olan Şirketi Hayriye vapurları sıcaklığın şiddetinden bunalmış olan bir sürü halkı saf bir hava, serin bir rüzgar bulabilmek ümidiyle Boğaziçi'nin muhtelif yerlerine taşıyorlardı. İzdihamın arkası alınmıyor, yine bir çok hanımlar, efendiler, madamlar, mösyöler geliyorlardı. Bende de onlara karışmak arzusu uyandı, herkes Boğaziçi'nin en ileri cihetlerine gidiyorlardı. Hakikat; Boğaz'ın medhaline yaklaştıkça Karadeniz'in enginlerinden hava dalgasına mağlub olarak süzülüp gelen rüzgâr; o talebi sağlığıyla ciğerlere ne kadar ferah verir. Düşündüm. Şehrin yakıcı havası altında akşama kadar bınalmaktan ise Sarıyer'e, sulara gitmeye karar verdim."*³⁰

b) Alışveriş merkezleri

Romanda alışveriş merkezi olarak en çok Bedesten'den söz edilmektedir. Burada rastlanan tuhaf sahneler, dönen dolaplar şu cümlelerle ifade ediliyor.

²⁹ a.g.e. s.40

³⁰ a.g.e. s.74

"Çarşıdan geçtiğim zaman, mutlak Bedesten'e uğrardım. Her uğrayışında orada öyle tuhaf, öyle garip sahnelere tesadüf etmişimdir ki... Bu merak bir saatlik zamanın orada heba olmasına sebebiyet verir.

Fakat ben bundan yine memnunuz. Çünkü bunda bir zevk var. Bin türlü entrikaların dönmekte olduğunu görmek bunu hissetmek zevki mevcut. Meselâ bir defasında görürsünüz ki İngiliz tavırlı ciddi bir seyyah... Boynunda fotoğraf makinası asılı, uzun boylu, paçaları lüzumundan ziyade kıvrık, ihtiyarca bir mösyö; antika bir seccade, bir yatağan bir karabina, bir tüfek, üç etekli bir entari, işlemeli bir kapı perdesi almak için dükkanların birinin önünde bulunuyor. Yanında bazen güzel, ekseriya pek çirkin bir veya bir kaç madam da mevcut. Pazarlığa girilmiş... İşte bu öyle bir hakikat sahnesidir ki bunu taklitte (koklenler), (vurslar) acizdir. Mesalâ ortada Acemkâri bir seccade bulunuyor. O seyyaha tercümanlık eden adam; yarım yamalak İngilizcesiyle bunu methetmek için neler söylüyor neler...." ³¹

İstanbul'un en hareketli alış veriş merkezi olan Bedesten anlatıcının çok sevdiği mekândır. Romanda Bedesten'den başka Beyoğlu'ndaki elbise mağazaları ve Şark çarşısına ait gözlemlere rastlanmaktadır.

c) Mezarlıklar

Hayat tezahürlerinin son durağı olan mezarlıklar, marazî bir ruh yapısı içinde bulunan Necdet'in üzüntülerinin son bulunduğu, acılarının dindiği, sessiz hüznün verici mekân olarak karşımıza çıkar.

"Yahya nakledeli yedi ay olduğu halde bir defa İstanbul'a inmedim. Hatta inanır mısın, o kadar sevdiğim Göksu'ya bile bir kere gitmedim. Yok şunu söylemeyi unutacaktım. Hava açık olduğu zaman yemekten sonra dağ yoluyla biraz gezmeye gidiyordum. Bunun neresi olabileceğini beyninde düşünme, bulamazsın! Eğlenmek için daha doğrusu biraz hava almak için şehitliğe gidiyorum. Bu ne kadar ulvi bir mezarlık ..." ³²

Necdet'in hasta ruhunu dinlendiren mezarlıklar, anlatıcı için hayatın acı hakikatlerini gösteren korkunç mekân olarak görünmektedir.

"Biraz daha ilerleyince gözümi önüne serviler, mezar taşları dikildi. Kalbimi bir korku, tuhaf bir ürperme kapladı. Kendime anlayamadığım bir his; bundan dört ay evvel Necdet Feridun ile indiğimiz mezarlık yolunu bana tutturdu. Taşlıklar, kayalıklar arasından tırmanarak yukarıya doğru çıkmaya başladım. Sıcak, sıcak.... Her taraf yanyanıyor. Mezar taşları güya ateş püskürüyor Serviler; gölge yerine yere sıcak bir örtü

³¹ a.g.e., 57-58 s.

³² a.g.e., 71 s.

yayıyor. Ciğerlerim şüphesiz sıcak bir hava teneffüs ediyordu ki kalbim böyle ateşler içinde yanıyordu. Durmayarak ilerliyordum. İşte bu aralık o küçük fidan, ziynet ettiğimiz mezar iki yüz adım ilerde grünüyordu. Dizlerime bir yorgunluk, dehşetli bir kesiklik geldi. Şimdi evvelki gibi sür'atle yürüyemiyordum. Yavaş yavaş ilerledim. Serin bir rüzgar da esmeye başlamıştı. İşte o küçük fidan, sağ taraftaki mezar aynen duruyor. Üzerinde kurumuş, ne olduğu belirsiz sir gül... Acaba Necdet Feridun'u nereye gömmüşlerdi? Nazarlarımla atrafı arıyordum. Civarda öyle yeni bir mezar yok. Bir ses, sanki gaihden gelen bir ses bana şöyle hitab etti:

-Bedbaht! Ayaklarının ucunda şu yeni kazılmış toprağı görmüyor musun? Yerinden biraz yükselmiş olan şu toprağın altında işte Necdet Feridun yatıyor.

Dikkatle baktım, küçüçük fidanın sol tarafında bir tepecik, taze toprak yığıntısı... Başucuna dikilmiş bir tahta parçası... Hayatın hakikati bundan mı ibaretti? O muhterem vücudun dünyaya gelip gittiğine şimdi bu tahta parçası mı delalet edecekti? Oradan kaçmak uzaklaşmak istiyordum" ³³

Anlatıcının gelişen olayları Necdet Feridun'dan öğrenip anlatması için ihtiyaç duyulan zaman aralıklarının oluşması için İstanbul dışına çıkmak gerekir. Bu nedenle bazı yer adlarından sadece isim olarak bahsedilmiştir. Midilli, Beyrut, Bursa, Mudanya bu yer adlarından bazılarıdır.

Mekânda kullanılan müzikler kahramanların ruh hallerine uygundur.

"Sonra kemanını aldı.

-Size pek sevdiğim bir havayı çalayım, diyordu.

Valide ile beraber yan yana koltukta oturuyorduk. Kemanın yanık nağmeleri havayı titretmeye başladı. Ben mesut olmuştum. Yine ölüm havası... Şopen'in feryatları." ³⁴

Necdet, aşkıyla arkadaşı arasında bir tercih yapamayınca ölümü hayâl etmektedir. Öyleyse bu hayâle en uygun müzik "ölüm marşı"dır. Ölüm fikrini hiç kafasından çıkarmayan kahraman için artık her yer karanlıktır.

"...şamdanın iki mumunu yakтым. Bu kâfi gelmedi. Diğer şamdanın da iki mumunu yakmak arzusuna mağlup oldum. Zannediyordum ki her tarafı zifiri bir karanlık kaplamıştı. Pencereyi açtım, semâya baktım. Siyah, siyah siyah... Benim için bir ümit nuru, ziyası yok, görünmüyor, göremiyorum. Siyah her taraf, bütün mevcudat siyah." ³⁵

³³ a.g.e., 77-78. s.

³⁴ a.g.e., 48. s.

³⁵ a.g.e., 224. s.

2.1.1.7.Sahıs Kadrosu

Yasak bir aşkın konu edildiği Zavallı Necdet ile kahramanlar, zengin ve seçkin kişilerdir. Hiç bir geçim sıkıntısı içinde bulunmayan bu insanlar köşklere, yalılarda yaşarlar. Kişiler birbirlerine Lüksemburg gazinosunun bilardo salonunda, Konkordiya tiyatrosunun 'fuaye'sinde rastlarlar, birbirlerine ayrılırken Fransızca cümlelerle veda ederler. Balolarda yabancı bayanlara 'prezante' edilirler. Şampanyaların dimağlara aşırı tesir ettiği zamanlarda aşklarını ilân ederler. Tarabya'da Samer Palas'ta oynanan 'Lantenis'i seyrederler. Alafranga müzikten çok iyi anlarlar.

Yukarıda anlatılan tarzda bir yaşam biçimi sergileyen roman kahramanları Safvet Nezihî'ye göre içimizden birileridir. *"Ey benim hassa karilerim! Bu hikâye büsbütün muhayyel, hittabi eşhas-ı vak'a da muhayyeldi. Ben onları hayâlîmle yaşattım, vak'ayı sahne-i tefekküratta tertip eyledim. Eşhas-ı vak'ayı istediğim şekl ü şemaile soktum. Maksadım mukallitlik değildi. (Tip)ler hep bizdendi; Vak'a bizim muhite mutabakat ederek cereyan ediyordu. Tıpkı vatanımızın bir köşesinde âsude, şaşaa ve dağdağadan âzade akan bir dere gibi. O, bizim türkülerimizi söyleyen râtip çağlayanlar, yosunlu şelâleler vücuda getirerek olup gittikçe o sırıtıların dinleyen bizler anıtarız ki bu bizim hazin nağmelerimizdir, millî reşahat kalbimizin senihatıdır.*

*İşte eserin samimiyeti bundan geliyor. İçimizde kimbilir kaç Feridun Necdet vardır; hele 'Müzehher' tipinde kızlarımızın adedi herhalde pek çok olmak gerektir. Meliha'ya gelince o da tamamen bizdendir. Tabiatın ilcaat-ı zaruresine kapılmış bir kadın... Evet, bir Türk kadını. Biraz fevkâlâdelikle memzûc bir kadın. 'İbrahim Şemsi' herhalde nev'i bizde çok olan enmüzeclerdendir. Bu tipiler tabidir. Çünkü hayat-ı hakikiyemizin sahnesinden alınmıştır. Muhterem kari ve kariem onların mezarlarını nafile şehitlekte aramayınız; onlar benim kalbimde medfundur."*³⁶

Okurların kendilerine pek yakın buldukları ve hazin sonlarına üzülüp mezarlarını şehitlikte aradıklarını bu muhayyel roman kahramanları şöyle sıralanabilir.

Necdet Feridun: Romana adını veren ve baş kahraman konumundaki Necdet, şık giyinen, çapkın kadınların kendisine âşık olmasından hoşlanan hayalperest bir gençtir. Romanın başlangıcındaki müşahit anlatıcı, arkadaşını şu cümlelerle tanıtır.

*"Çehresinin letafetli cihetiyle tabiatın lütfûna, büyük bir inayetine mazhar olmuş bahtiyarlardan idi. Sarı lepiska saçları, küçük uçları kıvrık bıyıkları, mavı büyük gözleri ile erkek güzelleri arasında ayrıca bir mevki tutmuştu. Hele giyimindeki zevk-i selimi, kendisine şıklık cihetinden büyük bir kıymet, bir meziyet veriyordu. Servet cihetiyle de talibin lütfûna mazhar bulunuyordu."*³⁷

³⁶ Zavallı Necdet, III. Baskı. İst. 1136.

³⁷ a.g.e., 4.s.

Kadınlara pek yüz vermeyen, ama onların kendisine âşık olmalarından hoşlanan Necdet birdenbire Meliha'ya tutulunca asabi, düşünceli, üzgün, sıkıntılı bir ruh hali içine girer. Sık sık sinir krizleri geçirir.

"-Bilmezsin diyordu, içimde öyle bir kasvet var, öyle bir sıkıntı mevcut ki tarif edilemez" ³⁸

Sevdiği kadın, yakın arkadaşı ile evlenince ruhsal çöküntüyü fazlasıyla yaşayan Necdet, aşkını kalbine gömmek ister. Mantiğı ile duyguları arasında bocalarken aşkına yenik düşer. Bu durumu onuruna yediremez ve intihar eder.

"Meliha bir saat sonra bu odaya girdiği zaman ben hayattan ayrılmış bulunacağım. O, bin türlü ümitlerle sermedi olarak buraya girdiği zaman beni ebedi uykuda bulacak,"³⁹

Zayıf ve içe dönük kişiliği ile dikkat çeken Necdet, çok hassas ve onurludur. Arkadaş ve dostlarına karşı dürüsttür. Yaptığı vicdan muhasebesinde kendisini suçlu bulmuş ve ölümü tercih etmiştir.

Meliha: Romanın en önemli kahramanlarından biri olan bu genç kadın, güzelliği ile dikkat çekmektedir. İyi bir eğitim almış, mükemmel Fransızca konuşmakta, çok güzel piyano ve keman çalmaktadır.

"Aman yarabbi! Ne işitiyordum, Mozart'ın bir Vâls'i o derece Sanatla o kadar bir maharetle çalınıyordu ki kendi kulaklarıma adeta inanamıyacağım geliyordu."⁴⁰

Meliha çok güzel olduğu kadar, çok da kibirli ve ihtiraslıdır. Önceleri Necdet'in aşkına karşılık vermeyerek İbrahim Şemsi ile evlenmiş, daha sonraları, kocasını sevmediğini anlayıp, Necdet'in peşinden koşmaya başlamıştır.

Meliha kendisini sevenleri sevmeyen, arzularına itaat etmeyenleri ele geçirmeye çalışan bunun için de kocasını, çocuğunu namusunu fedâ etmekten çekinmeyen şehvet düşkün bir kadındır.

"Meliha elimi ellerinin içine almış sıkıyordu. Ben bir mücrim gibi titriyordum, O, yine sözüne devam etti;

-Artık ne yaptığımı bilmiyordum. Sevmediğimi, hiç bir zaman sevmeyeceğim bir adamın çocuğunu taşımak istemedim.

-Meliha ne diyorsun? Bu ne cinayet!

-Evet, fakat ben onu senin için yaptım. Muhabbetimizin devamı için yaptım"⁴¹

Necdet, Meliha'nın aşkına karşı koymak isteyince genç kadın hırsından ne yapacağını şaşırır. Tüm gerçeği kocasına açıklayacağını söyler. Kıskançlık krizleri tutar. Bir gece Necdet'in zaafından faydalanarak onunla birlikte olmayı başarır.

³⁸ a.g.e., 9. s.

³⁹ a.g.e., 226. s.

⁴⁰ a.g.e., 13. s.

⁴¹ a.g.e., 94. s.

Necdet: Meliha Necdet'i için için seven Müzehher'e karşı kin duymakta her fırsatta onu ezmeğe çalışmaktadır.

"Bir de sizi şimdi kıskanıyorum. Bu sözlerime güleceksiniz. Fakat bunları pek ciddi söylüyorum. Sizi şiddetle kıskanıyorum. Kimden? Esmer, çirkin terbiyesiz bir kızdandır..."⁴²

Müzehher: Necdet'in halasının kızıdır. İzmir'de oturmakta iken annesini ve babasını kaybetmiş, kimsesiz kaldığı için Necdet'lerin evine sığınmıştır. Çok içli, ağırbaşlı, duygulu bu genç kız, samimi duygularla Necdet'i sevmektedir. Necdet'le nişanlanmış; fakat onun Meliha'yla olan ilişkisini duyunca nişanı bozmuştur. Zaten kalbinden rahatsız olan Müzehher bu ayrılığa dayanamayarak Necdet'in kollarında can verir.

"Kuvvetim kalmamıştı. Kendisini kollarının arasından koltuğun üzerine yavaş yavaş bıraktım. Gözlerini kapadı. Tekrar morardı. Kendimi kaybetmek derecesine gelmiştim. Bu kız ölüyordu..."⁴³

Sadık ve fedâkâr bir kadın olarak eserde dikkati çekmiştir.

İbrahim Şemsi: Meliha'nın hocası, Necdet Feridun'un arkadaşıdır. Eserin II. derecede kahramanlarındandır. Mert ve vicdanlıdır. Bütün halleriyle karısını sevmektedir. Erkân-ı Harbiye binbaşısı olan bir genç adam çevresine karşı hep iyi niyetli ve hamiyetperverdir.

Ayrıca romanda Necdet'in annesi, ablası, ablasının hocası, hizmetçi ve uşaklar, köşk komşuları gibi ikinci ve üçüncü dereceden kahramanlar bulunmaktadır. Eserde önemli rol oynamadıkları için tek tek incelenmeğe gerek görülmemiştir.

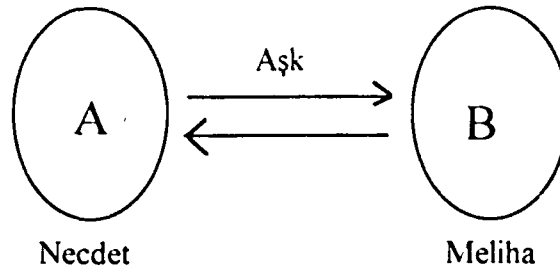
2.1.1.8. Yapı

Ahlâki tenkit niteliği taşıyan bu roman Necdet'in trajik aşk öyküsü üzerine kurulmuştur. Anlatıcı, yakın arkadaşı Necdet'ten dinlediği acıklı yaşam öyküsünü "ben-anlatıcı" tavrını takınarak okuyucuya aktarmıştır. Olay örgüsü çok basittir. Harici âlemlerle hiç bir alakaları bulunmayan roman kahramanlarından Meliha ile Necdet arasındaki duygusal bağ, çok acıklı bir tarzda anlatılmıştır.

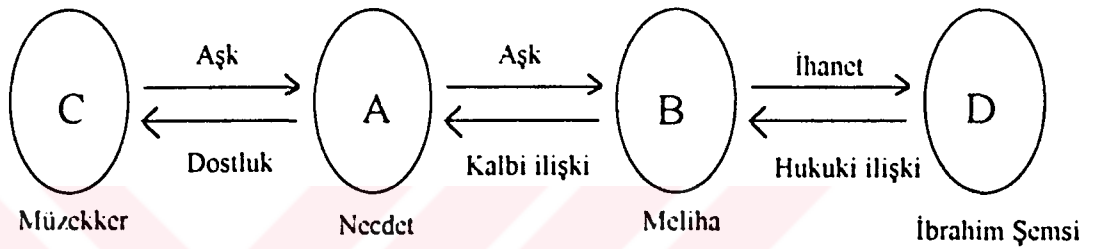
"Aşk kaçanı kovalar" atasözünde ifadesini bulan düşünceyle önce Necdet âşık olmuş, Meliha kaçmış; daha sonra Meliha sevmiş, Necdet kaçmıştır. Bu iki genç arasındaki duygusal yapıyı şöyle şemalandırmak mümkündür.

⁴² a.g.c. s.184

⁴³ a.g.c. s.207

Bu olay örgüsüne İbrahim Şemsi ile Müzehher de katılınca duygusal çatışma başlayacaktır.

Meliha ile Müzehher aynı erkeği sevdikleri için aralarında bir rekabet, bir çatışma vardır. Meliha güç olarak Müzehher'den üstündür, zengindir, iyi eğitim almıştır, kibar ve kültürlüdür. Müzehher ise kimsesiz, dayısının evine sığınmış olan fakir bir genç kızdır. Karakter olarak da taban tabana zıt olan bu iki kadın arasındaki çatışma temelde imkânla imkânsızlığın çatışmasıdır. Meliha kıskançtır, evli olmasına karşın kocasına ihanet etmiştir. Müzehher ise bekârdır, tertemiz ve samimi duygularla Necdet'i sevmektedir. Anlatıcının cümleleriyle bu iki hanım arasındaki çatışma şöyle ifade edilmiştir:

"İki kadın birbirlerini selamladılar. Müzehher sonra da Meliha'nın valdesine doğru yürüdü, hürmetle eteğini öptü. Meliha onun bu hallerine çok dikkat ediyordu. Sonra bu kızın rekabete değer bir şey olmadığını bana anlatmak istiyormuşçasına ve Müzehher'e işittirecek derecede yüksek bir sesle denmişti ki:

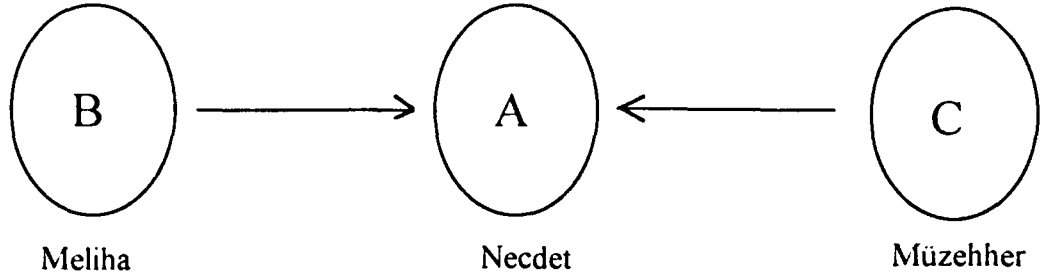
-Müzehher hanımı valdem pek methediyordu. Belli, hakikaten melek... Bu sözleri söylediği sırada istihzayı andıran bir gülüşü zaptememiş gibi görünüyordu. Sabredemedim. Dedim ki:

-Hastalığım sırasında bana etmiş olduğu hizmetleri bilseniz...

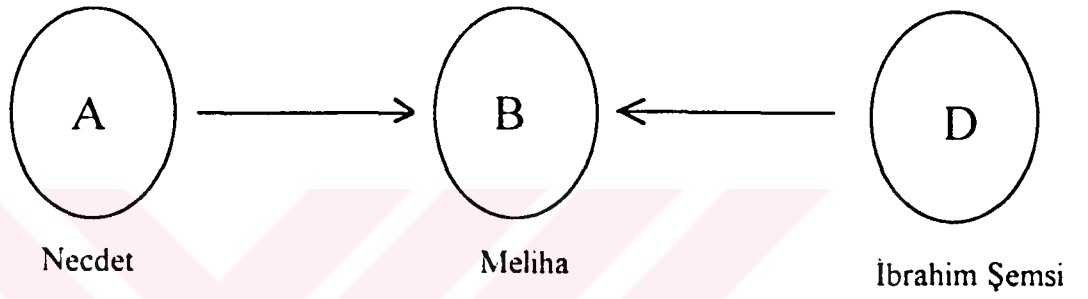
-O halde kendisine teşekkür etmeye borçluyum, öyle değil mi Müzehher Hanımefendi? dedi. Müzehher zavallı kız sapsarı kesildi."⁴⁴

Meliha bir aslan gibi Müzehher'in üzerine saldırmak ister, ama Necdet engel olur. Müzehher'in Meliha'ya karşı tek üstünlüğü saf ve temiz duygularıdır. Çatışmanın nedeni iki kadının aynı erkeği sevmelerinden kaynaklanmaktadır.

⁴⁴ a.g.e. s.177

Diğer tarafta ise iki erkek aynı kadını sevmektedirler.

İbrahim Şemsi, Meliha'nın hocası, Necdet'in de çok yakın arkadaşıdır. Necdet, aşkı ile arkadaşı arasında kalmıştır. Romanın bu kısmında da bir duygusal çatışma hâkimdir.

Eserin yapısının odak noktasını bir gencin düştüğü aşk hastalığı teşkil etmektedir. Güzel ve çirkin, doğru ve yanlış eser boyunca hep bu aşkın etrafında gözler önüne serilmeye çalışılır. Anlatıcı, iyi ve kötü olanı anlatırken farklı üslûplar kullanarak bu değerler karşısında tarafsız olmadığını göstermiştir.

2.1.2. TEEHHÜL ALEMİNDE

2.1.2.1. Eserin Kimliği

Önce İkdâm gazetesinde tefrika edilen eser, daha sonra 1317 (1902) yılında kitap halinde basılmıştır. Sayfa sayısı 691 olup, üç ana kısımdan meydana gelmiştir¹.

Ana ile Kızlar başlıklı I. Kısım on bölümden oluşmuştur.

II. Kısım Hürrem Şadan Bey başlığı altında beş bölümden meydana gelmiştir.

Dört alt bölümden oluşan III. kısım ise Tezaküh-i Hakikat adını taşımaktadır.

Ayrıca bu bölümler yıldız işareti ile çeşitli vak'a parçalarına ayrılmışlardır.

2.1.2.2. Özet

Devlet dairelerinin birinde memurluk yapan Sıdkullah Fahima Efendi, bir paşa oğludur. Babasından yüklüce bir miras kalmıştır. Zengin bir aileye mensup, ilk karısının şımarıklıklarına dayanamayarak ayrılır. Bir süre Beyoğlu âlemlerinde yaşar. Kırk yaşına geldiği sıralarda annesinin isteği üzerine, ikinci defa evlenir. Bu defaki karısı okumayı çok seven, bilgiç bir kadındır. Karısının çok okuması, Fahime Efendi'yi Sahaflar çarşısında "*Şuara Tezkireleri*" aramak zorunda bırakır. Bu evliliğinden de hoşnut kalmayan Fahima Efendi, karısının ölümü üzerine rahatlar. Üçüncü evliliğini anenisinin karşı çıkmasına rağmen komşularından birinin beslemesi olan on yedi yaşındaki Nigar Hanım'la yapar. Kırk beş yaşında üçüncü kez evlenen Fahima Efendi, Divan Şairi Fitnat Hanımdan esinlererek karısının adına bir de "Fitnat" kelimesini ekler. Nigar Fitnat Hanımefendi'nin Seniha ve Vedia adında iki kızı olur. Alafranga merakına kapılan bu kadın, çocuklarına yabancı mürebbiye tutar. Kocasıyla arasındaki yaş farkının etkisi artınca evlerine gelip giden akraba çocuğu Mesut Kâmi'ye âşık olur. Oysa Mesut Kâmi, Fahima Efendi'nin büyük kızı Seniha'yı sevmektedir. İki gencin evlenme isteğini duyan Nigar Fitnat, kıskançlıktan bu evliliğe karşı çıkar. Kızına Mesut Kâmi'nin kendisine sarkıntılık ettiğini söyler.

Bu arada Nigâr Hanım'ı büyütüp besleyen Şişman Zehra, kocası ölünce, yaramaz ve şımarık oğluyla birlikte Fahima Efendi'nin konağına gelir, yerleşir. Nigâr Fitnat bu duruma hiç memnun olmaz ama kendisini büyüten bu kadına karşı da fazla bir şey söyleyemez. Şişman Zehra'nın oğlu Hürrem, Mesut Kâmi'nin gittiği yatılı okula gönderilir; fakat işlediği büyük bir suç yüzünden okuldan atılır. Ferah adındaki kalfanın Hürrem'den hamile kaldığı öğrenilince Nigâr, evde iki tane yetişkin kızının bulunduğunu

¹Safvet Nezihi. Teehhül Aleminde. Dersaadet-İkdâm Mat. İst. 1317. Çalışmamızda eserin ilk baskısı esas alınmıştır.

söyleyerek bu züppe genci evde istemez. Kocasını ikna ederek bütün masrafları karşılayıp Hürrem'i Paris'e göndertir. Hürrem güya burada hukuk okuyacaktır.

Mesut Kâmi, okulu bitirmiş, arkadaşıyla birlikte ticarethane açmıştır. Dört yıl Paris'te kalan Hürrem de zevk ve eğlence âlemlerinde gününü gün edip tahsilini tamamlayamadan İstanbul'a dönmüştür. Etrafa kendisini avukat diye tanıtarak bir de iş yeri açmıştır.

Cinsel duygularının etkisinde kalan Nigâr Fitnat Hanım, Mesut Kâmi'ye inat olsun diye Hürrem'le ilişki kurar. Bu ilişkiyi gizlemek için de küçük kızı Vedia ile Hürrem'i evlendirir. Vedia mutlu değildir. Kocasının ablasıyla ilişkisi olduğunu zannedip üzülmemektedir. Bir gece gerçeği tüm çıplaklığıyla görünce düşer bayılır. Fahima Efendi de bu gerçeğe dayanamayarak o gece ölür. Seniha ile Vedia babaannelerinin evine taşınırlar.

Seniha, Mesut Kâmi'nin suçsuz olduğunu öğrenince onunla evlenir. Vedia, kocasından boşanır. Nigâr Hanım, Hürrem'le yaşamaya devam eder. Hürrem, Nigar'ın bütün mallarını kumarda yer. Frengi hastalığına yakalanan Nigâr, sokakta kalır. Sığınmak için eski kaynanasının evine gitmeyi düşünür; ama kapıda onun cenazesıyla karşılaşır. Artık gidecek kimsesi kalmamıştır. Karların üstüne düşüp ölür.

2.1.2.3. Olay Örgüsü

Teehhül Aleminde adlı romanda olaylar, Fahima Efendi'nin evinde yazar tarafından birlikte yaşamak zorunda kalan insanlar arasındaki kalbi ilişkileri etrafında gelişir.

Kadın-erkek ilişkilerinin büyük yer tuttuğu bu eserde Fahima Efendi, ilk iki evliliğini annesinin bulduğu kızlarla yapmış mutlu olamamıştır. III. eşini kendisi seçmiştir; ama eşiyle arasındaki yaş farkı çok fazladır. Dolayısıyla genç ve güzel karısı, aşkı evlerine gelen yakın akraba çocuğu Mesut Kâmi'de aramıştır. Halbuki Mesut Kâmi, Nigâr Fitnat Hanım'ın büyük kızı Seniha'ya aşıktır.

Öyleyse Nigâr Hanım'ın âşık olması için bir başka gence ihtiyaç vardır. O da Nigâr Hanım'ı büyüten Şişman Zehra'nın oğlu Hürrem'dir. O zamana kadar adından hiç bahsedilmeyen bu ana-oğulbekenmedik bir anda konağın sakinleri arasında yer alırlar.

Yazar, romanın bu bölümünde Mesut Kâmi ile Hürrem arasındaki zıtlıkları aynı anda göstererek okuyucuya ahlâk dersi verir.

Dürüst, terbiyeli çalışkan Mesut Kâmi'nin tam karşısında haylaz, şımarık, terbiyesiz Hürrem vardır. Birisi tahsilini iyi derecede tamamlamış, diğeri okuldan atılmıştır.

Nigâr Hanım'ın aşkını Mesut Kâmi doğru bulmayarak kabul etmemiş, Hürrem ise kayinvalidesi olan bu hanımla ilişki kurmaktan çekinmemiştir.

"Hakim bakış açısı"yla yazılan romanda sadece madde üzerine kurulan dengesiz evliliklerin getirdiği mutsuzluk sergilenmiştir.

Yasak ilişki ele alınırken Türk ahlâk yapısı göz önünde bulundurulmuştur. Roman sonunda olay kahramanı Nigâr Fitnat Hanım, hem frengi hastalığına yakalanmış, hem de sokakta karların üstünde ölmüştür. Yani yazar, Nigâr Fitnat Hanım'ı yaptığı yanlış yüzünden ölümle cezalandırmıştır.

2.1.2.4.Mekân

Romanın ilk sayfalarında okuyucunun dikkatlerine sunulan mekân İstanbul'da Fahima Efendi'nin konağıdır.

Olay kahramanlarıyla arasında bir münasebet ağı bulunan bu mekâna ait oda anlatıcının şu cümleleriyle ifade edilir.

"Odanın sağ tarafında aynalı konsolun istikametince uzatılmış olan koyu vişne rengi bir kumaş mefrûş kanapenin kenarına oturmuş bir genç kız..."²

Eşyanın tefrişinden bu mekânda maddî sıkıntının bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Roman kahramanları bu konakta âdeta hapsedilmiş gibidirler. Haricî alemle hiç bir alâkalari bulunmayan bu insanların yaşadıkları tüm olaylar hep bu konakta cereyan eder.

Vak'a kahramanlarına yenileri ekleneceği zaman yazar, her seferinde değişik bir sebeple bu şahısları da konakta yaşamaya mecbur etmiştir. Meselâ romanın sonlarına doğru Fahima Efendi ailesini felaketlere sürükleyecek olan Hürrem Şadan'ın annesiyle birlikte konağa gelip yerleşmenin sebebi, babasının ölümüdür. Erkekten mahrum kalan bu ailenin barınabileceği en müsait ev, besleyip büyüttüğü Nigâr Hanım'ın evidir.

"Kızımın evi dururken kira evlerinde gezecek değilim a"³ cümlesiyle şahıs kadrosuna yenileri eklense de mekânın değişmeyeceği anlaşılmaktadır.

Konağa ait bölümler haremlik, selâmlık, salon ve yatak odalarından ibarettir. Bu bölümlerle ilgili ayrıntılar. Uzun uzun anlatılmamış, sadece vak'a kahramanlarına hareket kolaylığı sağlamak amacıyla birer cümleyle bahsedilmiştir.

Salon duvarları büyük endam aynaları ve çerçevesi fotoğraflarla süslüdür. Yatak odalarında ise cibinlikli karyolalar ve etajerler bulunmaktadır.

Romanda şahısların, asıl mekân olan Fahima Efendi konağından ayrılmalari icab ettiği zaman, "Yüksek Kaldırım"daki büyük validenin konağına gittikleri gözlenir. Sadece adından bahsedilen bu konakla ilgili hiç bir ayrıntıya rastlanmamaktadır.

Mesut Kâmi'nin okuduğu Mekteb-i Sultanî'den de sadece isim olarak bahsedilir.

Eğlence ve gezinti yerleri olarak Kadıköy ve Fener'e, alışveriş merkezi olarak da Beyoğlu semtlerine yer verilmiştir.

² a.g.e. s.2

³ a.g.e. s.123

Safvet Nezihî, diğer romanlarında, bilhassa Zavallı Necdî ve Kadın Kalbî'nde yer verdiği Fener semtinden uzun uzadıya bahsettiği halde bu romanda bir yer adı olarak söylemekle yetinmiştir.

Vapur iskeleleri de insanların birbirleriyle karşılaştıkları bir zemin olarak kullanılmıştır.

Doğu Anadolu'dan "*Anadolu'nun uzak bir köşesi*"⁴ diye bahsedilen romanda Manisa ve Sivas gibi illere isim olarak ver verilmiştir.

Devrin sanatçıları İstanbul dışına çıkmadıkları için, Safvet Nezihî'de bu yer isimlerini dekoratif bir unsur olarak kullanmıştır.

Mesut Kâmi'ye ait bir ticarethane de, küçük vak'a parçalarının yaşandığı mekân olarak göze çarpmaktadır. Bu mağazayı en iyi anlatan cümle: "*Mağazanın büyük camı üzerinde altın yıldızla ve güzel bir sülüs hattıyla resmedilmiş olan Mesut Kâmi ve Şürekası Halı Ticarethanesi*"⁵ şeklinde ifade edilmiştir.

Felâketlerin ard arda yaşandığı Fahime Efendi Konağından sonra Mesut Kâmi'nin Seniha'yla kuracağı mutlu yuvanın tasviri anlatıcının şu cümleleriyle ifade ediliyor. "*Boyacı köyüyle Mirgün arasında açık mavi boyalı, kuş kafesine benzer, zarif bahçeli âdeta bir bakışta gönlü kendisine cezbe edecek yeni yapılmış bir yalı buldular. Bu, tam Seniha'nın amal-i Sevdaiyesine tevaful ediyordu. Etrafı pek de muntazam tertih edilmemiş bir bahçe ile mutad. Arkada saldıde ağaçlar.*"⁶

2.1.2.5.Şahıs Kadrosu

Anlatıcı I. kısmın II. bölümünde okuyucunun hâyâl gücünün çalışmasına engel olarak "*Evvel emirde şu eşhası vak'ayı takdim edelim.*"⁷ ifadesiyle roman kahramanlarını tanıtmaya başlar.

Anlatma esasına bağlı metinlerde, eserin başlangıcında şahısların bu şekilde tanıtımı hemen hemen hiç rastlanmayan bir tavidir.

"*İlkin, roman kişileri dünyaya insandan çok posta paketi gibi gelirler. Romanda bir doğum olunca, postacı bebeği kapıya getirir, yaşlıca kişilerden biri kapıdan bebeği alır, okuyuculara gösterir, bundan sonra bebek genellikle ta konuşana ya da olayların gelişmesine yardımcı olabilecek yaşa gelinceye kadar buzdolabında saklanır.*"⁸

Foster'in ifade ettiği gibi roman kahramanları, yazar tarafından bir posta paketi gibi getirilip romanın başına konmuştur.

⁴ a.g.e. s.123

⁵ a.g.e. s.373

⁶ a.g.e. s.663

⁷ a.g.e.

⁸ E.M. Forster. Roman Sanatı İst. 1985. s.91

Diğer romanlarına nazaran daha kalabalık olan şahıs kadrosunu, eserdeki sıraya göre şöyle tanıtmak mümkündür.

Seniha: Fahima Efendi'nin büyük kızıdır. On yedi yaşında ve çok güzeldir. Romanda: "*Açık kestane rengindeki saçları, biraz kalınca kaşları, badem şeklinde elâ gözleriyle güzel, nazarlara birden çarpacak derecede güzeldir. Cildi beyaz, adeta domuk bir renk peyda edecek kadar beyaz. Samur rengini andıran uzun kirpiklerinin uçları kıvrıktır, göz kapaklarını yek diğerine temas ettirdiği zaman o gür kirpiklerinin uçları birbirinin içine geçer. Fakat pek hoppa, lüzumundan ziyade hoppa ve alafranga. Biraz müstehzi, biraz yaramaz, kıvrak olan Seniha pek iyi bir kalbe maliktir. Saf rakik-ül kalb olan bu kız pek hassastır.*"⁹ cümleleriyle tanıtılır.

Fransız mürebbiyelerin elinde büyümüş, Fransızca ve musiki dersleri almıştır. Bir Parisli kadar iyi Fransızca konuşabilen genç kız çok iyi de piyano çalmaktadır.

Neşeli ve hoppa olduğu kadar da duyarlıdır. İnce, narin vücudunun yanında manikürlü ve bakımlı elleride herkesin dikkatini çekmektedir.

Ruhsal yapısı da fizikî yapısı kadar güzel olan Seniha, annesiyle anlaşılamamakta; fakat babasını çok sevmektedir. Herkesle iyi geçinen bu onurlu kadın, sevdiği erkeğe karşı sabırlıdır.

Vedia: Fahima Efendinin küçük kızıdır. Onbeş yaşındadır. Sarı saçlı, koyu mavi gözlü bu genç kız, ablasına nazaren biraz daha kısadır. Anlatıcı Lamia için şu ifadeyi kullanmıştır.

"*Vedia, bu bir melektir. Altın renginde koyu sarı saçları arasında bir lamia-yı zekâ ile parıldayan yeşile meyyal koyu mavi tahrirli gözleri insanın ruhuna tesir edecek kadar bir kuvve-i sahireye maliktir. O gözlerin levni-i dil-firib Boğaziçi denizinin koyu mavi-yeşil rengine benzer a'mak-ı levnine nısf-ı nazar ettikçe uyun kamaşır, derinliklerine göz gezdirildikçe hudud-ı nazar binlerce mum kuvvetinde bir elektrik lambasına maruz kalmış gibi güya müntefi olmaya yüz tutar. İşte Vedia'nın da gözlerinde böyle bir lamia-yı sihrane vardır. Onlara dikkatle bakılmak kabil olmaz. Onlarda mevcut olan kuvve-i cazibe nazarları a'mak-ı ruhuna doğru çekip götürür. Boyu ablasından biraz kısa, saçları daha gür, kaşları biraz daha ince fakat mukavvesti"¹⁰. Şakacı, hoppa yaratılışlıdır. Ablası gibi mürebbiyelerden ders almıştır. Annesiyle pek anlaşılamayan bu genç kız, ablasını da arzularının önüne dikilmiş bir heykel gibi görür. Fransızca'yı güzel konuşur, ama musikiye ilgisi yoktur.*

Nigar Fitnat Hanım: Fahima Efendi'nin üçüncü karısıdır. Zekai Efendi'nin büyütmesi olan bu genç kadın çok güzeldir.

⁹ a.g.e. s.28

¹⁰ a.g.e. s.31

*"Bağ-ı hayatın yetiştirmiş olduğu bu zühre-i letafet hakikaten güzellikte fetanette nadir bulunan kadınlardan idi."*¹¹ cümlesiyle tasvir edilen bu güzelliğin altında sağlıklı bir ruh yapısı gizlidir.

"Hanımefendi gittikçe ahlâkını değiştiriyordu. Bir aralık garip bir hastalığa tutulur gibi oldu. Canı sıkılıyordu. Sıklet-i derûn, Kasvet-i kalb. Hanımefendi, gürbüzlüğüne tendürüsti-i vücuduna rağmen hastalığına merak ediyordu, sıkılıyordu, üzülmüyordu. Celb edilen tabibler: *'Sinirdir, nevrasteni, nöroloji, isteridir, bilmem daha nedir. Fakat meraka lüzum yok. Hanımefendi gezsün, eğlensün, sıkılmaya gelmez'* cevabını verdiler."¹²

Sonradan görme alafranga meraklısı, bol para harcayan Nigâr Fitnat Hanım, cinsel doyumsuzluklar yaşamaktadır.

"Akşam olup da Fahima Efendi geldiği zaman Hanımefendinin şetareti kaçardı. Salonda endam aynalarının önünden geçerken nazarlarını kemâl-i teessürle oraya oraya affederdi, her ikisinin aksini aynada gördüğü zaman acı acı gülerdi. Bu girye-amiz handeleriyle güyâ şunları demek isterdi:

-Yarabbi! Bu ne kısmet, bu ne talih!

*Evet, Nigâr Fitnat Hanım, talihinden müştekidir. Zevcinin kendisi için iki yüz elli liraya aldığı pırlanta gerdanlığın onun nazarında on paralık kıymeti yoktur; yirmi lira masrafla yapılmış olan kıymetli ipekli esvap onun için paçavradan ibarettir."*¹³

Birçok kadının arayıp da bulamadığı bu varlıklı yaşam yerine, yüzünden "hararet-i şebab" fişkıran genç bir kocayı tercih ederdi.

Çocuklarına karşı hep sinirli ve kızgındır. Her iki kızını da bile bile mutsuzluğa itmiştir. Kıskançlığı yüzünden büyük kızının evliliğine engel olmuş, paraya ve şöhrete olan düşkünlüğünden küçük kızını da şımarık, ahlâksız bir adamla evlenmesi için ikna etmiştir.

Romanın baş kahramanı durumundaki bu kadının eniştesiyle kurduğu ilişki, Fahima Efendi ailesinin dağılmasına neden olmuştur.

Fahima Sıtkullah Efendi: Bir devlet kaleminde memur olarak çalışan Fahima Efendi, paşa çocuğudur. Zengin, şımarık bir kızla evlenip mutsuz olmuş, bu eşinden ayrılıp, okumuş bilgili bir kadınla II. kez evlenmiştir. Bu evlilikte de aradığını bulamayan Fahima Efendi, eşinin ölümü üzerine bu belayı da defetmiştir.

III. kez, komşuları Zekai Efendi'nin büyütmesi Nigâr Hanım'la kendi rızasıyla evlenmiştir. Karısına karşı anlayışlı, çocuklarına karşı şefkatlidir. Namuslu ve mütevazidir. Karısının zoruyla akrabalarının da evinde kalmasına izin veren Fahima Efendi'nin artık

¹¹ a.g.e. s.61

¹² a.g.e. s.71

¹³ a.g.e. s.75

huzuru kaçmıştır. İç güveği olarak evinde kalan damadının karısıyla ilişkisini öğrenince dayanamayıp inme indirmiş ve oracıkta ölmüştür.

Hürrem Şadan: Romanın en renkli simalarından biridir. Şımarık haylaz, tembel bir çocuk olan Hürrem, Nigâr Fitnat Hanım'ı büyütüp besleyen Şışman Zehra'nın oğludur. Fahima Efendi'nin himayesinde yazdırıldığı okuldan ahlâksızlığı yüzünden kovulmuş, daha sonra Hukuk öğrenimi için Paris'e gönderilmiş, orada da hiç bir şey öğrenmeyip serserilik etmiş ve İstanbul'a alafranga bir züppe olarak dönmüştür.

Hüseyin Rahmi'nin Şipsevdi romanındaki Meftun tipine çok benzeyen Hürrem, gazeteciliğe özenmiştir. Kendisinden başka hiç kimsenin yazarlığını ve şairliğini beğenmeyen Hürrem Şadan'ın aslında edebiyatla hiç bir ilgisi yoktur. Çıkardığı gazete okuyucu bulamayınca bu şımarık züppenin yazı hayatı da sona erer.

Önüne çıkan her kadınla ilişki kurup onları aldatan, para düşkünü içki ve kumara müptela ahlaksız olan bu şahıs, kayınvalidesi ile de parası için ilişki kurmuş, kendisine sınırsız maddî yardımda bulunan Fahima Efendi ailesinin felaketine sebep olmuştur.

Zaman zaman alafranga bir züppe, zaman zaman da çıkar için türlü dolaplar çeviren kurnaz bir kişidir.

Anlatıcı, Hürrem Şadan'ın büründüğü kişilikte okuyucuya ahlâk dersi vermek arzusundadır.

Mesut Kâmi: Fahima Efendi'nin teyzezadesinin oğludur. Okumak için İstanbul'a gelen bu çocuk, çalışkan zeki ve dürüsttür. Elâ gözleri ve uzun kirpikleri dikkat çekmektedir. Fahima Efendi için bir erkek evlattan farksızdır. Temiz duygularıyla Seniha'ya bağlıdır. Nigâr Fitnat Hanım'ın kendisine olan duygularını hissedince konaktan uzak kalmayı uygun bulmuştur.

Okulu bitirdikten sonra bir arkadaşıyla birlikte ticarethane açarak namuslu yoldan geçimini temin etmeye başlayan bu genç sevdiği kızın aşkına sadık kalmış, ekmek yediği eve ihanet etmemiştir.

2.1.2.6.Zaman

Eserde nakledilen vak'a zamanı, Nigâr Fitnat Hanım ile kızlarının romanın başlangıcında okuyucuyla karşı karşıya getirildiği zaman dilimidir.

I. kısmın ikinci bölümünde anlatıcı bu zaman diliminden yirmi yıl geriye giderek vak'a kahramanlarını tanıtmak ister. Hâkim-bakış açısı olarak nitelendirilen bu anlatım tarzıyla Fahima Efendi'nin ilk evliliğinden başlayarak ta üçüncü evliliğinden olan kızlarının okuyucu ile karşı karşıya getirildiği ana kadar ki süre uzunca bir parantez açılarak anlatılmıştır. Daha doğrusu roman kahramanlarının geçmişi birkaç cümle ile aktarılırken anlatıcı zaman ve mekânla sınırlı değildir.

"Sözü edilen bakış açısının sınırsız oluşu yazar-anlatıcıya itibarî âleme has sosyal hayatın geniş bin bölümünü ifade edebilme gücü verebilmesi yanında, insan ömrünü aşan uzun yıllar zarfında meydana gelen olayları anlatma imkânı sağlar. Çünkü anlatıcı zaman ve mekânla sınırlı değildir. Nerede aranırsa orada hazırır. Kahramanların bütün geçmişini, her türlü hususiyetlerini, zihinlerinden geçirdiklerini bilir. İç konuşmalarını duyar."¹⁴

Aşağıda roman kahramanlarının tanıtıldığı bölüm aynı anlayış ve bakış açısı ile kaleme alınmıştır.

"Hakikat, Fahima Efendi'nin ikinci zevcesi pek ârif, malumatlı çıkmıştı. Neler biliyordu, neler!"

Kalemin muameleatından, kara cümlelerin hesabından başka bir şeye vakıf olmayan Fahima Efendi, karısının karşısında apıştı, kaldı. Hanım okumuş, yazmış. Hem de lâıkiyla okumuş. Leyla-yı Kadim'in, Fitnat'm, Zeyneb'in eş'arı hep ezberinde. Böyle bir kadına karşı söz mü söylenir, cevap mı verilir. Mazallah! Fahima Efendi, zevcesinin karşısında adeta alıklaşmıştı. O ne demiş olsa haklıdır. İtiraz edilmez. Sonra kıyametler kopar, ağızlar açılır."¹⁵

Eser boyunca hiç bir takvim yılına rastlanmamakla birlikte anlatma zamanında kronolojik bir sıranın izlendiği görülmektedir. Zamanın geçtiği çocukların yaşlarından, okul yıllarından evliliklerinden kolayca takip edilmektedir.

Romanda vak'a zamanı ile anlatma zamanı arasında mantıklı bir yakınlık söz konusudur.

Safvet Nezihi, bu romanını 1317 (1902) yılında kaleme almıştır. Yazma zamanı belli olan eserde anlatılan vak'anın Meşrutiyet döneminde yaşandığı anlaşılmaktadır.

Yazar Meşrutiyet Dönemini Müsebbib'de etraflıca anlattığı halde bu romanda tarihi zamana hiç değinmemiştir.

Meşrutiyet dönemine ait devrin özelliklerini roman kahramanlarının yaşam tarzlarından giyim kuşamlarından, öğrenim gördükleri okullardan, aldıkları musikî eğitiminden anlamak mümkündür.

2.1.2.7.Yapı

Eser, eski tip yaşam biçimi süren Fahima Efendi'nin üçüncü evliliğinin olumsuz yapısı üzerine kurulmuştur.

Fahima Efendi'nin ilk iki evliliği üzerinde fazlaca durulmamış, sadece romanın başlarında bu iki kadından da kısaca bahsedilmiştir.

¹⁴ Aktaş, Prof.Dr.Şerif. Roman İncelemesine Giriş, Birlik Yay. Ank. 1984, s.84

¹⁵ a.g.e. s.39

Asıl üzerinde durmamız gereken Fahima Efendi ile Nigar Hanım arasındaki yaş farkından doğan çatışmadır.

Nigar Hanım genç, Fahima Efendi yaşlıdır. Yaşları çok farklı olan bu iki insanı birleştiren tek şey maddedir. Nigar Fitnat Hanım, Fahima Efendi ile parası için evlenmiştir. Çünkü kendisi Şişman Zehra'nın beslemesidir. Bu evlilik ona iyi bir hayat sağlayacaktır. Fahima Efendi de Nigâr Hanım'ı güzelliği için almıştır.

Evlilik gerçekleşip de zamanla aralarındaki yaş farkı kendini bariz bir şekilde gösterince Nigâr Hanım evlilik dışı ilişkilere girer.

Eserin anafikri genç karısının evlilik dışı ilişkisini öğrenince yere yıkılan yaşlı kocanın ölümü üzerine kahramanlardan birinin söylediği şu sözde toplanmıştır.

"İşte nâ-be-mevsim, küfüvsüz teehülün bir kurbân-î gadri daha."¹⁶

Nigâr Fitnat Hanım, girdiği yanlış ilişki yüzünden kocasının ölümüne sebep olmuştur. Güzeli vücudunun altında çirkin bir ruh taşımaktadır.

Kocasında bulamadığı aşkı Mesut Kâmi'de arayan Nigâr Fitnat, karşılık göremeyince teselliye Hürrem Şadan'ın kollarında bulur.

Burada ahlâk çatışması söz konusudur. Nigâr Fitnat ve Hürrem ahlaksız. Mesut Kâmi ahlâklıdır.

Bu çatışma roman boyunca devam etmektedir. Eserde Mesut Kâmi ile Hürrem'in karakterlerindeki zıtlıklar birlikte verilerek toplumsal ahlâk değerleri okuyucuya hissettirilmek istenmiştir.

Mesut Kâmi, tek bir kadını sevmiş, evliliğine mani olduğu halde aşkına sadık kalmış, Hürrem ise önüne gelen kadınla ilişki kurmuş, bir çok kadını aldatmıştır.

Batılılaşma fikrinin geliştiği dönemlerde kaleme alınan romanda eski-yeni çatışması, II. plânda göze çarpmaktadır.

Nigâr Hanım, çocukların eğitimi için Fransız mürebbiye tutunca Fahima Efendi'nin rahatı kaçır. Evde misafir olmadığı zaman gecelik entarisiyle köşe pencerenin önüne oturmaktan, eliyle kızlarına börek yedirmekten büyük zevk alan Fahima Efendi'ye bu davranışlar alafranga yaşam biçiminde ayıp sayıldığından yasak edilir.

Romanın yapısı hakkında Cevdet Kudret'in şu görüşleri dikkate değer.

"Kişilerin özellik ve birbirleriyle ilişkilerinde olduğu gibi, vak'ının örülüşünde de bir yandan Halit Ziya'nın bir yandan da Hüseyin Rahmi'nin açık etkisi görülmektedir. Zengin koca ile kadın arasında büyük yaş farkı bulunması, kadının cinsel isteklere yenilerek kocasının yeğenine tutulması, yeğenle kadının kızı arasında bir aşk ve evlenme söz konusu olunca kadının kıskanması ve ne pahasına olursa olsun evlenmeyi bozmaya çalışması bakımlarından eser bir Aşk-ı Memnu görüntüsündedir; öbür yandan, yerli bir

Çevrede yetişen kadının evlendikten sonra alafranga bir çevreye girişi sonucunda kendini evlilik dışı ilişkilere kaptırması, bunu öğrenen yaşlı kocasının yüreğine inmesi bakımlarından da şıpsevdi izleri göze çarpmaktadır. Bu bakımdan, romanın kadın kahramanı Nigâr Fitnat Hanım biraz "Bihter" biraz da "Edibe" karışımı bir kişidir."¹⁷

¹⁷ Kudret, Cevdet. Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman. İst. 1987, s.399

2.3.1.MÜSEBBİB

2.1.3.1.Eserin Tanıtımı

Müsebbib, Safvet Nezihî'nin adlı yapıtı, 1326 (1911) yılında yani II. Meşrutiyet'in İlanından sonra yazdığı ilk romanıdır. Milli bir nitelik taşıyan eser, üç ana bölüm ve onaltı alt bölümden oluşmuş olup 154 sayfadır.

Roman baştan sona kadar incelendiğinde Safvet Nezihî'nin "*devr-i istibdat*"a ait tarihî ve siyasi olayları, çok basit bir yapıyla okuyucuya iletmek istediği görülür. Bu nedenle yazarın asıl gayesinin "*roman yazmak mı, yoksa tarihî bilgilere dayalı gerçekleri anlatmak mı?*" sorusu akla gelir hemen.

Kitabın baş kısmında yer alan "*Birader-i vicdanım Mustafa Baha'ya başlığını taşıyan "ithaf-ı naçiz" bölümünde yazarın:"Ben bir hakikat tasvir ettim, ondan bir hikayeyi pür melâl çıktı."*¹ cümlesinden yola çıkarak, asıl amacının roman yazmak değil, tarihe dayalı hakikatleri ortaya koymak olduğunu söylemenin pek de yanlış olmayacağı düşünülmektedir.

Romanın adının Müsebbib olması anlamlıdır. Romanda bir aile faciası anlatılırken otuz yıllık tarihî ve siyasi bir dönem sorgulanmış, bu faciadan II. Abdulhamit devri sorumlu tutulmuştur.

Yazar, eserini kaleme alırken duygularını şöyle ifade etmiştir:

"Birader-i vicdanım Mustafa Baha'ya, Bünyan-ı rasin istibdadın bir darbe-i nagihane-i madeletiyle hâk-i helâk ve fenaya sertas olmasını müteakip yazdığımız ilk eseri sana ithaf ediyorum, ey mücahid-i hürriyet. Ben senin ta çocukluğundan beri ruh-i giryebârına, teellümat-ı vicdanına vakıfım. Mekteb-i Sultani'nin rahle-i tedrisinde bulunduğumuz zamanlar timsâl-i zibayı hürriyet, nâ-kabil'ül vüsûl bir serâb-ı cavidanı gibi ufuk-ı nazarımda görünüyordu. Bunun aguş-ı dil-firib halaskârisine atılamamaktan mütevellid yeis-i derûn ile hazin hazin inlerdik.

Daha sonraları hayatın safha-yı müllimesine daldık. İstibdadın manevi işkencelerini, ezâlarını çektik. Nefsimizi her türlü mahrumiyetlere, felaketlere hedef ettik. Mahbesler, cefalar bize sine küşâyı eza oldu. Fakat o heykel-i mehib istibdad önünde eğilmedik; sabr ettik, metanet gösterdik, felaketlerimizin pişgâhından çekilmedik... Sen cesaretinle, faaliyetinle, natıka-perdazlığınla vücud-ı sem-âlûd istibdadı zîr ü zeber eden o harkulade kuvvete bir hassa-yı hamiyet-i vatanperverî izafesine muvaffak oldun. Hakikatı bilen erbab-ı nasfeti bunu takdir eder.. Ben de ne o faaliyetkar agâhi vardı ve ne de o hassa-i natıkperdez. Benim yalnız mütehassis saf bir

¹ Safvet Nezihî. Müsebbib. İstanbul. 1326, s.2

kalbim var, bir de naçiz kalemim.. Kalbimin bütün inkişâf-ı sürûriyle bu gaza-yı mübareği alkışladım. Aciz kalemimin bütün samimiyetiyle bir ruh-i pür melâlin bir kadın kalbinin teelûmatını yazdım.

Bu, devr-i istibdatın bir sergüzeşt-i müellimidir ki sayha-i derunumun kağıt üzerine hal-i perişanı da nakşından ibaret kaldı. Bunun için bütün derd-nâk kalpler şu reşahat-ı derûn tasvirinde müsterektir, zannederim.²

2.1.3.2. Özet

Olay II. Abdulhamit döneminde İstanbul'da bir evde geçmektedir. Zülfikâr Efendi, dürüst bir ilim adamıdır. Hidayet ve Atıfet adında iki kızı vardır. Küçük yaşta annelerini kaybeden bu iki çocuğun eğitimlerine, zamanın müsaae ettiği nisbette itina göstermiştir. Büyük kızı Hidayet, güzel ahlâklı ama biraz çirkincedir. Evlenme çağına gelmiş olan genç kızlardan küçüğü daha güzel olduğundan gelen görücüler hep Atıfet'i beğenmektedirler. Zülfikâr Efendi, her şeyin sırayla olacağını söyleyerek küçük kızın önce evlenmesine razı olmaz.

Nihayet Atıf Efendi adında bir piyade yüzbaşı, Hidayet'e talip olur. Evlilik gerçekleşince Atıf Efendi, karısını alarak Filibe'ye gider. Daha sonra Atıfet'e de güzel bir kısmet çıkar. Bâb-ı âli kalemінде çalışan Zahit Efendi, Atıfet'le evlenip Zülfikâr Efendi'nin evine iç güveyi olarak yerleşir.

Bu arada Osmanlı-Rus Harbi ilan edilir. İleri görüşlü olan Zülfikâr Efendi, Filibe'de subay olan damadına bir mektup yazarak kızını ve torunlarını yanına ister. On yıldır birbirlerini göremeyen baba kız savaş nedeniyle bir araya gelirler. Hidayet, babasının yanına geldiğinde oğlu Nazif dokuz, kızı Rana ise iki yaşındadır.

Hidayet Hanım, babasıyla yaşamaktan memnundur, ama cephedeki kocasından bir haber alamaması onu fazlasıyla üzmektedir.

Bu sırada Gazi Osman Paşa'nın, ordusuyla birlikte Plevne'de esir düştüğü haberi yayılır. Zülfikâr Efendi'nin evinde bu haber derin bir üzüntü yaratmışken Atıf Efendi ansızın çıkagelir. Kahramanlığından dolayı Binbaşılığa terfi etmiştir.

Mağlubiyetin acısıyla kıvranan genç subay, Plevne muhasarasında askerlerin kahramanca savaştıklarını, ama bunun, kazanmak için yeterli olmadığını paraya ve düzenli yönetime ihtiyaç olduğunu savunur.

Bir sabah Atıf Efendi, Mekteb-i Sultani'nin müdürü Ali Süavi'yi yakından tanıdığını, onun ilminden istifade ettiğini söyleyerek oğlu Nazif'i bu okula yatılı vermek istediğini açıklar. Tek dileği oğlunun doktor olmasıdır. Nazif, okula kaydolmuş, evden ayrılmıştır.

² a.g.e. s.1

Aile şimdiye kadar çektiği üzüntüleri unutmaya çalışırken yepyeni elemeler ve kanlı olaylarla karşılaşır.

Atıf Efendi, çok gizli ve tehlikeli bir görev üstlenir. Görevinin ne olduğunu karısına dahi söylemeden, çocuklarını kayınpederine emanet ederek bir gece Rumeli kıyafeti giyinip evden çıkar. Ertesi gün Ali Süavi ve arkadaşlarının Yıldız sarayını bastıkları, ama baskında muvaffak olamayıp hepsinin öldürüldüğü haberi duyulunca Zülfikâr Efendi, damadının da bunlar arasında olabileceğini düşünerek Zaptiye nezaretine gider. Cesetler arasında damadını tanır. Cenazeyi almak isteyince Hükümet yetkilileri, bunların hain olduklarını cesetlerin verilmeyeceğini belirtirler. Ayrıca Zülfikâr Efendi'yi gözaltına alarak bütün mallarına el koyarlar. Olanlara dayanamayan Zülfikâr Efendi, o gece Zaptiye nezaretinde ölür. Bir hafta sonra Atıf'ın kocası Zahid Efendi, Anadolu'nun uzak bir köşesine kaymakam olarak gönderilir. Zahid Efendi bu sürgünün sebebini bir türlü anlamamıştır.

Hidayet, iki çocuğu ve acılarıyla birlikte İstanbul'da yapayalnız kalmış, babasının hükümet tarafından el konulan mallarını çok uğraşmasına rağmen geri alamamıştır. Kocasını şerefli bir subay olduğu halde, vatan haini ilân edildiği için kendisine maaş bağlanmamıştır. Bütün bu mânevi acılarına maddi sıkıntılar da eklenen Hidayet Hanım, artık tüm hayatını iki evladının yetişmesine adanmıştır.

Diğer taraftan Zahid Efendi ile karısı bu ücra köşeye diri diri gömüldüklerini bilmektedirler. Zehra adında bir kızları olmuştur. Küçükken salıncaktan düşen Zehra, yaşadıkları kazada doktor bulunmadığından yanlış tedavi yüzünden hem kambur hem de topal kalmıştır. Soğuk iklime alışamayan Zahid Efendi, hiç mutlu olamadıkları bu hayata daha fala dayanamayarak ölür. Kocasının ölümü üzerine Atıf Hanım kızını alarak İstanbul'a babasının evine döner.

İki kızkardeş on beş yıllık uzun bir aradan sonra tekrar birbirlerine kavuşurlar. Nazif büyümüş ve yüzbaşı rütbesiyle tıbbiyeden mezun olmuştur. Çok güzel bir genç kız olan Rana ise, Dar-ül Muallimat'a devam etmektedir. Bir yandan da Fransızca öğrenen Rana, görücülere çıkmayı kesinlikle reddettiği için evlilikte biraz gecikmiştir.

Nazif bir gece annesine, çocukluğundan beri evlerinde yaşanan hadiselerin hepsini bildiğini, bu olaylardan hükümetin sorumlu olduğunu ve vatanın selameti için paraya ihtiyacı olduğunu söyleyerek varsa biraz para vermesini ister. Hidayet Hanım, oğlunun bu tavırlarıyla, yıllar önce öldürülen babası arasında büyük bir benzerlik görür ve biricik oğlunu da tıpkı babası gibi kaybetmekten çok korkar. Nazif, annesinden alacağı parayla Avrupa'ya kaçan birkaç arkadaşının gazete çıkaracağını, memleketin içinde bulunduğu sıkıntıların bu gazetede anlatılacağını belirterek annesini rahatlatmak ister. Hidayet Hanım, Rana'nın çehizi için ayırdığı paranın yarısını oğluna verir.

Bu olaydan birkaç ay sonra Rana'ya iyi bir kısmet çıkar. Doktor olan kolağası Nedim Bey, aile bireyleri tarafından beğenildiği için evlilik gerçekleşir. Nedim Bey iç güveyi girer. Kısa zamanda bütün ailenin sevgisini kazanır.

Rana'nın evliliğinden altı ay kadar sonra Nazif'e büyükçe bir sandık gelir. Nazif, arkadaşlarıyla odasında gizli bir toplantı yaparak, cuma günü sabah namazından önce Ayasofya Camii'nin duvarlarına yafta yapıştıracaklarını açıklar. O gece eve geç gelen Nedim Bey, bu gizli konuşmaları duyar ve terfi etmek amacıyla kayınbiraderini saraya ihbar eder. Nazif ve arkadaşları ihbardan habersiz Cuma gecesi Ayasofya Camii'nin duvarlarına yafta yapıştırırken yakalanır ve Fizan'a sürgün olarak gönderilirler.

Hidayet Hanım, üzüntüsünden hastalanır. II. Abdulhamit yönetimi kocasını öldürmüş, oğlunu Fizan çöllerine sürdürmüş, Nedim Bey'i ise terfi ettirerek Yıldız Hastanesi'nde görevlendirmiştir. Nedim Bey'in terfi edişi Hidayet Hanım'ı çok düşündürür, sonunda oğlunu ihbar edenin damadı olduğunu anlar. Üzüntüsü bir kat daha artar, sırrını hiç kimseye hele Rana'ya asla söyleyemez. Acılara dayanamayarak kahrından ölür.

Nedim Bey, kısa bir süre sonra miralay olur. Zülfikâr Efendi'nin eski konağını tamir ettirir; uşaklar, hizmetçiler tutar, hatta bir araba bile satın alır. Bu kadar fazla harcamaların miralay maaşıyla olamayacağını kendisi de bildiği için piyangodan para çıktığını etrafa yayar. Ama Rana hariç herkes Nedim Bey'in hafiye olduğunu öğrenmiştir. Nihayet bir gün Rana da Nedim Bey'in masasının üstünde bir jurnal mektubu bulunca durumu anlar ve bayılır. O günden sonra bayılma eylemi Rana'nın üzerinde bir illet olarak kalır. Kocasına duyduğu aşırı sevgiden dolayı hiç bir şey yapamayan, kocasından boşanamadığı için kahrolan Rana'nın dert ortağı artık Zehra'dır. Eşinin ihanetini hep Zehra ile paylaşır.

Bir gün kocasının kağıtlarla çok meşgul olduğunu görünce gece gizlice Nedim Bey'in yazdığı mektubu alır ve saklar. Nedim Bey, ertesi gün mektubu bulamayınca deliye döner.

Kanun-i Esasi'nin ilan edildiğinin beşinci günü Bâb-ı âli coşku içindedir. Rana, sokaktan geçen mümayişçileri seyrederken genç bir konuşmacının, istibdat döneminin sona erdiğini, ama henüz açılan yaraların sarılamadığını belirten sözlerini duyunca bayılır. Atifet Hanım ve Zehra tarafından ayıltılan Rana, o günkü gazetelerde Nedim Paşa hakkında yazılan aşağılayıcı haberi okur. Nedim Bey yazılanları kabul etmek istemez ama istibdat yanlılarının cezalandırıldığını görünce tedirgin olur.

Bir gece Nedim Bey eve çok yüklü miktarda para getirerek kasaya kor. Bu paranın nereden geldiğini merak eden Rana, kocasının evraklarını karıştırırken Ayasofya Camii'ne ait bir kroki ile bir kutu patlayıcı madde bulur. Ayasofya Camii'ne cemaatin namazda olduğu bir saatte bir sabotaj düzenleneceğini anlayan bedbaht kadın bu plâna engel olmak

ister. Nedim Bey'e her şeyi bildiğini, kendisini zaptiye nezaretine şikayet edeceğini söyleyince Paşa deliye döner, karısının üzerine yürür. Rana, konsolun üzerindeki tabancayı alarak kocasını öldürür.

2.1.3.3.Zaman

Eserin kaleme alındığı tarihin 1326 (1910) olduğu daha önce belirtilmişti. II. Meşrutiyetin ilânından iki yıl sonra yazdığı bu eserde yazarın asıl gayesi, otuz iki yıl süren istibdat döneminin getirdiği baskıları ve sebep olduğu aile faciasını gözler önüne sermektir.

Birinci bölümün ilk satırlarında verilen tarih, vaka zamanını okuyucuya hissettirmektedir.

*"Üçyüz yirmi dört senesi. Temmuzun onbeşi.. Saat altı var."*³ şeklinde ifade edilen tarih, II. Meşrutiyet'in ilanının beşinci gününü, yani 28 Temmuz 1908'i göstermektedir. Aynı tarih, bir kez de romanın III. bölümünde, yani sonuç bölümünde tekrar edilmiştir.

*"Bu muhavere 1324 senesi temmuzunun onbeşinci günü bad-uz-zuhur merhum Zülfikâr Efendi'nin Ayasofya civarındaki hanesinde cereyan ediliyordu."*⁴

Öyleyse eserin başlangıç bölümü, sonuç bölümüyle eş zamanlıdır. Anlatıcı, asıl vakayı olgunlaştıran mana birliklerini gösterebilmek için zaman çizgisi üzerinde çeyrek asırlık bir geri dönüş yaparak vaka zamanını anlatma zamanıyla sınırlamıştır.

*"Zamanda geri dönüş ya şahıslarla ilgilidir veya anlatıcının vakayla münasebetinden kaynaklanır. Metinde şahıslar hakkında verilen bilgilerle ilgili olarak geri dönüşleri, yerine göre bir parantez olarak düşünmek mümkündür."*⁵ görüşünden hareketle, anlatıcı durumundaki yazar her şeyi bilen tavrını takınarak vaka zamandan otuz yıl geriye gitmiş, eserin baş kahramanı olan Rana Hanımı, ailesini ve yaşadıklarını hikâye etmek için uzunca bir parantez açmıştır denilebilir.

Bu uzun parantez içinde geriye doğru uzanan çeyrek asırlık zaman diliminin tesbitinde, sık sık aktarılan tarihî olaylar okuyucuya ışık tutması bakımından önemlidir. Örneğin:

*"Plevne Muhasarası!... O dünyanın bütün ma'rekelerine bir numune-i hamaset ve mehabet teşkil edebiliyor."*⁶ cümlesiyle Osmanlı-Rus Harbi'nin yapıldığı 1877-78 yılları;

*"Berlin Muahedesi hakkında mükâlemat herkesin zihn ü fikrini meşgul bıraktığı bir sırada..."*⁷ ifadesiyle 1878 yılının yaz ayları;

³ a.g.e. s.5

⁴ a.g.e. s.139

⁵ Aktaş, Prof. Dr.Şerif-Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş. I.Baskı-Kasım 1984. s.117

⁶ a.g.e. s.28

⁷ a.g.e. s.37

"Ali Süavi meselesi İstanbul'un her tarafına öğleden sonra yayılmıştı."⁸ cümlesiyle de Çırağan sarayı baskınında Ali Süavi ve arkadaşlarının öldürüldüğü 20 Mayıs 1878 tarihî hatırlatılmak istenmiştir.

Romandaki vakaların gerçeklik sınırını belirtmesi açısından verilen tarihî olayların yanısıra zaman zaman, masal üslubunda görülen "*nihayet, derken, ansızın*" gibi söz grupları bazı metin halkaları arasındaki kopuklukları birleştirme görevini üstlenmişlerdir.

"*Nihayet bu izdivaca muvafakat edildi. Zülfikâr Efendi de onlarla beraber mesudane yaşamakta devam edip durdu.*"⁹ Zamanın hızla geçtiği yine aynı ifadeyle belirtilmiştir.

"*Nihayet ilan-ı harb edildi. Dağdağalar, şaşaalalar, mızıkalar, velveleler.*"¹⁰

Kendisinden hiç bir haber alınamayan Atıf Efendi'nin gelişi de anidir "*Derken birgün habersizce Atıf Efendi çıkageldi.*"¹¹

Romanda I. Fasılın beşinci bölümü "*Zülfikâr Efendi'nin ölümünden bir hafta sonra Zahid Efendi, zevcesi Atıfet'le beraber Anadolu'nun uzak, pek uzak bir yerinde ikamete gidiyordu.*"¹² cümlesiyle son bulurken, II. Fasılın birinci bölümü "*Onbeş sene sonra...*" söz grubuyla başlamaktadır. Öyleyse tarihî olaylarla okuyucuya hissettirilen 1878 senesini takib eden onbeş yıllık zaman dilimi, hakim anlatıcı tarafından bir film karesi gibi atlatılarak geçirilmek istenmiştir. Bu sürede gelişen olaylar "*hikaye bileşik zamanlı*" fiil kipleriyle özetlenmiştir.

"*Onbeş sene sonra... Ne büyük tahavvülat vukua gelmiş, neler olmuş, neler bitmiş... Fakat heykel-i istibdat yerinde, heyulâ-yı zulm ve itisaf mevkiinde kaim. Mezâlim ve taaddiyât eksilmemiş, artmış.*

Zülfikâr Efendi ailesi üzerine pençesini atan ikab-ı istibdad onlara hayatın her türlü acılarını tattıra tattıra öyle bir hale getirmişti ki her iki hemşire hayatlarından bıkmışlar, usanmışlardı. Mezâhim hayatı onlar, bu iki müşfik, müriüvvetkâr kadın evlatları için çekmeye tahammül ediyorlardı. O vaka-yı facia-yı hunrizâneden on dört sene sonra iki hemşire yine hane-i pederde birleşmişlerdi. Talih-i nuhuseti şu iki kadını erkekten mahrum bırakmaya azmetmiş gibi görünüyor. Bu bedbaht kadınların on dört senelik sahaif-i hayatında acılıkların enva'i, felâketlerin her türlüşü vardı. Ne hazin sahaif-i hayat bu..."¹³

Zülfikâr Efendi ailesinin yaşadığı felâketlerin müsebbibi olarak kabul edilen istibdat yönetiminin ilk on beş yıllık dönemi böylece kısa bir anlatma zamanına sığdırılmıştır.

⁸ a.g.e. s.60

⁹ a.g.e. s.17

¹⁰ a.g.e. s.18

¹¹ a.g.e. s.28

¹² a.g.e. s.78

¹³ a.g.e. s.80

Birinci bölümde Rana iki, Nazif de dokuz yaşlarında okuyucuya tanıtılırken birdenbire ikinci bölümde Rana on sekiz, Nazif de yirmi altı yaşında birer genç olarak karşımıza çıkarlar. İkinci onbeş yıllık süre ise *"bundan birkaç ay sonra"*, *"Rana'nın izdivacından altı ay sonra"*, *"az bir zaman sonra"* gibi zaman zarflarıyla kronolojik bir sıra takip edilerek anlatılmıştır. Böylece çekirdek vakanın etrafında gelişen metin halkalarını göstermek amacıyla, anlatıcının açmış olduğu uzunca parantez üçüncü bölümde Kanun-i Esasî'nin ilân edildiği güne getirilerek kapatılmış, ard zamanlı anlatımdan eş zamanlı anlatıma geçilmiştir.

*"Bu muhavere 1324 senesi Temmuzun onbeşinci günü bade-z-zuhur merhum Zülfikâr Efendi'nin Ayasofya civarındaki hanesinde cereyan ediyordu. Tam İstanbul'da Kanun-i Esasî'nin ilân edildiğinin beşinci günü. Şehir velvele-i şetaret içinde. Her lisandan bir avaze-i şükran ve takdir semaya yükselirken pençe-i istibdatın otuz sene ezip kavırdığı bu felakethane sükkânı arasında yine bir bedbaht kadın bayılıyor, ağlıyor."*¹⁴

İkinci on beş yıllık süre ise, yazar-anlatıcı tarafından kronolojik bir sıra içerisinde kimi zaman anlatma, kimi zaman da gösterme yoluyla okuyucuya sunulmuştur.

2.1.3.4.Mekan

Bir devrin sorumlu tutulduğu Müsebbib'de yazar, dönemin tarihî ve siyasi çerçevesinde bağlı kalarak Osmanlı pây-tahtı olan İstanbul'u mekân olarak seçmiştir. Zaten Servet-i Fünûn yazarlarının, Abdulhamit döneminde pek fazla seyahat özgürlükleri olmadığı için İstanbul dışına çıkmadıkları bilinen bir gerçektir. Gerçi *"... araya aşırı duygusal ve acıklı olaylar da katarak, 'piyasa romanı' nın daha alafranga örneğini veren yazar Safvet Nezihî,"*¹⁵ bu edebî grubun içinde yer almamıştır ama ele aldığı çevre yönünden Edebiyat-ı Cedidecilerle aynı yolu izlemiştir.

Romanda İstanbul'u tanımayan insanlar için hiçbir şey ifade etmeyen yer adlarının dışında farklı çevre tasvirlerine rastlanmamaktadır. Örneğin:

*"İstanbul'un Bâb-ı Ali civarı."*¹⁶

*"Nafia nezareti önünden Sultanahmet'e giden yola işte koca bir nümayişi kafilisi saptı"*¹⁷

*"İşte kafilâ Ayasofya meydanına çıkan yolu yavaş yavaş takibe koyuldu."*¹⁸

¹⁴ a.g.e. s.139

¹⁵ Cevdet Kudret-Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman. 5. Baskı, 1987. s.379

¹⁶ a.g.e. s.5

¹⁷ a.g.e. s.5

¹⁸ a.g.e. s.6

Yukardaki cümlelerde bahsedilen İstanbul'a ait "*Bâb-ı âli, Sultanahmet, Ayasofya meydanı*" gibi yer adları, eseri süsleyen bir mekân olarak değil; ele alınan tarihî olayın gerçeğe uygunluğunu göstermek amacıyla yalnız isim olarak kullanılmıştır.

Tasvire hiç yer verilmeyerek sadece açık mekân diye nitelendirebileceğimiz bu cadde ve meydanlardan asıl olayların yaşandığı, otuz yıllık istibdat yönetiminden zarar gören Zülfikâr Efendi ve ailesinin yaşadığı eve, yani kapalı mekâna geçiş şu cümlelerle anlatılmaktadır.

"Genç natıkaperdaz bin türlü edalarla, kırılmalarla ezherlediği bu basma kalıp sözleri bir fonograf makinesinin çıkardığı esvat-ı yek âhenk misali tekrarda devam ettiği sırada natıkaperdazın bulunduğu noktanın tam karşısında bulunan büyücek bir konağın birinci katındaki odalardan birinde kafese alınmış ittikâ ettirmiş olan bir kadın elektrik cereyanına maruz kalmış gibi tepeden tırnağa kadar titredi. Bir iki hatve geri çekildi. Yumruğunu sıkı. Bütün kâinatın heykel-i mehib istibdadına ilan-ı husumet ve adavet ediyormuşçasına kolunu salladı. Henüz ağzı süt kokan, istibdat felâketlerine-hayalinden başka- hiç bir suretle maruz kalmamış olan bu genç natıkaperdaza güya hitab ediyormuşçasına önde kalbi bir inilti, müellim bir nevha-i derun işitildi:

-Ey bedbaht safsata fîruş. Sen o cerihasları gel de benim kalbimde gör, bak onlar ne derin yaralardır... Senin hiç asar-ı zahmını görmediğin halde şimdi böyle avaz avaz feryat ettiğin o pençe-i istibdat, o dest-i âhenin-i zulm ü kahr benim ta kalpgâhıma kadar sokuldu, yüreğimi parçaladı kanımı akıttı, iliklerimi kuruttu. O zulümden feryat, o kahr-ı istibdattan şikayet bize yakışır. Biraz da biz bağıralım, biz feryat edelim, hakkımızı arayalım. Evet, biz, biz... Zalimdideler, felaket, istibdat mazlumlari biz.

Odanın içinde bir vücut yıkıldı, bir feryad-ı canhıraş işitildi. Diğer odadan bir kadın koşuyordu, bağıırıyordu:

*-Koş, koş Zehra... Rana'ya galiba yine fenalık geldi, kız bayıldı."*¹⁹

Yukardaki cümlelerle yazar-anlatıcı, Zülfikâr Efendi'ye ait, kafesli penceresinde Rana Hanım'ın feryat ettiği "büyücek konağın" kapılarını okuyucuya biraz olsun aralamaktadır. Sadece roman kahramanlarının ağzından birkaç odasının bulunduğunu sezdirilen bu mekân hakkında roman boyunca hiçbir tanıtıcı cümleye rastlanmaz. Yalnız ailenin mütevazı yaşamını anlatmak için kullanılan şu ifade konağın içini anlatmada çok yetersiz, silik bir cümle olarak göze çarpmaktadır.

*"Akşam oldu mu bu aile efradı yemekte hep biraraya gelirlerdi. Zülfikâr Efendi, âdet-i kadimeye tâbi. Meydan sinisi ortaya konulur, ufak minderler etrafa serpiştirilir."*²⁰

¹⁹ a.g.e. s.11-12

²⁰ a.g.e. s.20

Romanın sonlarına doğru aynı mekânda ifadesini bulan maddî değişikliğin, bu mütevazî yaşam biçimine nasıl etki ettiği görülmektedir.

*"Zülfikâr Efendi'nin köhnelenmeğe yüz tutmuş olan hanesini tamir ettirtti. Uşaklar, ağalar alındı. Debdebe ve irad arttı. Hatta bir araba da satın aldı."*²¹

İstanbul dışında Zahid Efendi'nin kaymakam olarak atandığı bir Anadolu kasabası için, sadece Anadolu'nun uzak, pek uzak bir yerinde bulunduğu ve ikliminin çok soğuk olduğu ifade edilmiş başka hiçbir açıklama yapılmamıştır. Bu söz gruplarından, Doğu Anadolu'da bir yörenin anlatılmak istendiğini tahmin etmek zor değildir.

Ayrıca devrin fiziki haritası içinde yer alan Filibe, Plevne, Tuna sahilleri gibi yer adları da, romandaki mana birliklerini süsleyen sözcükler görevini üstlenmişlerdir.

2.1.3.5.Şahıs Kadrosu

II. Abdulhamit dönemindeki siyasî baskıları anlatan eser, kalabalık bir halk topluluğunun sevinç gösterileriyle okuyucunun dikkatine sunulur.

"Nafîa nezareti önünden Sultanahmet'e giden yola işte koca bir nümâyîşçi kafilesi saptı. Bunların Rum milleti esnafından mürekkep nümâyîşçiler olduğu yek nazarda kıyafetlerinden, hallerinden anlaşılıyor. Önlerinde yürüyen birçok halk var. Galiba bunlar kafilenin pişdâr fırkası olacak. Fakat nasıl bir kafile! Bu kadar lacins bir halk tasavvur olunamaz. İçinde her türlü kıyafette adamlar mevcut: Hamal, esnaf, memur, asker, ülema... Çocuklar, islam ve hristiyan kadınlar ne olduğunu layıkıyla keşfedemedikleri bir kuvvetin tesir-i mukavemet-süzuna kapılarak ceryana tâbi oluyorlar, bir semt-i meçhule doğru sanki akıp gidiyorlar. Evet, bu adeta bir seylâbe-i huruşan... Önüne durulmaz; maniaları kırıp geçer, hailleri hırdahaş eder. Ah! Bu, öyle bir akıntı ki... Bütün âdetleri, teamülleri, nizamları, kanunları... Herşeyi, evet herşeyi tegayyir zir ü zeber edebilir."

İşte kafile Ayasofya meydanına çıkan yolu yavaş yavaş takibe koyuldu. Bu koca insan kitlesi arada bir duruyor, feryatlar, kalpten coşup gelen derin manalı feryatlar tekrarlanıyor. O vaveyla-yı yek-âhenk o kadar yükseliyor, daire-i ihatasını o derece tevsî ediyor ki ne olduğu anlaşılmaksızın o nevha-i milletteki mail-i manidar-ı pür- süruru herkes anlıyor gibi oluyor. Havayı yaran o esvat-ı mütetabiaya her fert ufak bir ses, aciz bir sadâ katmak istiyor. "Yaşasın vatan, yaşasın millet..."²²

Hakim anlatıcı, bu kalabalık halk kitlesi arasından duyulan bir kadın feryadı ile okuyucunun dikkatini romanın baş kahramanı olan Rana hanımın üzerine çeker.

²¹ a.g.e. s.126

²² a.g.e. s.5-6

"Genç natıkaperdaz bin türlü edalarla, kırılmalarla ezberlediği bu hasma kalıp sözleri bir fonograf makinesinin çıkardığı esvat-ı yek ahenk misali tekrarda devam ettiği sırada natıkaperdazın bulunduğu noktanın tam karşısında bulunan büyücek bir konağın birinci katındaki odaların birinde kafese alınıp ittihâ ettirmiş olan bir kadın elektrik cerayanına maruz kalmış gibi tepeden tırnağa kadar titredi. Bir iki hat ve geri çekildi. Yumruğunu sıktı. Bütün kâinatın heykel-i mehib istibdadına ilan-ı husumet ve adevet ediyormuşçasına kolunu salladı. Henüz ağzı süt kokan, istibdat felaketlerine-hayalinden başka- hiçbir suretle maruz kalmamış olan bu genç natıkaperdaza göyü hitab ediyormuşçasına önce kalbi bir inilti, müellim bir nevha-i derun işitildi." ²³

Birinci bölümde anlatıcı, Rana Hanım'la okuyucuyu bu şekilde karşı karşıya getirdikten sonra; zaman çarkını hızla geriye döndürmüş ve Rana Hanım'ın iki kuşak önceki akrabalarını tanıtmıştır. Böylece romanın şahıs kadrosu Rana ve yakın akrabalarından oluşmuştur. Beş erkek ve dört hanımın çevresinde gelişen olaylarda kadın ve erkek kahramanlar arasındaki denge iyi kurulmuştur.

Şuurlu bir vatan sevgisiyle donatılmış kahramanlar, yazarın istekleri doğrultusunda hareket ederler. Adeta bir "Namık Kemal modeli" sergileyen şahısları, romanda karşımıza çıkış sırasına göre inceleyelim.

Zülfikâr Efendi: Rana'nın dedesidir. Dindar, ileri görüşlü, karısının ölümünden sonra çocuklarını üvey anne muamelesine maruz bırakmamak için evlenmemiş sevgi dolu bir aile babasıdır.

"Hidayet ile Atıfet pek küçük yaşta iken valdelerini kaybetmişlerdi. Bundan dolayı pederleri bir valide-i müşfika makamına kaim idi. Merhum Zülfikâr Efendi dur-endiş bir adamdı. Tekrar tevhülden ictinab etmişti. On sene mesudane geçen bir hayat-ı izdivacın iki narin sevimli yadigarlarını üvey valde elinde hırpalatmak istemiyordu." ²⁴

Zulme ve haksızlığa boyun eğmeyen bir karaktere sahiptir. Bütün ömrünü kızlarının eğitimleri ve mutlulukları için adamıştır.

"Merhum pederleri mevaliden Zülfikâr Efendi, iki kızının talimine -zamanın müsaadesi nisbetinde- pek çok itina etmişti. Onun bütün zevk-i iştigali yalnız iki kızına münhasır bulunuyordu. Onlara Arabî ve Farîsiyi bizzat tedris etti. Kendisinin şiire merakı, vezin ve kafiye ile iştigali vardı. Onları şiirin letafet-i ruhiyesiyle tagaddi etmek istiyordu." ²⁵

Yaşının ilerlemesine rağmen son derece sağlıklı düşünen ve çok ileri görüşlü olan bu ihtiyar adam, devrinde yaşanan tüm siyasi olayların canlı bir tanığı olarak karşılaştığı

²³a.g.e., s.11-12 .

²⁴ a.g.e. s.13

²⁵ a.g.e. s.13

tüm acı olayları büyük bir sabır ve metanetle göğüslemiş, aile fertlerinin sıkıntılarına ortak olmuştur.

"Gittikçe ihtiyarlıyordu. Fakat fikrinde daima metanet vardı. Ahir ömründe pek çok vak'a gördü. Tahavvülat-ı nagehaniyi nazar-ı ibretten geçirdi. Bir padişah hal' edilmişti. Yerine efkâr-ı ahraranesiyle mütearif diğer bir şehriyar geçmişti. Sonra o da sürur-ı saltanattan indirildi. Nazar-ı intibah önünden geçen sinematoğraf menazırı gibi canlı, kanlı, acıklı menazır-ı müellime... Yekdiğerini takip edip durdu.

Bu kadar vak'ayı gûnâ-gûn arasında bir de ilân-ı harb. Bu harp dağdağası dur-endiş olan Zülfikâr Efendi'yi çok düşündürmüş, müteellim etmişti. O zaman Kolağası rutbesine terfi etmiş olan damadı Atıf Efendi'ye hemen bir mektup yazdı: 'Harp bu... her ihtimali göz önüne getirmeli. Vatan uğrunda feda-yı nefis zamanı geldi, fakat yalnız vezâif-i askeriyen ile meşgul olmak' fikrin ailenle mütevaggıl kalmamak için Hidayet'i iki çocuğu ile benim yanıma gönder mealinde olan bu mektubu yazdığı zaman kalbinde derin bir kasvet dıymıştı."

Vatan sevgisi, O'nun için her türlü sevgiden daha mukaddestir. Uğrunda ölümü göze alabilecek kadar şuurulu bir müslümandır.

"-Vatanın istifadesine hâdim olacak hizmet mukaddestir. Evlat, karı böyle şeylerde aranmaz. Vazifeni ifa et, ölmek iktiza ederse öl. Evlâdına, zevcene bakacak şüphesiz bir kimse bulunur. Kimse bulunmazsa Allah var, merhamet ve şefkat-i ilâhiye var, himaye-yi rabbaniye var"²⁶. diyerek damadının gönül rahatlığı içinde savaşa girmesini ister.

Hidayet Hanım: Zülfikâr Efendi'nin büyük kızı, Rana'nın da annesidir. Kahraman bir Türk subayı ile evlidir. Sadık bir eş, müşfik bir annedir. Fazla güzel değildir; ama çok zeki ve bilgilidir.

"Rana'nın validesi olan büyük kızla Hidayet Hanım daha ziyade asar-ı zekâ gösteriyordu. Bu cihetle o, pederinin sevgilisi idi."²⁷

Hayatı acılarla doludur. Fakat bütün acılara göğüs gerebilecek kadar kuvvetli bir ruh yapısına sahiptir. Asker karısı olmanın gurur ve metanetini taşımaktadır.

"Ne olurdu refik-i hayatı asker olup da bin türlü muhataralara her zaman göğsünü germek mecburiyetinde olacağına şu kifayette mesela bir çiftçi, bir esnaf olsaydı! Fakat öyle olsa idi, vatan için muhataralara atılmak, millet uğrunda feda-yı nefse her an amade bulunmak şerefi ne olacaktı!... Bir asker karısı olmasaydı, o fahr ü şereften hissedâr bulunmasaydı, vatana nasıl bir güldeste-i mübahat takdim

²⁶ a.g.e. s.17

²⁷ a.g.e. s.13

edebilecekti!..."²⁸ Şerefli bir askerin karısı olmanın onurunu taşıırken muhtaç olduğu metaneti bu duygudan almaktadır.

Atıf Efendi: Kahraman, cesur, vicdanlı bir Türk subayıdır. Hidayet Hanım'ın kocası, romanın baş kahramanı Rana'nın babasıdır. Anlatıcının cümleleriyle Atıf Efendi şöyle tanıtılmıştır.

*"Hidayet'e iyi bir kısmet çıkmıştı. Bir piyade yüzbaşısı. İsmi Atıf Efendi. Tabii Zülfikâr Efendi tahkikata girişti. Herkes şehadet ediyordu. Namuslu, hamiyetli bir genç zabıt. Yakışıklı, iri cüsseli bir adam."*²⁹

Eşine ve çocuklarına çok bağlıdır; ama vatan sevgisini her türlü sevginin üstünde tutmaktadır. Tıpkı kayınpederi gibi vatani ve milleti için ölümü göze alabilecek kadar cesur bir askerdir. Balkan Harbi'nde kahramanca savaşmış, Ali Süavi ve arkadaşları ile birlikte giriştikleri Çırağan Sarayı baskınında öldürülmüştür.

"O gece ölüme hazırlanan bu zabıt için uyku uyumak kabil miydi? Saat sekize kadar olan vaktini hep düşünceleriyle, mü'z'ic, muazzeb tefekküratıyla geçirdi. Asma saatin baykuşu ortalığa bir sadâyı meş'um aksedercesine tınnet-i mürteişle sekizi vurmaya başladığı zaman Atıf Efendi yatağından fırladı. Zevcesi de hemen gözlerini açarak kalkmıştı. Zavallı kadın, bedbaht zevce kocasının ahvalinde gördüğü fevkaladelikten hep netayic-i meş'ume istişmam eyliyor. Bedbahtlıklar, felâketler tasavvur ediyordu. Gecenin yarısından sonra harabe mahkum viranelerde öten baykuş sadâsı gibi girye vü dil-hıraş nevasıyla saatin (kukumav) ı sekizi vurur vurmaz seyyale-i elektrikiyeye maruz kalmış vücud-ı beşer gibi yerinden fırlayan bu koca asker şimdi odanın içinde geziniyor, yaptığı yapacağı şeyden mahcub bir korkak tavrıyla zevcesinin yüzüne bakamıyordu. Nihayet cesaretini topladı.

-Hidayet, dedi. Biraz beni dinle. Fakat bana bir harf söylemeden dinle. Bütün cesaretini topla. Zevcelik, valdelik muhabbet ve şefkatini bir an için bir tarafa bırak. Vatanın büyük bir kahraman kadını imişçesine beni dinle...

Bu kadar muhataralar geçirmiş olan koca asker şimdi bir kadına söz söyleyemiyordu. Lisanından kelimeler pejmürde yapraklar gibi birer birer dökülüyor, hafakanlar onun boğazını sıkıyordu. O anda şu kadına, felâketzede olmaya mahkum gibi görünen bu zavallı valdeye izhar-ı hakikat ne müşkül!

Nihayet Atıf Efendi zevcesinin önünde durdu, elinden tuttu:

-Şuraya oturalım, dedi. Sanki dizlerim tutmuyor, yıkılacağım. Yekdiğerini derin bir muhabbetle, samimi bir aşkla seven zevce ü zevce divan minderinin bir köşesine mütereddidane oturdular. Atıf Efendi merhamet talep eden nazarlarını Hidayet'in gözlerine tevcih etti:

²⁸ a.g.e. s.54-55

²⁹ a.g.e. s.15

-Ben yarım saat sonra buradan gideceğim, dedi... Evet gideceğim ve belki bir daha hiç gelmeyeceğim ve seni göremeyeceğim...

-Nereye Allah aşkına nereye?

-Onu sorma. Hem söylemeye ne hacet! İşte milletin menfaatine ait bir hizmeti ifa için ölüme gidiyorum. Şimdi anladın mı Hidayet, ölüme gidiyorum. Eğer maksuda nail olursak... Ölürsen de hiç acımam, sen de benimle müstehzir olursun; "Kocam vatanı uğrunda, milletin menfaati iyiliği yolunda öldü." dersin. Fakat... Fakat... Muvaffak olamazsak hem biz mahvolacağız, hem sizi mahvetmeye çalışacaklar... İşte ben bundan korkuyorum. Hidayet, asıl bundan korkuyorum. Lakin gitmek lazım... Mutlaka gitmeliyim."³⁰

Nazif: Hidayet Hanım'la Atıf Efendi'nin oğullarıdır. Yakışıklı, kültürlü, ahlâklı, vatansever bir delikanlıdır.

"Hidayet Hanım'ın gözünün bebeği Nazif'i şimdi gürbüz bir delikanlı olmuştur. Tahminen yirmi altı yaşında. Uzun boyu, geniş omuzları vasi' sadriyle bir Türk kahramanı. Babasının oğlu, o cesim canın sanki bir nüsha-yı saniyesi. Esmerce geniş çehresine bir mehabet-i mahsusa veren siyah bıyıkları gür, biraz kıvrıkcık. Parlak siyah gözleri o geniş cephe-i pakın ma'kes ziya-yı hakimiyeti imiş gibi parlıyor. Nazif sınıfın daima birincisi, arkadaşlarının mahbub-u kulübüydü. Bu civanmerd, namuslu, vicdanlı genci tanıyanların cümlesi severdi."³¹

Tanzimattan sonra edebiyatımızda görülen "yeni aydın tipi"ne örnek teşkil eden Nazif de zulme karşı adaleti savunmaktadır.

Mehmet Kaplan'ın şu cümlelerine dikkat edelim: "Çeşitli varyantları olan aydın tipi, manevi güce dayanması bakımından eski veli tipinin devamı sayılabilir. Fakat alp tipi ile gazi tipi arasındaki fark, veli tipi ile aydın tipi arasında da görülür. Eski tipler çağa uymak için yeni şekillere girerler. Veli tipinin his ve hayale dayanmasına karşılık, aydın tipi akıldan kuvvet alır. Bu bakımdan o, kendi atası olan veli tipine de karşı koyabilir. Fakat veli tipi gibi aydın tipinin de özelliğini 'maddi güç'e karşı olması teşkil eder. Gazinin kılıcına karşı velinin elinde asa, aydının elinde ise kalem vardır."³²

Zulme karşı adaleti savunan Nazifin de silahı kalemidir, aklıdır. Kalemini kullanmak için paraya ihtiyacı vardır.

"Nazif biraz durdu. Sözüne başlamak lazım geleceğinde mütehayyir gibi görünüyordu. Nihayet cesaretini topladı.

-Paran var mı anne? Doğru söyle dedi. Şimdiye kadar para için sana hiç bir şey söylemedim. Doğrusu sen de beni müracaata hiç lüzum göstermedin. Fakat şimdi

³⁰ a.g.e. s.51-52

³¹ a.g.e., s.84.

³² Mehmet Kaplan: Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar, 3.Cilt, 2.Baskı, s.168.

istediğim para benim için değil. Hayır, yanlış anlama. Vatanın selameti için, memleketimizin halası için... Hidayet Hanım hiç intizar etmediği bu sözleri mütehayyirane dinliyordu. Nazıf valdesinin hayretini gördü:

-Dur sana anlatayım. Söylemeye ne hacet, memleketimizin ne halde olduğunu bilirsin. Hükümet, alet-i zulm... adalet mefkud, terakki nâ-bud of! Ben de neler söylüyorum! Canım sen nefsinde de tecrübe etmedin mi? Hayatında ne gördün? Hep haksızlık değil mi? Nereye müracaat ettinse derdini anlatabildin mi? Babamı katiller gibi öldürdüler. Büyük babamın yüreğine indirdiler. Malımızı gasbettiler, hakkımızı vermediler. O kadar çalıştık, çabaladık ne gördük? İstibdat, zulm... Değil mi? İşte senin gördüğüm mezalim o zamandan beri eksilmedi, arttı. Ne kadar vicdanlı, hamiyetli adam var ise birer birer zindanlarda, menşalarda mahvedildi. Artık hiç kimse ağız açmaz, söz söyleyemez oldu. Beş on zalim yaktıkları evlerle, yıktıkları hanımanlarla saraylar yaptırıyorlar, iratlar kuruyorlar. Fakat... Fakat ötede millet mahvalıyor. Memleketin serveti bitiyor, itibar-i maliyesi düşüyor, ahalisi perişan oluyor... Nasıl söyleyeyim bilmem, velhasıl inkıza yaklaşıyor. Bu idare-i hükümetin gittiği yol uçurum. Nihayet bir gün gelecek ki oraya yuvarlanacağız, anlıyor musun anne? İşte o mahuf, mühlik uçuruma yuvarlanacağız. Bunu herkes anlıyor, bu neticeyi hissediyor. Fakat söylemeye kimsede ceraset yok. Kim ağız açsa gitti, gider. Bir kaç müstebit zalimin elinde koca millet âdeta oyuncak. Onları kırıp geçiriyorlar. Soyup soğana çeviriyorlar. Fakat kimin ne haddine! Memlekette kamun, adalet, insaf yok de de gör. Katiller gibi taş kışlalarda zaptiye hapishanelerinde seni senelerce inletirler, o derecedeki insanı dünyaya geldiğinde, Osmanlı doğduğuna pişman ederler.

Zeki Paşa başımıza bela olalı beri arkadaşlarımızdan kaç kişi sürüldü, kaç kişi zindanlarda çürütüldü, işkencelerle öldürüldü. Sana bunları birer birer anlatsam, teessüründen ağlarsın. İşte artık biz düşündük, taşındık bu memleket dahilinde bir şey yapmak kabil değil. Erbab-ı hamiyetten bir kaç kişi Avrupa'ya kaçtılar. Orada gazete çıkaracaklar. Memleketin çektiklerini yazacaklar, zalimlerin yaptıklarını yazacaklar. Bağıracaklar, çağıracaklar. Bizim burada yapamadığımız şeyleri yapacaklar."³³

Atıfet Hanım: Zülfikâr Efendi'nin küçük kızı, Rana'nın teyzesidir. Çok güzel, dürüst bilgili, tüm mahalleye örnek bir ev hanımıdır. Tıpkı ablası gibi iyi bir tahsil görmüştür.

"Atıfet Hanım. Herhalde elli beşini geçkin; fakat zamanın tahribatı çehresinde pek de o kadar asar-ı harabe bırakmamış. Bazı kadınlar olur ki onların ihtiyarlıklarında da başka bir güzellik vardır. İşte Atıfet Hanım letafet-i vechiyyesini ömrünün somuna kadar az çok muhafazaya muvaffak olmak nailiyetiyle yaratılmış kısmî

nisadan. Mahallenin muhterem kadınlarmdan biridir. Sözünde sohbetinde daima bir letafet-i mahsusa vardır. Ceditten pek de ayrılmaz, malayaniyat ile iştigali sevmez. Bunun için mahallenin genç kızları Atıfet Hanım'a karşı ufak bir hiss-i nefret beslerler. Çünkü onların her birine -lüzum görüldükçe- birer ders-i âdap ve terbiye vermiştir."³⁴

Zahid Efendi: Bâb-ı âli kaleminde çalışan dürüst bir devlet memurudur. Atıfet Hanım'ın kocasıdır.

"Zahid Efendi... Bab-ı Alinin bilmem hangi kaleminde halife. İstanbullu; namuslu bir aileye mensub. Pek o kadar genç değil. Otuz otuziki yaşlarında var. Maaşı da sekiz yüz kuruş."³⁵

İstibdat yönetimi tarafından sürgüne gönderildiği Doğu Anadolu'nun bir kasabasında, hem yöre iklimine alışamadığı, hem de maruz kaldığı haksızlığa dayanamadığı için ölür.

"Kaymakam-ı kaza... Bu, bir tuhaf nasibe-i felaket idi. Hükümetin orada vekili, resen memuru. Fakat bir yere gidemeyecek, istifa edemeyecek, tahvil ve tebdilini istirham eylemeyecek. Ömrü oldukça orada yaşamaya mahkum. Biçare bî-günah adam Kürdistan'ın bu soğuk mevkii ile bir türlü imtizac edememişti. Havası onu katre katre zehirliyordu, yavaş yavaş öldürüyordu. On üç sene bu hayat-ı yeknesaka tahammül etti."³⁶

Rana: Nazif'in kızkardeşidir. Çok güzel, akıllı, hürriyet âşığı bir kadındır.

"Atıfet Hanım İstanbul'a geldiği zaman Rana'yı onsekiz yaşında güzel bir genç kız halinde bulmuştu. Rana'yı görüp de sevmemek acaba kabil mi? Sevimli bir çehre, mini pembe dudaklarda daima derin bir tebessüm hüzn-engi-i yetimane var. İrice siyah gözler tabiatında mükâhhal. Baygın nazarlar kendine acındırmaya saik. Uzun siyah saçları daima bir suret-i muntazamada taranmış bulunur. Tarz-ı telebbüsüne gayet meraklıdır, giydiğini kendine yakıştırır. Kadınlarımızın (tirendaz) dediklerine tamamen mutabık bir surette faal; herşeyi temiz, pak. Vazifesine meraklı. İşinden usanmaz; tenbellikten hoşlanmaz; nezih-i tab'a malik zarif bir kadın."³⁷

Sıkıntılarla büyüdüğü halde iyi bir tahsil görmüş, Fransızca öğrenmiş, musiki dersleri almıştır.

"Hidayet Hanım kızı Rana'yı mümkün olabildiği derecede mükemmel tahsile sevk ediyordu. Dar-ül muallimat o sırada yeni açılmıştı. Hidayet Hanım kızını da o mektebe kaydettirmişti. Bundan başka musikiden ud öğretiyordu. İhtiyar bir Fransız kadını da

³⁴ a.g.e. s.11

³⁵ a.g.e. s.16

³⁶ a.g.e. s.81

³⁷ a.g.e. s.97

haftada iki gece onlarda misafir kalarak Rana'nın Fransızca tahsilinin ilerlemesine dikkat ediyordu."³⁸

Vatanı uğruna çok sevdiği kocasını öldürebilecek kadar cesurdur.

*"Nedim Paşa elini küçük çantanın içine soktu. Anahtarı aldı. Rana'nın o anda vücudu serapa titredi. Üzerine koşmak, ona savlet göstermek için bir hareket-i fevkalade de bulundu. Elini uzattı. Bu alet-i halası kaptı. İstibdadın avdetine vasıta olmak isteyen bu mahluk-ı deni ve sefil üzerine sıktı, sıktı... Artık o bedbaht kadının kalbindeki ızdırıp (volkan)ı patlamıştı".*³⁹

Vatan sevgisini, beşeri aşktan çok üstün tutmuş, hiç çekinmeden tetiğe bosabilmiştir.

Zehra: Zahid Efendi ile Atıfet Hanım'ın kızlarıdır. Küçükken beşikten düşmüş, yaşadıkları Doğu Anadolu'nun ücra bir kasabasında doktor bulunmadığı için yanlış tedavi sonucu hem kambur hem de topal kalmıştır.

"Zehra pek küçükken bir gün salıncaktan düştü; kızıcağının amud-i fıkarişi incinmişti. Şehirde ne hekim var, ne çıkıkçı. Ne yapımlar? Memleketin ne kadar ebesi, bilgiç kadınları varsa hepsi kaymakam beyin evine toplandı. Kızı keçeler içine sardılar, sarmaladılar. Nihayet bu kocakarı ilaçlarıyla biçare yavruyu sakat ettiler. Büyüdükçe sakatlığı artıyordu. Okutmadık hoca bırakmadılar. Ta uzakca şehirlerden bile şöhretini duydukları müessir nefesli hocaları oraya -külfet ve mesarif ihtiyariyle- celbettirler. Maneviyat bu illet-i maddiyeye hiç tesir hasıl etmedi. Zavallı kız hem aksıyordu, hem de kambur kalmıştı."⁴⁰

Sakat olmasına rağmen çok dürüst, iyi yürekli ve Rana'nın sırdaşıdır.

"Rana'nın dert ortağı şimdi Zehra olmuştu. Sakatlığı hasebiyle evde kalmış olan bedbaht kız. Vücudunun i'vicacına rağmen onda doğru bir kalb vardı; Rana'ya müşfik bir hemşire olmuştu. Her ne zaman zevcinin bir ihaneti hakkında şüpheye varsa teessüratını, dertlerini hep Zehra'ya açardı."⁴¹

Nedim: Tıbbiye mezunu genç subay, Rana'nın kocasıdır. Para ve mevki hırsı onu iki yüzlü yapmış, kayınbiraderi Nazifi saraya jurnalleştirmiştir.

"Nedim bu gece yemekten sonra dışarıya çıkmıştı. Saat dört buçuk raddelerinde geldi. Selamlık kapısından girdi. Hareme dahil olduğu zaman merdiveni çıkarken kulağına yüksek sesler işitti. Merdiveni yavaş yavaş çıkıyordu. Dehlize açılan kapıyı gıcırdatmaksızın ve kemal-i itina ile araladı. Ayağının hasıl edebileceği patırdıyı imha için yol keçesinin üzerinden kunduralarının ucuna basarak yürüyordu. Dehlizde ilerledikçe işittiği yüksek ses diyordu ki:

³⁸ a.g.e. s.96

³⁹ a.g.e. s.104

⁴⁰ a.g.e. s.82

⁴¹ a.g.e. s.127-128

-Yok, korkaklıkla hiç bir şey olmaz. Eğer siz yapmaya cesaret etmiyorsanız ben kendi kendime yaparım...

Nedim kayımbiraderinin odasına büsbütün yaklaşmıştı. Kapısına doğru ilerledi. Kulağını temas ettiricesine yanaştı. Muhavereyi işitmek için bu kadar takayyüde de lüzum yoktu. İçlerinden biri diyordu ki:

-Korkak kim a canım! Fakat kaş yapalım derken göz çıkarmayalım. Bu ısrarın sebebini anlayamıyorum. Yaftaları mutlaka Ayasofya Camiin duvarlarına yapıştırmaktan maksat ne? Oradan her daim gelip geçenler çok olur. Ya o esnada yakalanırsak...

Nazif gür sedasıyla bu itiraza cevap veriyordu:

-Yakalanırsak ne olurmuş sanki? Bizi de nefyederler, denize atarlar. Binlerce mazlumun uğradığı felakete biz de uğrarız.

-Canım! Onu demek istemiyorum. Bizde komitenin ihale ettiği vazife ifa edilmemiş olur, işler tehir eder. Buna neden sebebiyet verelim?

-Münakaşayı böyle uzatıp durmayalım. Benim aldığım emir böyle. Yaftalar Ayasofya ile Sultanahmet Camilerinin duvarlarına yapıştırılacak. Biz onun sebebini sormaya memur değiliz. Madem ki itaat ve inkiyada yemin ettin, bizim için muhatara olsa bile onu yapmaktan çekinmemeliyiz.

-Haydi muhataradan çekinmeyelim? Harfiyyen itaat edelim. Fakat ya muvaffakiyyet hasıl olmazsa... Paris'tekiler verdikleri emirlerin burada ne dereceye kadar kabil-i tathik olduğunu bilemezler. Bunu müzakere edecek bizleriz. Mesela yaftaları İstanbul'un daha hicri yerlerine yapışırsak... her iki cihette iyi olur. Evvela polisin nazarına ilişinceye kadar çok kimseler okumuş olur, sonra da onu yapıştıranlarca muhatara ihtimali azalır.

Belli bu sözler Nazif'in canını sıkıyordu, muhatabının sözünü kesti:

-Oof, Mustafa sende... diyordu. Hep işin fena cihetlerini düşünürsün. Sabaha karşı Ayasofya havalisinde kim bulunur? Üçümüz yaftaları yapıştırırken diğerlerimiz kapılarda bulunur. Bu muhatara ihtimali olursa hemen oradaki nöbetçi haber verir. Diğer kapılardan kaçarız. Ayasofya'nın etrafı açıktır. Muhataraya ihtimali de o kadar yoktur. Hem bu gibi işler muhatarasız olur mu? Madem ki hayatımızdan korkuyorduk, bu cemiyete niye dahil olduk? Ben onu bunu bilmem. Önümüzdeki cuma gecesi yaftalar yapıştırılacak. Hem bana baksanıza! Biz emir kuluyuz. Komite öyle emrediyor, öyle yapacağız. Yaftalar burada; isterseniz şimdiden alınız. Sabah namazından bir saat evvel Ayasofya'nın arka cihetinde buluşuruz. Münakaşa burada hitama erdikten sonra yaftaları nasıl yapıştıracakları ve en ziyade nazarlara çarpacak noktaların neresi olduğu hakkında uzun uzadıya konuştular. Fakat sesler şimdi ağırlaşıyordu. Çünkü münakaşanın harareti geçmişti.

Nedim Bey öğreneceğini tamamen öğrenmişti. Yavaş yavaş odasına çekildi. O gece müsterihane uyudu. Artık piş-i nazarında terakki yolu açılmıştı. Rütbe, nişan, şeref ve şan... Hep onun kaleminin ucuna merbut kalmıştı. Ertesi gün onun kalemi bir-muhaba o satırları yazdı, kalbi titremeksizin bir kaç gencin ifna-yı hayatı iltizam edildi. Teessüf, hezar teessüf! Bu üç dört satırlık jurnal birkaç aileyi matemlere gark etmiş ve gözyaşları akıtmış oldu. Fakat bundan ne çıkar! Ötede para, servet ü sâman, Rütbe, nişan, şeref ve şan var..."⁴²

Roman kahramanlarının çarpıcı yönlerini bu şekilde inceledikten sonra görüyoruz ki, karakterler kendi hür iradeleri ile yaşama, duyma ve düşünme imkânından yoksundurlar. Tıpkı Namık Kemal'de olduğu gibi kahramanlar yazarın istediği şekilde düşünür ve yaşarlar.

Başta Rana olmak üzere dedesi Zülfikâr Efendi, babası Atıf Efendi, kardeşi, Nazif üstün değerleri temsil etmektedir. İyiler hep kusursuz, mert, güvenilir ve vatanperverdir. Karşı tarafta ise Nedim Bey ve İstibdat döneminin yöneticileri vardır. Kötüler tamamiyle kötüdür.

Romanda rastladığımız asıl kahramanların yanısıra Atıf Efendi'nin ağzından anlatılan Osmanlı-Rus Harbi'nde figüratif konumda bulunan bir Türk askeri, bu romanın kaleme alındığı tarihten aşağı yukarı kırk yıl kadar önce yazılmış olan Vatan Yahut Silistre'de karşılaştığımız şakacı ve cesur bir Türk askeri olan Abdullah Çavuş'u ve diğer gönüllüleri çağırıştırılmaktadır.

Aşağıda her iki eserden alınan parçalar bu benzerliği açıkca göstermektedir.

"Kumandan Paşa birgün beni çağırdı. "Evlat, seni ölümle pençeleşmeye memur edeceğim. Taburundan ikiyüz kişi intihab et. Fakat hep fedai isterim; ölümden korkmayacak babayiğit isterim. Gece istihkâmatın yıkılan yerleri tamir edilecek. Nefsinde o cesareti görüyor musun?" Bu hizmet beni fevkalade memnun etmişti. Keyfimden söz söylemeye kendimde cür'et buldum. "Kumandanımdan başkası bu suali sormuş olsaydı, cevabını vermekte güçlük çekmezdim." dedim. Gazi Bey sevindi: "Berhıdar ol, evlat." emrini verdi. Gittim, talimat aldım. Askerden iki yüz nefer aparmak geliyordu. Taburu cem ettim. Mecmuayı üç yüz altmışa inmişti. Neferâtı etrafıma topladım. Arkadaşcasına dedim ki: "Kardeşler, şimdi burada hepimiz ölümle pençeleşiyoruz. İçimizde ölümden korkan, ondan kaçan yoktur, zannederim. Fakat şimdi ölümün üzerine gideceğiz. Kumandan Paşa emretti. İçinizden iki yüz kişi fedai ayrılın." Etrafı bir an sükut kapladı. Kimse yerinden kıpırdamıyordu. Şaşırdım. Birdenbire bunun ne demek olduğunu anlamayarak: "Sizin içinizde fedai yok mu?" dedim. Allah gani gani rahmet eylesin, taburda göziim gibi sevdiğim Abdullah Çavuş, bu kahraman

⁴² a.g.e. s.115-118

asker arkadaşlarından biraz ayrılarak bana doğru ilerledi, tevekkülü dindarane ile: "Burada hepimiz askeriz. Kanımız vatanımızdır. Fedai ayırmak ne olacak? Amirimizsiniz. Düşmana salarız, ateşe atılırız ölümle pençeleşiriz."

*Bakınız bunları size söylerken şimdi de ağlıyorum. O zaman da gözlerimden böyle sevinçle karışık heyecan yaşları akıtmıştım. Bu Türk kahramanını kucakladım ve: "Allah cümleinizden razı olsun. Ahirette peygamberimizin şefaatine layık arslanlarısmız."*⁴³

"Sıtkı Bey: Kalede kalmak isteyenler bir tarafa ayrılın!"

Bir gönüllü: Hep burada kalmak istiyoruz ki buraya geldik! Birbirimizden niçin ayrılacağız?"

*Sıtkı Bey: (Hiç kimseye yüz vermeyerek) Ağalar! Düşman suyu geçti. Şehrin öbür tarafında, herkes birbirine giriyor. Memleket bir-iki güne kadar bütün bütün kuşatılacak gibi görünüyor. Allah zeval vermesin, devlet kalesini kendi askeriyle korumaya muktediridir. İçinizde her kim burada bulunmak istemezse, Paşa'dan izin var, hemen bugün dışarı çıksın."*⁴⁴

Safvet Nezihî, savaş tasvirinde Namık Kemal'i kullandığı kahramanlara çok benzer bir şahıs kadrosu kullanmıştır.

⁴³ a.g.e. s.40-41.

⁴⁴Namık Kemal, Vatan Yahut Silistre, İst., 1969, s.25-26

2.1.4. KADINLAR ARASINDA

2.1.4.1. Romanın Tanıtımı

İki arkadaşın birbirlerine yazdığı on bir mektuptan oluşan resimli bir romandır. 51 sayfadan oluşan bu eser 1325/1909 tarihinde İstanbul'da Matbaa-ı Hayriye'de basılmıştır.

Millî ve tarihî bir nitelik taşıyan bu romanın resimleri Sami ve Fahri Beyler tarafından yapılmıştır.¹

2.1.4.2. Özet

Nüzhet ve Sadiye birbirleriyle çok iyi anlaşılan iki yakın arkadaşlardır. Sadiye, Nüzhet'in ağabeyisini sevmiş, fakat sevdiği erkek Sadiye'yi hoppa bulduğu için bu aşkı reddetmiştir. Bu duruma çok üzülen genç kız, kendisinden yaşlı bir beyle evlenerek Adana'ya gitmiştir.

Nüzhet ise ailesinin isteğiyle "*Şura-yı devlet*"te görevli, bir Paşa'nın oğluyla nişanlanmıştır.

Bu arada II. Meşrutiyet ilân edilmiş, bunu duyan İstanbul halkı coşkuyla sokaklara dökülmüştür. Bâb-ı âli caddesine bakan evlerinin penceresinden bu coşkulu kalabalığı izleyen Nüzhet'in gözü halka hitap eden yakışıklı bir gence ilişir. Bu gencin ateşli konuşmasından çok etkilenen genç kadın, nişanlısının çok bilgisiz ve tutarsız olduğunu anlayarak nişanı bozmaya karar verir. Anne ve babası Nüzhet'in bu kararına karşı çıkarlarsa da başarılı olamazlar.

Aynı şekilde Sadiye de Adana'da mutlu değildir. Kocasının yaptığı yolsuzluklara tahammül edemeyen genç kadın, sonunda haksız yere hapse atılan fakir bir köylüyü on beş lira rüşvet olarak serbest bıraktığını öğrenir ve şiddetli tartışma sonucunda kocasından boşanarak İstanbul'a geri döner.

Sadiye'nin yaptığı bu mutsuz evliliği öğrenen Nüzhet'in ağabeyisi, onun aşkını reddettiği için pişmanlık duyar. Kardeşi vasıtasıyla Sadiye'ye kendisiyle evlenmek arzusunda olduğunu, geçmişte "*devr-i istibdad*"ın fesat havasını teneffüs ettiği için verdiği yanlış karar yüzünden çok üzüldüğünü bildirir.

Sadiye, Nüzhet'e, ağabeyisini hâlâ sevdiğini ama artık ona tertemiz bir vücut sunamayacağını belirterek bu evliliği kabul etmez. Nüzhet'in ağabeyisi ise, yalnız güzelliklerle dolu bir kalb aradığını, kendisi için maddenin önemli olmadığını söyleyerek

¹ Safvet Nezihî. Kadınlar Arasında. İst. 1325. Eser Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kütüphanesinde 2334 numarada kayıtlıdır.

evlenme teklifini yeniler. Bu ikinci teklif üzerine Sadiye'de mazide yaşadığı çirkin anıları unutarak sevdiği gençle evlenmeyi kabul eder.

2.1.4.3. Tema

Kadın kahramanların ön plana çıkarıldığı bu roman Müsebbib'in devamını gibidir. Müsebbib'de otuz yıllık istibdat döneminin ağır baskılarına maruz kalan bir ailenin yaşadığı facialar konu edilirken, bu romanda II. Meşrutiyet'in ilânı ile halkın ve bilhassa kadınların fikren bir uyanış içinde bulunmaları anlatılmıştır.

Kanun-i Esasi'nin ilânı, ülkede bir uyanış ve aydın hareketi olarak verilirken aynı zamanda kadınların duygusal yapıları üzerinde gelişen önemli değişiklikler de vurgulanmıştır. Bu nedenle eserin iki boyutlu olduğunu söylemek mümkündür. Birinci boyutu II. Meşrutiyet'in ilânı ile ülkede görülen siyasal ve sosyal değişiklikler; ikinci boyutu ise bu inkılabın kadınların düşünce sisteminde meydana getirdiği değişikliklerdir. Roman boyunca Hürriyet fikri ile insan aklı arasında sıkı bir ilişki görülmektedir. *"Romanın kültürlü kahramanı Nüzhet kendi kendine, şu soruları sorar: Devlete ve millete bu kadar yararlı olan Meşrutiyet, neden salnamelerin içine hapsedilmiş. Tekrar seçim yapılması kaydıyla kapatılan meclis-i mebusan neden otuz yıldan beri bir kere olsun toplantıya layık görülmüş? Mazlûm halk neden yıllarca zülme layık görülmüş? Nüzhet, bu sorularının cevabını ağabeyisinden öğrenir. İstibdatın ağır baskısı halkın yüreğinde derin korkulara neden olmuş. Bu korku yüzünden insanların bütün âzâları uyuşmuştur."*²

Nüzhet, Adana'da bulunan arkadaşına bu değişiklikleri anlatırken Meşrutiyet'in kendi üzerindeki tesirinden de bahseder. Aynı şekilde Hürriyetin büyüleyici gücüne kapılan Sadiye de istibdat taraftarı kocasından boşanıp sevdiği erkekle evlenir.

2.1.4.4 Zaman

İki arkadaşın birbirlerine yazdıkları on bir mektuptan oluşan romanın anlatma zamanları, mektupların yazılış tarihlerinden kolayca anlaşılır.

I. Mektup: Nüzhet'ten Sadiye'ye 11 Temmuz 1324

II. Mektup: Nüzhet'ten Sadiye'ye 12 Temmuz 1324

III. Mektup: Nüzhet'ten Sadiye'ye 13 Temmuz 1324

IV. Mektup: Nüzhet'ten Sadiye'ye 14 Temmuz 1324

V. Mektup: Nüzhet'ten Sadiye'ye 20 Temmuz 1324

² Gündüz, Dr. Osman. Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema. Erzurum, 1993, s.90 -

- VI.Mektup:Sadiye'den Nüzhet'e 21 Temmuz 1324
 VII.Mektup:Sadiye'den Nüzhet'e 2 Ağustos 1324
 VIII.Nüzhet'ten Sadiye'ye 15 Temmuz 1321³
 IX.Mektup:Sadiye'den Nüzhet'e 16 Eylül 1324
 X.Mektup:Nüzhet'ten Sadiye'ye 20 Eylül 1324
 XI.Mektup:Sadiye'den Nüzhet'e 21 Eylül 1324

Yukarıdaki tablodan romandaki anlatma zamanları hakkında bir hükme varmak mümkündür.

Vak'a zamanı II. Meşrutiyet'in ilân edildiği 10 Temmuz 1324 senesidir. Anlatma zamanı bu tarihten bir gün sonra başlar ve dört gün üst üste devam eder. IV. mektup ile V. mektup arasında beş günlük bu boşluk vardır. Bu sürede gelişen olaylar anlatıcı tarafından geriye dönülerek Sadiye'ye dolayısıyla okuyucuya aktarılır.

Bu beş günlük zaman içerisinde Nüzhet nişanı bozmak istemiş, annesi ve babasıyla şiddetli tartışmaya girmiş, bu yüzden de sinir buhranları geçirmiştir. Ayrıca Servet-i Fünûn kaleminde, gelişen olayları ağabeyisinden dinleyerek arkadaşına anlatmaktadır.

Bu yöntem eser boyunca devam etmiş, anlatma zamanları geri dönüşlerle bir önceki mektupların kaldığı yerden devam etmiştir.

Anlatma ve vak'a zamanları 1324 senesinin Temmuzunda başlamış, Eylül ayında sona ermiştir. Yani aşağı yukarı iki aylık bir süre içerisinde cereyan eden olaylar, on bir ayrı zaman diliminde anlatılmıştır.

Eserin kaleme alındığı tarih ise 1325 senesini göstermektedir.

2.1.4.5.Şahıs Kadrosu

Roman vak'ası biri evli birbirlerine mektuplarıyla duygularını anlatan Nüzhet ve Sadiye adındaki iki kadının çevresinde geçer. Karakter olarak birbirlerine çok benzeyen bu iki kahramanı ayrı ayrı değil de tek bir başlık altında incelemek uygun olacaktır.

Öyleyse eserin tamamında rastlanan şahısları, kadın kahramanlar ve erkek kahramanlar diye iki gruba ayırmak mümkündür.

Kadın Kahramanlar

Eserde kadın kahramanların ön plandadır. Sadiye ve Nüzhet, Müsebbib'deki Rana Hanım'a çok benzemektedirler. Her ikisi de devrin müsaade ettiği ölçüde iyi eğitim

³Sekizinci mektubun yazılış tarihi, olayların scyrine göre, 15 Ağustos 1324 olması gerekir.

görmüş, bilgili kişilerdir. Birinci mektupta Nüzhet'in Cezmiden alınmış Farsça bir beyitten söz etmesi, belli bir edebî zevke sahip olduğunu gösterir.⁴

Gerek Nüzhet, gerek Sadiye hürriyetperver, dürüst, haksever ve vicdanlıdır. Sadiye, kocasının rüşvetle iş yaptığını öğrenince nefret ve şiddetle karşı çıkmış kocasını boşanmaya zorlamıştır.

Her iki kadın da mutluluğu parada, pulda rütbede değil sevgide, samimiyette ve akılda aramaktadırlar. Bir paşazade ile nişanlı olan Nüzhet, rütbe yerine vicdanı, memuriyet yerine helâl kazancı daha üstün tutmaktadır.

Çok akıllı ve siyasî konularda, yorum yapabilecek kadar güçlü bir mantığa sahiptirler. Romanda kadınlar, sadece çocuk doğuran bir makina olarak değil; düşünebilen, hissedebilen, gelişen olayların nedenlerini irdeleyebilen varlıklar olarak gösterilmiştir.

İnce, duygulu, hassas ve onurlu olan bu iki kahraman sevgilerinde de vefalıdır.

Romanda II. derecedeki kadın kahramanlar. Nüzhet'in annesi ile kayınvalidesidir. Kayınvalide, görgüsüz, bilgisiz bu kadındır. Sonradan görme bu kadın, kocasının rütbeleriyle övünmektedir. Romanda anlatıcı kayın valideyi şu cümlelerle yermektedir.

"Kayınvalide olacak hanımefendi nihayet saat sekizde gelebildi. Kapımızın önünde mükellef, tekerlekleri lastikli bir payton durur durmaz anladık: Paşa'nın hanımefendi... Aman ne nazik, ne nazik!!! Vücudu incinmesin diye arabanın tekerleklerine lastik koydurtmuş. Geçende Paşa'nın bir azatlısı bize gelmişti de Hanımefendi'nin aslını anlatmıştı. Bir su yolcusunun kızı imiş. Paşa kalyon katibi iken Kasımpaşa'da otururlarmış. Oof! Hemşire, âdeta bu kadından ikrah edeceğim geliyor. Aman Allahım! Edayı görmeli. Sanki Hanımefendi nezâketinden kopacak. Fakat sıklet mi sıklet... Mütaazzimane tavırları yapma, nazikâne edâlarını sahte... Velhasıl her hali her hali sıklet, sıklet, sıklet....."

Salonda etek öpmek için yanına girdiğim zaman:

-Maşaallah hanım kızım, estağfurullah civanım..... gibi soğuk soğuk mukaddimeleri herk ettikten sonra:

-Bu hürriyet olayları size eğlence çıktı, kızım.... demez mi? Aman yarabbi, Kamun-i Esasî'yi tatbika memur olan bir Paşa'nın karısı.... Nümâyîşçileri hürriyet alayı zannediyor. Cevap vermeye bile tenezzül etmedim."⁵

Cahil kadınlarla konuşmaya bile tenezzül edilmeyeceği fikri, okumuş kadınların değerini romanda açıkça ortaya koymaktadır.

Eserde bir de fakir Anadolu köylüsünden bahsedilmektedir. Haksız yere hapse atılan kocasını, hapisten kurtarmak için istenilen yirmi lirayı temin edemeyince öküzünü

⁴ a.g.e. s.48

⁵a.g.e., 17. 18. s.

satmış. Öküzünün yerine kendini koşarak taşlardaki ekinini kaldırmış. Meşrutiyet ilân edilince hakkını aramak için Sadiye'nin kocasının yanına gelmiştir. Dürüst, cesur, kahraman Anadolu kadının vatan savunmasında üstlendiği görev, bu yüce kadının kişiliğinde sergilenmiştir.

Erkek Kahramanlar

Eser boyunca isimlerine rastlayamadığımız erkek kahramanlar ikinci plana itilmişlerdir. Bu kahramanlardan sadece "*birader, mahdum, zevce*" sözcükleriyle bahsedilmiştir.

Nüzhet'in ağabeyisi Servet-i Fünûn kaleminde çalışan, ittihatçı bir gençtir. Nüzhet'in nişanlısı ise paşa babasının rütbeleri arkasına sığınan cahil, bilgisiz bir gençtir.

Eserde ayrıca Sadiye'nin kocası ve Nüzhet'in babası da II. dereceden kahramanlar olarak yer almaktadır. Her iki Paşa da Meşrutiyet'in ilanından memnun olmayan, yönetim taraftarı kişilerdir.

Ayrıca Ferit Paşa, Said Paşa gibi tarihî şahsiyetlere de isim olarak yer verilmiştir.

2.1.4.6. Mekân

Safvet Nezihî'nin bütün romanlarında olaylar sadece İstanbul çevresinde yaşanmışken, bu eserinde olayların bir kısmı da Adana'da meydana gelmiştir. Öyleyse mekân İstanbul ve Adana'dır.

İstanbul'daki olaylar Bâb-ı âli caddesinde ve bu caddeye penceresi olan bir evde cereyan etmektedir. "*Pekâlâ biliyorsun ki bizim evden Bâb-ı âli ile, cadde tamamen gözükür.*" ⁶ cümlesiyle olayın geçtiği mekân okuyucuya bildirilmiş, fakat bu mekâna ait hususiyetlere hiç yer verilmemiştir. Bu nedenle asıl amacın mekân tasviri değil, olay tasviri olduğu dikkatlerden kaçmıyor.

Romanda kullanılan ikinci mekân Nüzhet'in yaşadığı evdir. Bu evin bölümlerinden sadece Nüzhet'in yatak odası ile salondan söz edilmektedir. Bu oda ile salonun en önemli özelliği Bâb-ı âli caddesine bakan bir pencerelerinin olmasıdır.

İstanbul'da rastlanan üçüncü mekân Servet-i Fünûn matbaasıdır. Bu mekânda yaşanan olaylar ön plana çıkarılmış, matbaayla ilgili hiç bir ayrıntıya yer verilmemiştir.

Adanada'ki mekân ise Sadiye'nin evidir. Daha romanın ilk başlarında: "*Temmuzun onuna kadar İstanbul'da biz uykıda idik. Nitekim Adana'da da siz uyuyordunuz*" ifadesiyle okuyucu dikkatleri Adana üzerine çekilmiştir.

⁶a.g.e., 3.s.

Sadiye'nin evi de sadece olayların yaşandığı yer olarak bildirilmiş, dışarıda olup bitenler bu evin bir penceresinden gözlenmişti.

Nüzhet'in evi Müsebbib'deki Rana'nın evine çok benzemektedir. Bu iki kadın dışarda gelişen olayları iki ayrı kameraman gibi kendi evlerinden izlemektedirler.

Romanda rastlanılan en canlı mekân, Nüzhet'in hayâl ettiği Manastır ve Selanik sokaklarıdır. Ben-anlatıcının kalemiyle ifade edilen bu mekân şöyle hayâl edilmiştir. *"Görüyordum, sanki III. orduyu heyet-i umumiyesiyle görüyordum. Binlerce askeriyle sel-i seyf etmiş zâbitleriyle muttasıl çerha vuran süvarisi ile, dehşet püsküren toplarıyla görüyordum. Gözlerimin önünde bunlar artı kovanı gibi kaynıyorlardı. Bölüklerin sancakları hep kırmızı... Fakat mutadından biraz açık kırmızı. Kan rengi. Sonra Selanik'i Manastır'da görüyor gibi okuyordum. İki büyük şehir. Sokaklar mahşerullah. Kalabalık caddelere sığmıyor. Her taraf bayraklarla donatılmış, otellerin, evlerin balkonlarında nutuklar söyleniyor. Alkışlar, bağrışmalar nevha-i sur gibi memleketi kaplıyor, ortalığı çmlatıyor"*⁷

Eserin sonunda bahsedilen mekân İstanbul'da Bebek'te bir evdir. Sadiye'ye ait bu evle ilgili farklı bu ayrıntıya girilmemiştir.

2.1.4.7. Yapı

II. Meşrutiyet'in ilânı ile ülkede yaşanan aydın hareketlerinin kadınlar üzerindeki etkilerini anlatan bu romanda esas çatışma istibdat ve meşrutiyet üzerine kurulmuştur. Adalet, zulme üstün gelmiştir. İstibdat döneminin ağır baskılarıyla âdeta uyuyan insanların, Meşrutiyet'in ilânıyla uyanışları, silkinişleri ve hürriyetin büyüleyici havasına kapılarak baş kaldırışları anlatılmıştır.

Romanın adının Kadınlar Arasında oluşu bir tesadüf değildir. Anlatıcı, toplumsal yapılanmada kadınların da erkeklerle birlikte önemli rol oynadığını vurgulamak istemiştir.

Önceleri ailesinin isteğiyle nişanlanan Nüzhet, Meşrutiyet'in ilânı ile bu nişanı bozmuştur. Aynı duygularla Sadiye de kocasından boşanmıştır.

Yine aynı şekilde istibdat döneminin *"müfsid havası"*nı teneffüs ederken kendisini seven bir kadını hoppa bulduğu için onunla evlenmeyi reddeden Nüzhet'in ağabeyisi de istibdat zincirinden kurtulunca düşüncesinin yanlışlığını farketmiştir.

Öyleyse eser, sevgi-nefret, zulüm-adalet, istibdat-meşrutiyet, bilgi-cehalet çatışması üzerine kurulmuştur.

2.1.5.KADIN KALBI

2.1.5.1.Eserin Kimliği

Birinci baskısı 1319/1903, ikinci baskısı 1927 yılında yapılan bu eser 545 sayfadır.

Eserin II. baskısı Semih Lütfi Bey tarafından gerçekleştirilmiş ve romanın baş kısmına yazarın bir önsözü eklenmiştir. Önsöz 1 Kânun-ı Evvel 1926 tarihini taşımaktadır.

Yazar eserinin yirmi üç yıl sonra tekrar basılmasından duyduğu memnuniyeti dile getirirken, çağa ait gelişmelerin romanında bulunmamasından dolayı okuyucularından özür diliyor ve sebep olarak da eserin yazıldığı yıllardaki baskıcı yönetimin basına vurduğu darbeleri gösteriyor.

Roman üç ana bölüm ve yirmi beş alt bölümden oluşmuştur ¹

2.1.5.2.Özet

Sonradan zengin olmuş Eyüplü Sabri'nin oğlu Refik Bey, babasının verdiği harçlıkla yaşayan, okumamış, işsiz, güçsüz bir kişidir. Sadberk Hanım'la olan evliliğinden Ahmet Baha adında bir oğlu Nebahat adında da bir kızı olmuştur.

Eyüplü Sabri ölünce bütün mirâsı Refik Bey ile Sadberk Hanım'a kalır. Refik Bey kendisine kalan bu mirası zevk ve eğlenceye yiyerek har vurup harman savurmuş bu arada Kuzguncuk'ta bir yalı alarak Nahif Paşa ailesine komşu olmuş idi.

Nahif Paşa ve karısı yaşlıca, gün görmüş, akli başında insanlardır. Cavidan adındaki kızlarını diğer çocukları yaşamadığı için biraz şımartmışlardır. Ahmet Baha ile Cavidan çok iyi arkadaş olurlar.

Kocasının zevk ve eğlenceye aşırı düşkün olmasına, başka kadınlarla birlikte yaşamasına daha fazla dayanamayan Sadberk Hanım hastalanır ve kısa bir süre sonra da ölür. Ölürken oğlu Baha'yı Cavidan'ın annesine emanet eder. Cavidan'la oynamak için sık sık yalıya gelen Ahmet Baha, babasının Peyker Hanım'la evlenmesi üzerine büsbütün yalıya yerleşir.

Nahif Paşa, kızından hiç ayırmadığı bu çocuğu, yatılı okula kaydettirir. Cavidan ise evde yabancı Mürebbiyelerden Fransızca ve musikî dersi almaktadır.

Bu arada yıllar geçer, Nahif Paşa ölür. Büyüyen iki gencin birbirlerine duydukları samimi arkadaşlık yerini aşka bırakmıştır. Bu aşk Cavidan tarafından daha şiddetle

¹Safvet Nezihi. Kadın Kalbi, Suhulet Kitabevi, İstanbul, 1927. Adı geçen eser Atatürk Üniversitesi, Seyfettin Özege Kütüphanesinde 6902 numarada kayıtlıdır.

hissedilmektedir. Ahmat Baha'yı evdeki genç mürebbiyeden şiddetle kıskanan Cavidan bir gece aşkına yenik düşer. İki gencin nişan haberi yalıda duyulunca genç mürebbiye Paris'e gitmek ister. Baha onun Paris'e gitmesine engel olarak Beyoğlu'nda bir apartman dairesinde matmazelle birlikte yaşamaya başlar. İki yıl süren bu beraberlikten sonra Matmazel, Baha'nın annesinden kalan paranın bittiğini anlayınca onu yüzüstü bırakarak Paris'e gider. Bu duruma çok üzelen Ahmet Baha, Cavidan'a dönme cesaretini kendinde bulamaz. Mersin'de münhal bulunan savcı yardımcılığı görevini kabul ederek İstanbul'dan ayrılır. Burada çok sevdiği bir arkadaşının kızı olan Zekiye'yle evlenir. Zekiye Cavidan'ın aksine cahil, şişman, esmer bir genç kızdır. Ahmet Baha, evliliğinden dört ay sonra karısını, ailesine tanıştırmak için İstanbul'a getirir. Büyükdere'de gezerken Cavidan'a rastlayan Ahmet Baha'nın bütün duyguları alt üst olur. Hele Mail o adında kaba saba aptal biriyle evlendiğini öğrenince büsbütün çılgına döner. Büyükdere'de bir köşk kiralarak Cavidan'lara komşu olur. Kendisine karşı çok kayıtsız davranışın Cavidan'ın Mail'den boşandığını öğrenince ümitlenir. Cavidan'a bir mektup yazarak ona yaptığı kötülüklerden dolayı özür dileyip evlenmek istediğini belirtir. Cavidan, bu mektuba verdiği cevapta evliliklerinin imkânsız olduğunu bildirir. Ahmet Baha, buna sebep kendi evliliğini görür ve hamile karısını boşamaktan çekinmez. Fakat Cavidan yine bu evliliğe razı olmaz. Yüzüstü bırakıp gittiği için Cavidan'ın kendisinden intikam almak istediğini düşünür. Cavidan'ın annesi Baha'yı çağırarak kendilerini rahat bırakmasını rica eder, Baha perişân olur.

Zekiye'nin Cavidan'ın eski kocası Mail Bey'le evleneceği haberi duyulur. Cavidan bu evliliğin Zekiye için bir felâket olacağını söylemek için ilk defa Baha'yla görüşmeye gelir, Mail'in frengili bir hasta olduğunu bunun Zekiye'ye de bulaşabileceğini anlatarak Baha'dan bu evliliğe mâni olması için tekrar Zekiye'yle evlenmesini rica eder. Herşeyi anlayan Baha Cavidan'ın bu isteğini kıramaz. Zekiye'yle tekrar evlenerek Mersin'e dönmeğe karar verir.

Annesini de kaybeden Cavidan, yapayalnız kalmıştır. Baha ile Zekiye'nin İstanbul'dan ayrılacağı gün Cavidan onları uğurlamak için vapura gelir. Vapurun merdivenlerinden inerken dengesini kaybeden Cavidan denizin serin sularına gömülür.

2.1.5.3.Zaman

Üç ana bölümden oluşan Kadın Kalbi'nde birinci bölüm ile üçüncü bölüm eş zamanlıdır.

İkinci bölümde ise hâkim anlatıcı bakışlarını yirmi yıl geriye çevirerek roman kahramanlarının geçmişte yaşadıklarını okuyucuya aktarır.

Yani romana sondan başlanmış, şahıslarla ilgili bilgi vermek amacıyla geri dönüş metodu uygulanarak araya uzunca bir parantez açılmıştır.

Eserde hiçbir takvim yılına rastlanmamaktadır.

Romanın başlangıcında Sarıyer iskelesinde ezânî saatle, onbir vapuruna yetişmek isteyen Ahmet Baha ile okuyucu karşı karşıya gelir. Kimliği hakkında hiç birşey bilmediğimiz bu roman kahramanı vapuru kaçırınca karısının kendisini merak edeceğini düşünürken dört ay öncesine döner. Okuyucu böylece Ahmet Baha'nın dört ay önce evlendiğini öğrenir.

Anlatıcının "*Tam beş senedir cüda bulunmuyordu*" ² ifadesi, Ahmet Baha'nın beş yıl öncesine kadar İstanbul'da yaşadığını göstermektedir.

Vapuru kaçıran kahramanımız kalmak için bir otel ararken Mersin'den tanıdığı kaba saba bir arkadaşına rastlar. Geceyi arkadaşının yalısında geçiren Baha, ev sahibinin Cavidan Hanım ile evli olduğunu öğrenince şaşırır. Sabaha kadar uyuyamaz.

İşte burada vak'a düğümlenmiş; zaman da durmuştur.

Kimdir Ahmet Baha? Cavidan'la âlakası nedir? Mail Cavidan'la nasıl evlenmiştir? Bu soraların cevabını anlatıcı, okuyucuya vermekle yükümlüdür.

Romanın birinci kısmı böylece düğümlenince ikinci kısımda anlatıcı, okuyucunun dikkatini yirmi yıl öncesine çeker "*Çocukluklarında*" başlığını taşıyan bu bölümde birbirleriyle olan münasebetleri kronolojik bir sırayla anlatılır.

Hâkim anlatıcı, her şeyi bilen tavrını takınarak okuyucu için pek karanlık olan, kahramanların geçmişini bir anda aydınlatır.

Romanın dış zaman çerçevesi bir gün gibi kısa bir süreyle sınırlanmış ve geriye dönüş tekniğiyle yirmi yıllık bir süre anlatılmıştır.

Üçüncü kısımda zaman, birinci kısmın kaldığı yerden başlar. Yani Ahmet Baha, misafir kaldığı arkadaşının evinden sabahleyin ayrılırken çok karışık bir ruh hali içindedir.

Bu tarihten sonra gelişen olaylar, belli bir sıra takip etmektedir. Vak'a zamanı ile anlatma zamanı bu kısımda birbiri içinde girmiştir.

Bir vapur iskelesinde başlayan roman, yine bir vapur iskelesinde son bulmuştur.

2.1.5.4.Mekân

Bütün romanlarda olduğu gibi mekân yine İstanbul'dur. Şehrin en güzel mesireleri eserde mekân olarak kullanılmıştır.

Sarıyer, Büyükdere, Çirçır, Göksu, Çamlıca gibi mesireler renkli tasvirlerle okuyucuya savunulmuştur.

²a.g.e., 18.s.

"Kazlı havuzun bir tarafına tarz-ı mimâri-i garip yapılmış köşk pek zarîf"³

Cumartesi ve çarşamba günleri tüm İstanbul halkı Bentler'e giderdi. Anlatıcı Bentler'deki kalabalığı şöyle ifade eder.

"İki sıra teşkil etmiş, olan bu arabaların arasından ağır ağır geçen gerdüme süvariler, atlılar kendilerine münasip yer bulduktan sonra heyet-i umumiyesine nazarlarını gezdirmeye başlarlar. Biraz ötede çınar ağacının bir tarafına geniş pantolonlu küçük siyah fesli Laternacılar, seyyar muzıklarının sandalyesi üzerine koymuşlar 'entarisî ala benziyor' şarkısını çalışıyorlar. Dağın eteklerine doğru kuytu yerlere çökülmüş eshab-ı zevk bir süret-ül lâubaliyanede gırnata ile çift nara zevki yapıyorlar, Türlü, türlü havalar dilhiraş kırık nağmeler yükseliyor. Saat on buçuğa kadar bu garip müsamere-i musikiye ister istemez dinledikten sonra avdet başlıyor."⁴

Bu çok renkli mesirelerin yanında köşkler yalılarda romanda bolca rastlanan mekânlardır.

"Kuzguncuk'ta Nahifî Paşa yalısı maruftur. Koyuca pembe bu yalı cesim, vasi, bir sahilhane. İskeleyden Boğaz'a doğru gidilirken ilk tesadüf edilen (koy)un tam başlangıç noktasında bahçenin yetişmiş çamları oraya bir manzara-i müstesna bahşetmiştir. Sağ cepheye tesadüf ettirilmiş olan uygun bir limanlık...."⁵

Bu dış görünüşü tasvir edilen Nahifî Paşa yalısından başka, Rıfkı Bey yalısı, direkli yalı, Sarıyer'deki köşk, roman boyunca sıkça rastlanılan kapalı mekânlardır.

Eski tarz mimariye örnek olan bu köşkerin yanında Batı mimarisine örnek olan apartman dairesine de romanda yer verilmiştir.

Sarıyer'de "Hidayet'in Bağı" adını taşıyan kahve de olay kahramanlarının sıkça gidip oturdukları bir mekân olarak dikkatlere sunulmuştur

2.1.5.5.Şahıs Kadrosu

Safvet Nezihî'nin bu romanında şahıs kadrosunun diğerlerine nazaran çok daha geniş tutulduğu görülmektedir. Romanın baş kahramanları Cavidan ile Ahmet Baha'dır.

Cavidan: Nahifî Paşa'nın biricik evlâdıdır. İyi eğitim görmüş, biraz şımarıkça büyütülen bu genç kız, Ahmet Baha'yı sevmektedir. Aşkına karşılık göremediği için hırçın, kırgın, endişeli bir ruh hali içindedir. Anlatıcı Cavidan'ın bu endişeli halini şu cümlelerle ifade etmiştir.

³a.g.e., 26.s.

⁴a.g.e., 355. s.

⁵a.g.e., 60. s.

"Fakat sizde o hissi kalbimden çıkaracak hareketlerde bulunmuyor musunuz? Beni her vakit endişeye sokmaktan sanki zevk alıyorsunuz. Kadınlık bu ne yapayım elde değil. Fakat siz metin bir erkek olacaksınız. Tavır ve hareketlerinizi idareye, muktedir bulunuyorsunuz. O halde beni daima vesveseye, endişeye düşürmekten ne zevk buluyorsunuz, bilmem.

*Kızın gittikçe sedası titriyordu. O raşeler içinde ızdırıp çeken bir kalbin nevhaları mündemiçti."*⁶

Çok güzel olduğu kadar çok da gururlu olan bu genç kadın, sevdiği adam tarafından aldatılınca yaşamı boyunca mutsuz olur. Başkalarına karşı iyi niyetli ve fedakârdır.

Ahmet Baha: Cavidan'ın çocukluk arkadaşıdır. Annesi ölünce yıllarca Cavidan'ların evlerinde yaşamıştır. Cavidan'ın babası sayesinde iyi bir eğitimden geçmiş, hukuk tahsili yapmıştır.

Mantığı ile duyguları hep çatışma halinde olan bu genç, nişanlı olduğu Cavidan'ı yüzüstü bırakarak önceleri fransız mürebbiye ile birlikte yaşamış daha sonra Mersin'e giderek Zekiye ile evlenmiştir.

Hayatı boyunca hep Cavidan'a acı çektiren bu genç, yaptıklarını tamir etmek isterse de başarılı olamaz. Duygularının tutsağı olmuştur.

Cavidan'ın ölümü üzerine duyduğu büyük üzüntü anlatıcının acıklı ifadesiyle şöyle dile getirilir.

*"O acı çığlık Ahmet Baha'nın kalbini yerinden kopardı. Onun sanki kalbinde ince bir damar kopmuştu. Gözlerine götürmek için çıkardığı mendili ağzına tuttu. Şimdi o beyaz mendilin üzerinde pıhtılaşmış bir kan parçası görünüyordu. Kan kan... bu âlâmet-i dem onun gözlerini kararttı. Kulakları artık o feryatları çığlıkları hiç işitmiyordu."*⁷

Hiç mutlu edemediği bir kadının ardından duyduğu bu büyük acı, onun duygulu hassas bir genç olduğunu göstermektedir.

Zekiye: Ahmet Baha'nın karısıdır. Zavallı Necdet'teki Müzehher tipine çok benzediği için burada tekrar ele alınmamıştır.

Mail: Cavidan'ların hizmetçisi Binnaz Hanım'ın yeğenidir. Aptal kaba, fakir bir gençtir. Cavidan'la evlenip paralarına konmuştur,

Şişman, esmer, düşük siyah bıyıklı, çirkin bir adam olan Mail, Cavidan'ın hassas kişiliğine çok ters düşmektedir. Kendisinde bulunan frengi hastalığını Cavidan'a da bulaştırmaktan dahi çekinmemiştir.

⁶a.g.e., 216. s.

⁷a.g.e., 545. s.

Romandaki peder ve valideler, uşaklar hizmetçiler, mürebbiyeler, karakter açısından fazla önemli olmadıklarından ayrıca ele alınmamıştır.

2.1.5.6. Yapı

Roman yapı bakımından Zavallı Necdet'e çok benzemektedir. Feridun Necdet yerine Cavidan'ı, Melih yerine de Ahmet Baha'yı düşünmek mümkündür.

Cavidan, Ahmet Baha'yı, Ahmet Baha da Matmazel Polin'i sevmektedir. Matmazel Ahmet Baha'yla gününü gün etmiş, delikanlının parası bitince de onu terketmiştir.

Romanda hâkim olan duygu-mantık çatışmasının yanında doğulu kadın tipi ile batılı kadın tipi arasındaki ahlâk çatışması da sergilenmek istenmiştir.

Kahramanlardan hem Cavidan, hem de Ahmet Baha düşündüklerinin tam aksi iki kişiyle evlenirler. Baha, ince uzun boylu, okumuş, kültürlü, musikiden anlayan bir hanmla evlenmeyi düşünürken gitmiş kısa boylu, şişman esmer hiç tahsil görmemiş musikiden anlamayan bir kadınla evlenmiştir.

Cavidan da lekelenen iffetini korumak için hiçbir şeyden anlamayan kaba saba aptal bir kişiyi seçmiştir. Romanın bu bölümünde de yine duygu mantık çatışması hâkimdir. Bu çatışma üzerine kurulan roman, kahramanların yaşadığı acı olaylar etrafında dönüp durmuştur.

2.1.6. Romanlarda Rastlanan Ortak Özellikler

Safvet Nezihî'ye ait beş roman incelendiğinde aralarında birçok ortak özelliklerin bulunduğu dikkati çekmektedir. Bu özellikleri şöyle sıralamak mümkündür.

2.1.6.1. Tema ve Yapı

Safvet Nezihî, yazı hayatının ilk yıllarında yayımlandığı romanlarında, ülkede hâkim olan istibdatın ağır baskılı havasıyla siyasî konulardan uzak acıklı aşk öykülerine yer verilmiştir.

Hele Zavallı Necdet ile ondan bir yıl sonra yayımlanan Kadın Kalbi konu olarak birbirlerine çok benzemektedir. Sadace kahramanların cinsiyetleri farklıdır. Zavallı Necdet'te ateşli sevdaya tutulan kahraman, erkek, Kadın Kalbi'nde ise bayandır.

II. Meşrutiyet'in ilânından sonra yayımlanan Müsebbib ile Kadınlar Arasında adlı romanlar da birbirlerinin devamı niteliğindedir. Müsebbib de otuz iki yıl hüküm süren istibdat dönemi sorgulanmış, Kadınlar Arasında ise hürriyetin büyüğü havasını taneffüs eden insanlardaki uyanış ele linmiştir.

Siyasî bir nitelik taşıyan bu iki romanda da özgürlüğün tutsaklığa, adaletin zulme üstün geldiği görülmüştür.

Romanlarda görülen yapı da aynı çalışmalar üzerine kurulmuştur.

Kadınlar Arasında ve Müsebbib'de yapı İstibdat-Meşrutiyet çatışması üzerine kurulmuşken diğer üç romanda fert-toplum, duygu, mantık, aşk-evlilik çatışması hakimdir.

2.1.6.2. Aydınlatıcı ve Bakış Açısı

Her yazar, ifade etmek istediği düşünceye, nakledeceği vak'aya ve eserine vermek istediği şekle göre anlatıcı veya anlatıcılar yavatmak zorundadır" ¹

Safvet Nezihî'nin romanlarında iki tip anlatıcı ile karşılaşılır. Bunlardan birincisi "ben-anlatıcı"dır. Yani olay kahraman tarafından yaşanmakta ve anlatılmaktadır. Kadınlar Arasında adlı romanda bu tip anlatıcı mevcuttur. Karşılıklı mektuplaşan bu iki kahraman da ben anlatıcı konumundadır.

Zavallı Necdet'te de aynı anlatıcının bakış açısı hakimdir. Bu durumda kahraman, sadace gördüklerini ve bildiklerini anlatacağından olaylarla ilgili ruh tahlilleri bir mektup vasıtasıyla okuyucuya duyurulur. Zavallı Necdet'te de Feridun Necdet'in ruh halini,

¹ Aktaş, Prof. Dr. Şerif, Roman İncelemesine Giriş, Ank. 1984, s.76

okuyucu anlatıcıya bıraktığı bir mektuptan öğrenmektedir. Mektup gibi melzeler anlatıcının bakış açısını biraz olsun genişletmiştir.

Diğer üç romanda ise anlatıcı III. tekil kişidir. Herşeyi bilen, duyan bu "yazar-anlatıcı" vak'a zincirini meydana getiren metin halkalarından bazılarını anlatma bazılarını oda gösterme yoluyla dikkate sunar.

Kadın Kalbi'nde olsun, Teehhül Aleminde olsun, Müsebbib de olsun anlatıcı, her şeyi bilir herşeyi görür. Bununla da kalmaz kahramanların geçmişte yaşadıkları vak'a parçacıklarını okuyucuya aktarır.

Her romanın sonunda anafikir, anlatıcı tarafından bildirilmektedir. Okuyucunun düşünmesine pek fırsat verilmez. Mesela Zavallı Necdet'te anlatıcının: İşte hayat, dedim. Bunun zevki nerede? Lezzeti saadeti hangi yerinde?"² cümlesiyle okuyucuya düşünme fırsatı verilmemiştir.

Yine Teehhül Aleminde adlı romanın anafikri olan "işte nâ-be mevsim, küfüvsüz teehhülün bir kurban-ı gadri daha" ³ ifadesi bir sözcü vasıtasıyla, Kadınlar Arasında ise Sadiye'nin ağzıyla: "Şu devre-i inkılâbın bu kadar çok bir tebdil-i hissiyatı da bize nasib olsun" ⁴ Şeklinde sunulmuştur.

2.1.6.3.Şahıs Kadrosu

Erkek ve kadın kahramanların sayıca dengede bulunması hemen bütün romanlarda görülen en önemli özelliktir.

Kadın kahramanların daha ön planda çıkarıldığı romanlarda bütün şahıslar kültürlü ailelere mensupturlar. Bütün bayanlar, devrin müsaade ettiği şartlarda en iyi okullarda okutulmuştur, hepsi fransız mürebbiyeler elinde büyümüş, özel hocalardan fransızca ve musikî dersleri almışlardır.

Mesala Meliha, Cavidan, Saniha, Vedia hep ayhi tarzda büyütölmüşlerdir.

Rana, Nüzhet ve Sadiye de yaşadıkları dönemin şartlarına göre en iyi eğitimi almış, bilgili, kültürlü keşilerdir.

Siyasî konuların ele alındığı romanlarda bütün kadınlar, vatanperverdir, dürüstür, namusludur. Görücü usulü evlenmeye karşıdırlar. Rana ve Vedia evlerine gelen görücülerle alay etmektedirler.

Erkek kahramanların hepsi Galatasaray Lisesi'nde okumuşlardır, Mesut Kâmi, Nazif, Ahmet Baha ve Feridun Necdet gibi aynı okulda öğrenimlerini tamamlamış, ileri

²Zavallı Necdet, s.232.

³Teehhül Aleminde, s.623.

⁴Kadınlar Arasında, s.51

görüŖlü, aydın, kültürlü, Ŗuurlu kiŖilerin yanında cahil, bilgisiz, kaba saba züppe tiplere de rastlarız. Hürrem Ŗadan ile Mail Bey bu tiplere örnektir.

Anadolu'da büyüyen Müzehher ve Zekiye saf, temiz iyi niyetli ama çirkincedirler. Asıl kahramanlar kadar iyi eğitim görmemişlerdir. AŖklarında vefalı ve onurludurlar.

Bazı kadın kahramanlarının isimleri, o devre ait kadın Ŗair ve yazarlarını hatırlatmaktadır.

Nigar Fıtnat, Divân Ŗairlerii Nigâr ve Fıtnat Hanımefendileri; Nüzhet, Celâl Sahir Erozan'ın annesi Fehime Nüzhet Hanımefendi'yi, Selma kadın yazarlarımızdan Selma Hanımefendi'yi hatırlatmaktadır.

Bilgi ve kültürün ön plana çıkarıldığı eserlerde okumamış, cahil kadınlarla alay edilmiştir.

Roman kahramanlarının yakalandıkları hastalıklar ve akıbetleri de benzerlik göstermektedir.

Teethül Aleminde adlı romanda Nigâr Fıtnat Hanım ile Kadın Kalbi'ndeki Cavidan'a birlikte yaşadıkları erkeklerden frengi hastalığı bulaŖmış, neticede her ikisinde yalnızlığın pençesinde can vermişlerdir.

AŖk konusunun ele alındığı romanlarda hiçbir kahraman sevdikleriyle evlenememiş, çaresizlik içinde eşleri ile sevdiği kiŖiler arasında gidip gelmişlerdir.

Vatansever ve hürriyetperver kahramanlar birer Namık Kemal modelidirler. Nigâr Fıtnat Hanım, zaman zaman Halid Ziya'nın Bihter'ini, zaman zaman da Hüseyin Rahmi'nin Edibe'sini hatırlatmaktadır. Feridun Necdet ise Mehmet Rauf etkisiyle ortaya çıkmış bir kahramandır.

2.1.6.4.Mekân

Safvet Nezihi, devrin modasına uyarak mekân olarak hep İstanbul'un en güzel semtlerini kullanmıştır.

ŖiŖli, Beyoğlu, Fener, Kuzguncuk, Sarıyer'deki köŖk ve yayılar roman kahramanlarının yaşadıkları zengin mekânlardır. Göksu, Bentler, Adalar, Mesarburnu, Çırçır da en gözde mesirelerdir.

Romanda kullanılan mekânlar, kahramanların yaşam tarzlarına göre şekillenir, ruhsal davranışlarına göre tasvir edilir.

Nahifi PaŖa gibi, Feriduh Necdet gibi, sosyo-ekonomik durumlarını yüksek olan insanlar köŖk ve yalılarda; eski tip yaşam tarzı süren Fahima Efendi gibi, Zülfikâr Efendi gibi ailelerde konak tipi evlerde yaşamlarını sürdürmektedirler.

Safvet Nezihi'nin romanlarında sergilenen kapalı mekân tablosu, eşya yönünden çok zengin değildir; ama ailenin yaşam düzeylerine uygundur.

Batılı yaşam tarzına uygun yaşayan aileler, beş çaylarını yuvarlak masa etrafında konyakla birlikte punç yiyerek içerlerken eski tarz yaşam süren aileler, yemeklerini ortaya konan sini üzerinde yemektedirler.

Açık mekânlarla ilgili tasvirler çok canlı ve gerçeğe uygundur. Göksu deresindeki sandal sefaları, rıhtım yolundaki fayton gezintileri hep İstanbul'un o döneme ait yaşam tarzlarına paralellik göstermektedir.

2.1.6.5.Zaman

Romanlarını genelde üç ana başlık etrafında toplayan Saffet Nezihî birinci bölümde hep sona yakın bir vak'a parçasını dikkatlere sunarak başlar.

Bu bölümde yaşanan zaman dilimi, okuyucuya hissettirildikten sonra geriye dönüşle kahramanların çocukluk dönemlerinin yaşandığı geçmiş zaman gözler önüne serilir.

Vak'a kahramanları Kadınlar Arasında ve Müsebbib'de tarihî bir olayla açıkça belirtilmiştir.

Başlangıçta belirli bir mekânda eser kahramanı okuyucuyla karşı karşıya getirildikten sonra, zaman çarkı anlatıcı tarafından hızla geriye döndürülerek asıl vak'anın oluşmasında etkili olan metin halkaları gösterilir.

Üçüncü bölümde zaman, birinci bölümde bırakılan yerden devam eder.

Teeshül Aleminde ve Kadın Kalbi belirsiz bir zamanda cereyan eder. Zavallı Necdet'te vak'a zamanı takvim yılı ile belirtilmiştir. Bu beş romanda vak'a zamanı iki ile otuz sene arasında değişecek kadar uzundur.

Mesela; Müsebbib'de otuz sene devam eden istibdat döneminin son günleri romanın başlangıç zamanıdır. Yani önce II. Meşrutiyet ilân edilmiş, sonra geriye dönülerek otuz yıllık siyasi dönem anlatılmıştır.

2.2.HİKÂYELERİ

Safvet Nezihî'nin yazılarının basıldığı, o devre ait birçok gazete ve dergiler taranmış, ancak sadece üç hikâyesine tesadüf edilmiştir. Sayıca çok az olan bu hikâyeler hiçbir sınıflandırmaya tabi tutumadan incelenmiştir.

2.2.1.Sümüklü Faik

Resimli Roman Mecmuasında 1325 (1909) tarihinde yayımlanan "Sümüklü Faik"¹ adından da anlaşılacağı gibi Faik adında bir gencin öyküsüdür.

Olay Galatasaray Lisesi'nin bahçesinde başlar. On iki yaşlarındaki çocuklar bahçede koşarlarken okulun en çalışkan öğrencilerinden olan Ziya, Faik'e çarparak onu düşürür. Bunu gören mubassır Ziya'yı cezalandırır.

Dört bölümden oluşan öykünün I. bölümünde anlatıcı, müşahit konumundadır. Bu bölümde okul öğrencilerinden Faik ile Ziya iki zıt karakter olarak müşahit anlatıcı tarafından okuyucunun dikkatine sunulur. Ziya, çalışkan, temiz ve sevilen bir öğrencidir. Faik ise sürekli burnunu çeken, mızımız, hiç kimse tarafından seilmeyen tembel bir öğrencidir.

Objektif bir tavırla okul bahçesinde gelişen olayları izleyen ve anlatan yazar, II. bölümde olay kahramanlarından biri olarak karşımıza çıkar. Yazar bu bölümde hem kendi kimliğini hem de Ziya'nın kimliğini açıklamıştır.

Ziya, gazeteci yazar Ebüzziya Tevfik'in oğludur. Kişiler gerçek olduğuna göre yazar, çocukluk yıllarında yaşadığı bir olayı sonradan hitirlayarak öykü halinde anlatmıştır.

Hikâyede Ziya ile Lütfi'nin kimlikleri şu cümlelerle anlatılmaktadır. *"1300 senesi idi. (5) Ziya şimdi İtalya mebus-u muhteremi olan Ebüzziya Tevfik'in büyük mahdumu metanet nihadı merhum Ziya Bey idi. Mekteb-i Sultani'nin iptidai sınıfında iken onun refik-i gayr-ı mutarıkı da bu muharrir-i acizdi. O zamanki (238), yirmi dört sene evvelki ben idim."*²

Öyleyse yukarıdaki ifadeden açıkça anlaşılacağı gibi yazar "1300 Sene-i Rumi"den yirmi dört yıl önce yaşadığı çocukluk günlerine ait bir anısını hatırlayarak geriye dönüş yöntemi ile maziye hale taşımıştır.

Hikâyede söz konusu olan şahıslar ve olaylar yazar tarafından bizzat görülmüş ve yaşanmıştır. Yaşanan olay, doğrudan doğruya değil de yirmi dört sene sonra hikâye şeklinde anlatılmıştır.

¹Safvet Nezihî: "Sümüklü Faik" Resimli Roman, N:2, (1325), s.121-135

² a.g.e. Resimli Roman. 1325 Nr. s.124

Hikâyenin başlangıcında bilinmeyen vak'a zamanı, ikinci bölümde "*1300 Sene-i Rumi*" ifadesiyle aydınlığa kavuşturulmuştur. Olayın yaşandığı yıl ile anlatma zamanı arasında tam yirmi dört sene geçmiştir.

Gelişme bölümü sayılabilecek II. bölümde zaman hep yirmi dört yıl öncesini göstermektedir. Dört ayrı metin halkasından ibaret olan bu bölümde olaylar ardarda bir kaç gün içerisinde cereyan etmiştir.

I.Metin Halkası: Okulun mütalaa salonunda geçmektedir. Ziya, Sümüklü Faik'ten öç almak için fırsat kollamış; Faik uyurken ağzında çiğnediği bir kağıt topağını suratına fırlatıvermiştir.

II.Metin Halkası: Bir kaç gün sonra okulun bahçesinde, yazarla Faik arasında geçmektedir. Yazar, İzmit'ten hediye gönderilen kaymağı, ekmeğinin arasına koyup yemek isterken Faik Lütfi'nin ekmeğini kapıp koşmaya başlamış iki genç birbirlerini kovalarken, mubassır görmüş ve olaya müdahale etmiştir.

III:Metin Halkası: Aynı günün akşamında cereyan etmektedir. Ceza alacağını anlayan Lütfi, kendisine hediye olarak gönderilen bir teneke kaymağı mubassıra rüşvet olarak vermiş ve ceza almaktan kurtulmuştur.

IV.Metin Halkası: Yine birkaç gün sonra okulun merdivenlerinde Ziya, karanlıkta Faik'in bacağına şiddetli bir cimdik atmıştır.

Bu metin halkalarından sonra öyküde bir yıllık bir zaman boşluğu vardır. Tatilden sonra okullar tekrar açıldığında Faik'in eğitimine ara verip mabeyinde çalışmaya başladığı öğrenilir. Bu haberden sonra öyküde vak'a zinciri kopmuştur. Yılların hızla geçtiğini yazar, bir tek cümle ile okuyucunun dikkatine sunar. "*Sustuk. Kendi nefsimce ben aylarca, senelerce sustum. Mektebi ikmal ettim, Hayatın safahat-ı müellimesine daldık. Vilayetlerde dolaştık. Felaket, hep felâket... Seneler geçti. Tam on beş sene sonra bir gün...*"³

Kurgu olarak romanı hatırlatan hikâye zamanı kronolojik bir sıra takip eder.

Üçüncü bölüm "*Bir Gün Göksu'ya gitmiştim.*"⁴ cümlesiyle başlıyor. Zaman yönünden bir belirsizlik ifade eden bu cümle bize, olayın başlangıcından aşağı yukarı on beş sene sonrasını sezdirmektedir. Dördüncü bölümdeki "*inkılab-ı mes'uddan bir ay geçti*"⁵ cümlesi, II.Meşrutiyet'in ilan tarihi olan 1324'ü hatırlatmaktadır. Demek ki anlatma zamanı vak'a zamanından yirmi dört yıl sonra gerçekleşmiştir.

Bu öyküde anlatılan gerçek olay sosyal bir nitelik taşımaktadır. Yazarın nazarında Ziya, iyi ahlâkı, çalışkanlığı ve erdemi temsil etmektedir. Oysa Faik tembelliğin, pisliğin ve uyuşukluğun sembolüdür. Öyküde Ziya ile Faik'in zihinsel yapıları, dış görünüşleri

³ a.g.e. Resimli Roman, 1325-14 s.133

⁴ a.g.e. Resimli Roman 1325-14, s.133

⁵ a.g.e Resimli Roman 1325-14 s.134

aynı anda verilerek iyi kötü, güzel-çirkin, çalışkan-tembel, zayıf-güçlü çatışması açıkça gösterilmek istenmiştir.

Öğrencilik yıllarında Ziya çalışkan, Faik tembeldi, Ziya temiz, Faik pisti. Herkes Ziya'yı seviyor. Faik'ten öğreniyordu. Öyleyse güç Ziya'da idi. Fakat daha sonra Faik, okulu bırakıp mabeyn katibi olunca güç Faik'e geçmiştir. "*Pek genç yaşta fenayab olarn Ziya'yı düşündüm*"⁶ cümlesi öykünün asıl yapısını oluşturan hayâl kırıklığını açıkça belirtmektedir.

Eserde adı geçen Ziya'nın Ebüzziya Tevfik'in oğlu olduğunu, sürgüne gönderilen babasıyla birlikte tahsilini yarım bırakıp Konya'ya gittiğini ve genç yaşta öldüğünü bildiğimiz için yazarın, "*fenayab olup giden Ziya*" ifadesiyle ne anlatmak istediğini rahatlıkla anlıyoruz.

Ziya'nın tahsili yarım kalmış ve genç yaşta ölmüştür. Peki ya Faik?

İşte hikâyenin en can alıcı noktası burasıdır. Okulda sümüklü diye anılan Faik, Göztepe de saltanat arabası kadar süslü Fransız arabalarında, Göksu'da üç çifte kayıklarda gezmektedir.

Güç, paradır; yani imkândır. Yazar korkunç bir hayal kırıklığı ile karşı karşıyadır. Olması gerekenle, olan okuyucunun gözleri önüne serilmiştir.

Şahıs kadrosu oldukça sınırlı tutulan eserde mekân oldukça hareketlidir. Galatasaray, Büyükada, Göztepe, Göksu gibi açık mekânların yanında Galatasaray lisesinin sınıfları, salonları ve merdivenleri gibi kapalı mekânlarda bol bol kullanılmıştır.

Adalet ve eşitlik fikrine sıkı sıkıya bağlı olan yazar, Kanun-i Esasî'nin ilânından önce, ülkedeki yolsuzlukları, adam kayırmaları, rüşveti, haksızlığı, hırsızlığı sanatçılığının kazandırmış olduğu çok ince bir nükte ile dile getirmiştir.

Lütfî'nin kendisine gelen bir teneke kaymağı mubassıra vermesi, rüşvet olayının o dönemde devlet dairelerine kadar girdiğini ve çocukların bile rüşvet olayından haberdar olduğunu göstermektedir.

İlk bakışta anı gibi görünen bu hikâye derin bir iç yapıya sahiptir. Safvet Nezihî, yakından izlediği istibdat döneminden aldığı intibaları bir hikâye örgüsü içinde vermiştir.

2.2.2. *İstikbâle Ait* ⁷

İnkılâb dergisinde yayımlanan bu hikâye 1897'de yapılan Osmanlı-Yunan Harbi sırasında kimsesiz kalan kırka yakın Ermeni kız çocuklarının gelecekteki yaşantılarını konu almıştır.

⁶a.g.e.Resimli Roman, 1325, 14, s.131.

⁷Safvet Nezihî: "*İstikbâle Ait*" *İnkılâb Dergisi*, 1325, Nr.2, s.37.

Hikâyeye kimsiz kalan Ermeni kızlarının bakılmaları için İstanbul'daki bir tüccarın evine gönderilmesiyle başlanır.

Bu hikâyede bir önceki hikâyede rastladığımız gibi geriye dönüş metoduyla mazi hale taşınmamış, tam tersine hal istikbale doğru hızla sürüklenmiştir.

Yani öyküde iki zaman birlikte yaşanmıştır. Hal ve istikbal.

Hali hazırda Patrikhane tarafından kimsesiz bir grup genç kız İstanbul'da bir Ermeni tüccarın evine gönderiliyor.

Bu kızlardan birini evlatlık almak isteyen yazar, bir anda bunların Türk aileleri elinde büyütülüp Türk gençleri ile evlendirildiklerini hayâl ediyor.

Ben-anlatıcı konumundaki yazar ile Ermeni tüccar arasında geçen kısa bir konuşmadan sonra öykü kahramanlarına rastlanmaz. Anlatıcı konuyla ilgili düşüncelerini "*Tefekkürat ve tahayyülatımı istikbale doğru sevkettim.*"⁸ cümlesiyle anlatmaya başlar.

Geleceğe dönük hayallerin konu edildiği bu öyküde fiiller, konuya uygun olarak gelecek zaman kipiyle verilmiştir.

Doğacak çocuklar Türk ordusuna hizmet edecek; ama bir gün. *Benim büyük babam kimdi? Ne oldu?* sorusunu soracak.

İşte asıl mesaj, öykünün ana fikri burada verilmektedir.

Aynı topraklar üzerinde yaşayan ve ortak menfaatleri olan insanları, ırk ayrımı gözetmeksizin aynı milletin fertleri olarak kabul eden Safvet Nezihi, geçmişteki komşu savaşlarının acı hatıralarının bu birliği zedeleyeceğinden kuşku duymakta ve bundan Abdülhamit yönetimini sorumlu tutmaktadır.

Yazar, yıllar sonra meydana gelebilecek sosyal değişimleri, hayalinde canlandırarak ortaya koymaya çalışmıştır.

Öykünün son bölümünde "*Kalbinizdeki yaraları iltiyam buldurmak o kadar müşkül değil, ittihada hadim ensal yetiştirmek müşkül, Acaba ati bize bu saadeti nasib edecek mi?*"⁹ cümlesi yazarın içinde duyduğu kuşku ve açığı açıkça belirtmektedir.

Mekân İstanbul'dur; ama oldukça haraketsizdir. Hikâyenin başlangıcında "*Geçenlerde bir gün ikâmetgâhının karşısındaki muteber bir Ermeni tacirinin hanesi*"¹⁰ ifadesiyle dikkatlere sunulan mekân artık hiç değişmemiştir.

Türk-Yunan Savaşında yetim kalan kız çocuklarının gelecekteki yaşamları konu edildiği için Atina da sadece isim olarak öyküde yer almıştır.

Hikâyede şahıs kadrosu yoktur. Denilebilir ki hikâyenin asıl kahramanı yazarın hafızasından hızla akıp geçen "*zaman*"dır.

⁸Inkılâb Dergisi, 1325, Nr.2, 35. s.

⁹Inkılâb Dergisi, 1325, Nr.2 37.s

¹⁰Inkılâb Dergisi, 1325, Nr.2, 35.s

Hikâyeci, İstanbul'da yaşamlarını sürdürecektir olan bu kimsesiz kız çocukların gelecekteki yaşantılarını kendisine göre yorumlayarak konuşturuyor. Hikâyenin bütününde duyan ve düşünen anlatıcıdır.

Aynı topraklar üzerinden birliktir ve beraberlik içinde yaşayan insanların, geçmişlerindeki korkunç olayları öğrendiklerinde birbirlerine yeniden düşman olabilecekleri okuyucuya sezdirilmek istenmiştir.

Yazara göre, ülkenin barış ve huzurunu tehdit edebilecek, olan geçmişte yapılan Osmanlı-Yunan Savaşının sorumlusu Türk Milleti değil, istibdat yönetimidir. Bu yüzden hikâyenin sonunda "Ey, istikbâlün muhterem Ermeni Valideleri!"¹¹ nidasıyla gelecekteki evlatları yetiştirecek olan annelerden gerçek sorumlunun devr-i istibdat olduğunu anlatmalarını istemekte, milli birliğin bozulmaması için hassasiyet göstermelerini arzu etmektedir.

Öykü, hal ile istikbal, hayâl ile gerçek veya olması gerekenle olabilen arasındaki çatışma üzerine kurulmuştur.

Gönlü barışı arzu etmekte, milli birlik ve beraberliğin korunmasını istemektedir; bu hayaldir, gerçek ise savaşın yıkıcı gücünün yıllar sonra bile barışı tahrib edebilecek, zedeleyebilecek boyutlarının bulunmasıdır. İşte öykünün temel yapısı bu hayâl ile gerçeğin çatışması üzerine oturtulmuştur.

2.2.3. Silah Başına¹²

İnkılâb dergisinde 1325 (1909) yılında yayımlanan bu öykü konu olarak "İstikbale Ait" adlı hikâyenin âdeti bir devamı gibidir.

Milliyetçilik fikrinin ön plâna alındığı bu öyküye "*Hayalata daldım.*"¹³ cümlesiyle başlanmış. Öyleyse hikâyede rastlanan zaman, mekân ve şahıslar yazarın muhayyilesinin bir ürünüdür.

Yazar, subjektif bir tavırlar, bulunduğu zamandan geleceğe tarihi bir perspektifle bakıyor. "*Bir anda kendimi 1340 Nisanında buldum.*"¹⁴ cümlesi bulunan halden on beş yıl ilerisini göstermektedir. Demek ki öyküde aynı anda iki zaman birlikte yaşanıyor. Hal ve istikbal.

İki bölümden oluşan hikâyenin birinci bölümünde ilk defa İstanbul dışında bir mekânda karşılaşıyoruz. "*Erzurum'un bihudut gibi görünen vasi', çorak ovalarından*

¹¹İnkılâb Dergisi, 1325, Nr.2 37.s

¹²Safvet Nezihi, "Silah Başına" İnkılâb Dergisi, 1325, nr.8, s.103

¹³a.g.e., İnkılâb Dergisi, 1325, Nr.7, s.104

¹⁴ a.g.e., İnkılâb Dergisi 1325 Nr.7, s.104

*birin ortasından cerayan eden bir ırmağın kenar ü civarında, uzaktan papatyayığınlarnı andıran binlerce çadırlar kurulmuş."*¹⁵

Osmanlı İmparatorluğunun komşularıyla yaptığı çeşitli savaşıara bizzat tanık olan Safvet Nezihî, ilerde buna benzer bir savaşın olabileceğı ihtimalini düşünerek bu hayali harbin sebebini şu cümlelerle açıklıyor. *"Nasıl oldu? Neden ilan-ı harb edildi? Bunu tarif ve tasvire hacet yok. Dünya kurulalıberi cari olan esbab-ı nifaktan biri ceng ü cidal fırtınasını koparmış olduğunu farzedelim. Şark-ı muvazenet siyasyesini ihlal edebilecek saik biri ve belki en mühimi ne olabilir? Osmanlı arslanının tekrar canlanması asırlardan beri adet olduğu üzere tehdidat-ı hariciyeye tahammül eseri göstermeyerek homurdamaya başlaması."*¹⁶

Hayâl edilen bu savaşta, Osmanlı Ordusuna mensup iki Ermeni genci olan Agop ve Artin öykü kahramanları olarak karşımıza çıkarlar. Bu iki genç Erzurum ovasına kurulan karargahta Osmanlı Devleti için seve seve canlarını vermeye hazırdırlar. Bu kahramanlar tesedüfi değildir. Safvet Nezihî, sahip olduğu milliyetçilik duygusunu bu iki gencin kişiliğinde açıkça ortaya koymuştur. Ona göre, ırk, dil, din, mezhep ayrımı gözetmeksizin aynı topraklar üzerinde yaşayan ve ortak menfaatleri olan insanlar, aynı millettendir. Yazar, bu duygu ve düşüncelerini Ermeni genci Artin'in ağzıyla şöyle dile getirir. *"Dinde bahs kilisede olur. Muharebe meydanında değil. Bizi yetiştiren, bizi yediren, yaşatan vatanın üzerine her kim gelse o bizim düşmanımızdır. Artık onun neslini, dinini, mezhebinin aramaya ihtiyacımız yok. Bizimle beraber olmayanlar, bizim düşmanımızdır."*

Yazar, bu milli birlik duygusunu, II. Abdülhamid döneminde yaşanan acı hatıraların zedeleyeceğinden kuşku duymakla birlikte yine de bu beraberliğin bozulmayacağı inancını taşımaktadır. Olay kahramanı Artin, bulunduğu andan geriye giderek 1310 senesinde ailesinin yaşadığı acı olayı hatırlamıştır. Babasının çalıştığı Osmanlı Bankası Amerika ve Avrupa'dan gelen kırk kadar fedai tarafından basılmış. Hükümet bu baskında aciz kalmış. Daha sonra bir gece Artin'lerin eve bir grup silahlı adamlar gelerek kapıyı kırmışlar. Artin'in babasını bankayı basanlarla birlikte olmakla suçlayıp dövmeye başlamışlar. Sonra da adamı kaldırıp *Seni Van'a vali gönderiyoruz* diyerek pencereden sokağa fırlatmışlar.

Artin, hafızasında canlanan bu elemli olayı arkadaşı Agop'a anlatırken birden boru sesleri duyulur. Herkes silah başına çağrılmaktadır. Artin, mazide yaşadığı bütün acıları unutup silahına sarılır. Artık o, Türk ordusunun kahraman bir neferidir. Yanındaki silah arkadaşları Mehmet'tir, Veli'dir, Hasan'dır, Bekir'dir. Agop onbaşı askerleri sıraya dizer. Hep birlikte düğüne gider gibi savaşıa gitmeye hazırlanırlar.

¹⁵ a.g.e. İnkılab Dergisi, 1325, Nr.7, s.104

¹⁶ a.g.e. İnkılab Dergisi, 1325 Nr.7, s.10/4

"Bize mazi ne lazım; bize istikbal lazım,istikbal."¹⁷ nidalarıyla biten hikâye Türk istikbali için çok önemli mesajlar vermektedir.

Artık millî birlik kurulmuş, Türk toprakları üzerinde yaşayan her genç, ırk ayrımı gözetmeksizin askere alınmış, yazarın arzuladığı ülke bütünlüğü sağlanmıştır.

Hikâyede birbirlerine bağlı iki fikir hakimdir. 1-Ülkedeki kötü yönetimden zarar gören bir grup azınlık. 2-Kanun-i Esasî'nin ilanından sonra kurulan millî birlik ve beraberliğin korunması için koruması için Türk milletinin üstlendiği görev.

Yazara ve okuyucuya ümit veren aynı topraklar üzerinde yaşayan insanların felâket ve ıstıraba karşı koyan bir ruh olgunluğuna ve irade gücüne sahip olmasıdır.

Ayrıca bu öyküde Batı ülkelerinin sahip olduğu ileri teknolojiye Osmanlı İmparatorluğunun da ulaşması arzu edilmektedir. *"Sinop önlerinde keşt ü güzâr eden Osmanlı filosu sistemin en son tekamülâtı üzerine şevket-i millîyesinin İzmit limanındaki cesim tersanesinde inşa edilmiş olan 30.000 tonluk 32 mil sür'atle zırhlılardan bir kaçından mürekkep Osmanlıların bahr-ı siyah filosu üç rub-i asır evvel ol meyanda ihrak edilen, batırılan ebediyen mahv edilmeye mahkûm edilen eski kalyonların, üç ambarların sath-ı deryada demirden çelikten mamul bir abide-i matem nisarını temsil edercesine endam-ı pür ihtişamını gösterererk geziniyor."*¹⁸

Anadoludaki birçok şehir adları verilerek bu kalkınmışlığın bütün ülke sathına yayılma arzusu da vurgulanmıştır. Mesela Halip'i: Erzurum'a bağlayan bir demiryonunu inşası, İzmit tersanelerinde yapılan muhteşem bir savaş gemisinin Sinop önlerinde beklemesi hayâl edilmiştir.

Şahıs kadrosunun çok az olduğu bu öyküde hareketten çok düşünceye yer verilmiştir. Sevginin kin ve öfkeye galebe çalması öykünün temel yapısını oluşturmaktadır.

¹⁷a.g.e., İnkılâb Dergisi, Nr.8 s.117

¹⁸ a.g.e., sb.104

2.3. TİYATROSU

2.3.1. İzah ve İstizah

*"Abdülhamit yönetimi, toplulukların coşkulu birikimlerine elverişli olan tiyatro kalabalıklarından hoşlanmaz; yalnız melodram ve farslar avuntusunda tulüat kampanyalarına eğlencelik hakkı tanınmıştır. Yakın günlere kadar anıları saklanan Kel Hasan, Abdürrezak oyunları, ramazan gecelerinin Karagöz-Ortaoyunu-Meddah-Kanto düzeyine indirilmiş gösterileridir. Bunun için Servet-i Fünun yazarları, tiyatro eserleri vermek için meşrutiyet sonrasını bekleyeceklerdir."*¹

Yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı Safvet Nezihî'nin tiyatro alanında bu kadar geç ve bir tek eser vermesini devrin siyâsî tutumuna bağlamak doğru olacaktır.

Aynı konuda Kenan Akyüz'ün düşünceleri de şöyledir.

"Gedikpaşa Osmanlı Tiyatrosu'nun II: Abdülhamit tarafından yıkıldığı ve ciddi tiyatro eserlerinin oynamasının yasak edildiği 1883 tarihinden sonra, Tanzimat Edebiyatının ilk döneminde yazarlarca büyük rağbet gören dramatik türün, bu rağbetini günden güne kaybederek yalnız Abdülhak Hamit ile Ahmet Midhat'ın piyes tekniğini feda edip sadece okunmak için yazmak suretiyle bu alanda eserler vermekte devam ettiklerini görüyoruz.

*Siyasî baskının daha çok anlattığı bu devirde ortaya çıkmış olan Servet-i Fünuncular gibi aynı nesilden olup da onlara katılmayan yazarlar da tiyatro türüne ancak 1908'den sonra ilgi gösterebildiler. Bu bakımdan Servet-i Fünun dışındakilerden yalnız Hüseyin Rahmi'nin Hazan Bülbülü (1916) ve Kadın Erkekleşince (1933) iki Damla Yaş (1973), Tokuşan Kafalar (1973), Safvet Nezihî'nin İzah ve Istizah (1909) ve Nigar Hanım'ın Tasvir-i Aşk (1971) ve Girive (basılmamış) adlı piyeslerini söylemek mümkündür. Bunlarda piyes tekniği yönünden herhangi bir gelişme söz konusu değildir"*²

2.3.1.1. Eserin Tanıtımı

Resimli Kitap'ta tefrika edilen bu iki perdelik dram, 1327 (1911) tarihinde kitap halinde basılmıştır.

Eserin ilk sayfasında "iki perdelik millî tiyatro. Ne mizahî ne facia; birinci perdesi sekiz; ikinci perdesi yedi meclisten oluşan eser yetmiş altı sayfadır.

¹Mutluay Rafuf 100 soruda Türk Edebiyatı, İst 1978, .138.

²Akyüz, Kenan, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İst. 1990, s.140

Sahnede oynamaya elverişli olan bu eser, Beyoğlu Tepebaşı Tiyatrosunda II Konferanslarımız adı altında 8. programda sahneye konur.

Eserde Meşrutiyet Tiyatrosunun şu ünlü sanatçıları rol alır.

Rüknettin Bey: Fehim Efendi

Hüseyin Vehbi Paşa: Raşit Rıza Bey

Nigaristan Hanım: Aznif Hanım

Selma Hanım: Kınar Hanım

Sadberk Hanım: Mari Hanım

Siyasî bir yergi niteliği taşıyan eser, Mithat Cemal Kuntay tarafından Sırat-ı Müstakim Dergisinde şiddetle tenkid edilmiştir.

"Safvet Nezihi Bey eserinde Şemseddin Beyfendi'nin mebusan-ı millet huzurunda Arapça söylemesini serrişte-i tenzil ittihaz ederek -elindeki ipliğe işkal günâ-gün veren hokkabazlar gibi- tuhaflık etmek Resimli Kitab'ın karilerini güldürmek istiyor.

Nezihi Bey bilmelidir ki istihfaf etmek istediği adam kendisi gibi şuun ruşmerre-i yazar bir muharrir değildir. Bu Osmanlı hükümet-i felâket-zedesini birkaç ecnebi devlet-i muazzamasına karşı nefsi mehibinde temsil etmiş bir sefir-i afiftir." ³

Yukarıda ki ifadeden anlaşılacağı gibi eserde Rüknettin Bey diye bilinen imaret-i umumiye Nazırı Şemsettin Paşa'dır. ⁴

2.3.1.2. Özet

Olay 1293 senesinde İstanbul'da geçmektedir. İmaret-i umumiye nazırı Rüknettin Bey ile İlhhak-ı hak ve temin-i istihkak Nazırı Hüseyin Vehbi Paşa yetkilerini kötüye kullandıkları için yen kurulan meclis-i mebusan tarafından sorgulanmaktadır.

Perde açıldığında Hüseyin Vehbi Paşa'nın karısı Sadberk hanım, kocasının niçin sorgulandığını torunu Selma'dan öğrenmek ister. Sadberk Hanım, paşa karısı olmanın getirdiği rahatlıkla mutlu, eğitimsiz çok cahil bir kadındır. Selma, dedesinin, keyfi yönetiminden dolayı sorgulandığını basit bir dille büyük annesine anlatmaya çalışır. Fakat Sadberk hanım bir türlü anlamak istemez; milletvekillerinin bir paşadan hesap soramayacağı fikrini savunur. Ona göre kocası çok çalışkan, işini bilen bir paşadır.

İki kadın aralarında tartışırken Hüseyin Vehbi Paşa çok yorgun bir şekilde eve gelir. Karısı mecliste neler olup bittiğini çabucak anlatması için Paşa'yı sıkboğaz eder. Paşa çok yorgun bir halde sorgulamadan yüzünün akıyla çıktığını, ama imaret-i Umumiye Nazırı Rüknettin Bey'in çok komik bir duruma düştüğünü alaylı bir ifadeyle anlatmaya başlar.

³Kuntay. Mithat Cemal, Sırat-ı Müstahkim. 1324 II. Sayı, s.27

⁴Şemseddin Paşa (1855-1917)

Mebuslar Rüknettin Bey'e dört aylık nazırlığı sırasında memleketin harabeye döndüğünü, orada baykuşların öttüğünü söyleyerek hesap sorduklarında Rüknettin Bey kendisini savunamamış, sorulan soruları önceden hazırladığı bir kağıttan okuyarak cevaplandırmış, daha sonra da Arapça dua etmiştir:

Hüseyin Vehbi Paşa, Kendisinin iyi bir hatip olduğunu, mecliste çok etkileyici bir konuşma yaptığını söyler, ama aslında söylediklerinin adalet ve eşitlik kavramlarıyla bağdaşır bir tarafı yoktur. Haksız yere işten çıkarılan memurların yerlerine niçin akraba çocuklarının alındığını soran milletvekillerine: "Biz icra heyetiyiz, kimleri istersek onları işe alırız cevabını verir. Bu cevabından ötürü Sadberk hanım, kocasını coşkuyla kutlarken Selma kinayeli bakışlarla dedesini süzer ve birinci perde kapanır.

İkinci perdede olay Rüknettin Bey'in evinde geçer. Sorgulamanın ertesi günü kocasının açıklamalarını gazeteden öğrenen Nigaristan Hanım bu küçültücü ifade karşısında duyduğu üzüntüyü anlatmak için öfkeyle kocasının çalışma odasına gelir.

Kocasını idaredeki beceriksizliği, konuşmasındaki yeteneksizliği yüzünden suçlar. Tam bu sırada içeriye Rüknettin Bey'in oğlu Nurettin Bey girer. O da tıpkı annesi gibi babasının verdiği izahata çok üzülmüştür. Devlet idaresinin çarklarının dört yüz seneden beri bozuk olduğunu, çarkların dişlerinin birer birer döküldüğünü, bunları tamir etmenin zaman alacağını söylemenin daha akıllıca olduğunu belirterek babasını suçlar. Rüknettin Bey, oğlunun ve karısının bu küçültücü sözleri karşısında kendisini savunamaz. Bu sırada uşak, Hüseyin Vehbi Paşa'nın geldiğini haber verir.

Birbirlerinin arkasından mecliste yaptıkları konuşmalarla alay eden bu iki paşa, yüz yüze gelince gayet pişkin bir şekilde bir önceki günkü hitabetlerindeki başarılarından dolayı birbirlerini kutlarlar. Bu kutlamaları Nurettin Bey, hayret dolu bakışlarla izlerken perde iner.

2.3.1.3.Konu

Konusu çok basittir. I. Meşrutiyetin ilanından sonra kurulan meclis tarafından iki paşanın çalışmaları sorgulanmıştır. Bu sorgulama sırasında gerek Rüknettin Paşa'nın gerekse Vehbi Paşa'nın düştükleri komik durum gözler önüne serilmektedir.

2.3.1.4.Olaylar Dizisi

Giriş: Perde açılır açılmaz iki kadının konuşmalarından konu hemen anlaşılır. İzah ve istizah nedir? Neden yapılmaktadır? sorularına cevap aranmaktadır. Meşrutiyet taraftarları Selma, bu konuda hiç bir bilgiye sahip olmayan büyükannesine bilgi verirken yazarın asıl amacı kanunun üstünlüğünü seyirciye kavratmaktadır.

I.perdenin I. meclisi olayın giriş kısmını teşkil etmektedir.

Gelişme: Hüseyin Vehbi Paşa'nın yorgun argın eve gelerek gündüz yapılan soruşturmayı anlatmaya başlamasıyla bu bölüme girilir. Asıl vaka bu kısımda verilir. Oyunda hareket çok azdır. Gösterme değil, anlatma esas alınmıştır. Oyun kahramanı olayı karısı ve torununa anlatırken seyirci durumdan haberdar olur.

Hüseyin Vehbi Paşa evindeki bir kanepayı meclis kürsüsü gibi kullanarak verdiği ifadeyi tekrarlar. Gerek kendisinin gerekse Rüknettin Paşa'nın verdiği cevaplar meclis tarafından çok komik ve basit bulunmuş alkışlanarak Paşalarla alay edilmiştir.

Sonuç:Olay ertesi günkü gazetelerde yazılınca Rüknettin Paşa'nın karısı çok öfkelenir. Kocasını düştüğü komik durumdan dolayı suçlar. II. perdenin en son meclisinde iki paşa birbirlerini kutlarlar. Güya her ikisi de bir önceki gün meclis huzurunda verdikleri ifade de çok başarılı imişler. Tüm meclis üyeleri tarafından alay edilen bu savunmada her iki nazırda kendilerini çok başarılı bulmuştur. Kahkahalarla el sıkışırken perde iner.

Eserde vurgulanmak istenen anafikir, I. Meşrutiyetin ilanıyla ülkede esen özgürlük rüzgarlarının hissettirilmesi. Keyfi yönetimle ülkede açılan yaraların kanun ve adalet fikriyle sarılabileceği savunulmuştur.

2.3.1.5Mekân

Olayın geçtiği yer İstanbul'dur. I. perdede mekân Hüseyin Vehbi Paşa'nın evinde bir odadır. Dekor da çok basittir. Bir kaç koltuk ve bir lambadan ibarettir.

II.perdede mekân Rüknettin Paşa'nın çalışma odasıdır. Burada da dekor, bir çalışma masası ve bir kitaplıktan ibarettir.

Dekordaki sadelik, hem olay kahramanlarının yaşam biçimini göstermekte hem de oyunun sahneye konmasında bu kolaylık sağlamaktadır.

2.3.1.6.Zaman

Vak'a 1293 senesinde Meclis-i Mebusan'da geçmekte, fakat olay aynı günün akşamı Hüseyin Vehbi Paşa'nın ağzından anlatılmaktadır. Yani olay 24 saatlik bir zaman dilimine sığdırılmıştır.

Hüseyin Vehbi Payşa'nın sabah saat sekizde Meclise gitmesiyle vaka zamanı başlamaktadır. Ertesi gün Rüknettin Paşa'yı ziyarete gitmesiyle de sona ermiştir.

I. Perdede vaktin akşam olduğunu "Gece Lambalar yanıyor." ⁵ ifadesinden anlamaktayız. Gündüz cereyan eden vak'ayı Hüseyin Paşa, akşam geriye dönüş metoduyla karısına anlatmaktadır.

II. Perdede zaman bir gün sonrayı göstermektedir. Bu zamanı " Dün meclisi mebusanda o kadar izahat verdim ki"⁶ cümleleriyle verilmiştir. Öyleyse hem vak'a, hem de anlatma zamanı bu yirmi dört saatlik zaman içerisinde tamamlanmıştır.

Eserin kaleme alındığı zaman ise 1327/1911'dir. Yani vak'a zamanından tam 35 yıl sonra yazılmıştır.

2.3.1.7.Şahıs Kadrosu

Gösterme esasına bağlı eserde olay, iki erkek kahraman etrafında cereyan etmektedir. Kalabalık olmayan şahıs kadrosunda kadın ve erkek kahramanların sayısı romanlarında olduğu gibi dengededir. Bu kahramanların fiziki portrelerine pek rastlamayız. Şahısların hareketleri pek azdır. Daha çok konuşmalarıyla dikkat çekmektedirler. Ruhi portreleriyle ilgili ipuçlarını konuşmalarından anlamaktayız.

Şahıs kadrosunu oyunda karşımıza çıkış sırasına göre inceleyelim:

Sadberk Hanım: 65 yaşlarında okuma-yazması olmayan cahil bir kadındır. Hüseyin Vehbi Paşa'nın karısıdır. Paşa karısı olmanın verdiği rahatlıkla devrin siyasi olaylarından habersiz yaşamaktadır. Kelimeleri yanlış anlayıp, yanlış telaffuz ettiği için seyirciyi güldüren bu kadın. geleneksel temaşa sanatımız olan Ortaoyununu hatırlatmaktadır.

"Sadberk Hanım-Ay! A dostlar, çat diye ortamdan çatlayacağım. Bu sözlerden ne çıkacak. Allah aşkına biraz da bana anlatınız; A, canım. Bum, bum diyorsun, yine toplar mı atılacak?

Vehbi Paşa - Off Hanım, bu gece sahiden sen beni çatlatacaksın. Senin dediğin top gibi şimdi ben patlayacağım. O işittiğin "büm" top sesi değil. Baykuş, baykuş demek.

Sadberk Hanım - Vallahi şimdiye kadar, baykuşa da büm denildiğini işitmemiştim. Gel sen ol da söyleme, Sabret. Baykuş'un Meclis'te ne lüzumu var. Bülbül olsa, kanarya olsa, yine dinlenir ama.

Vehbi Paşa - Öyle değil Sadberk. Biraz insaf et de dinle. Sus. Baykuşu bir kafese koyup da meclise getirmediler a. Bilmez misin, baykuş harabelerde yaşar. İmaret-i umumiye nazırına memleket harabezâre döndü. Şimdi orada baykuşlar, kukumav, kukumav diye bağırıyor. Bu neden böyle oldu? diye soruyorlar.

⁵a.g.e., s.1

⁶a.g.e., s.50.

Sadberk Hanım - Sen de elinin köründen oldu, diyeydin. Bu kadarcık bir şeyi beceremedin mi?"⁷

Kocasının konuşmalarından hiçbir şeyi anlayamadığı halde her lafa karışan, geveze kadın tipinin çok canlı örneğidir.

Selma Nâzikter Hanım: 20 yaşında Hüseyin Vehbi Paşa'nın torunudur. Okumuş, akıllı, bilgili bir genç kızdır. Kanun-i Esasî tarafları, adalet yanlısı bu genç kadın dedesinin yaptıklarını yanlış bulmakta, büyükannesini bu konuda bilgilendirmek istemektedir.

İstibdatın ağır baskıları altında ezilen bu halk kitlesinin bulunduğu bir dönemde adaletin haksızlığa, bilginin cehalete üstün geldiği fikri Selma'nın kişiliğinde verilmek istenmiştir.

Nigâristan Hanım: 45 yaşlarında Rüknettin Bey'in karısıdır. Sadberk Hanım'la taban tabana zıt olan bu hanım akıllı ve çok bilgilidir. Kocasının yaptığı yanlışlıktan utanç duyan ve bunu kocasının yüzüne söylemekten hiç çekinmeyen cesur bir kadındır.

Nigâr Hanım, sadece okuma-yazma bilmekle kalmıyor, günlük gazeteleri takip etmekte, ülkedeki siyasî gelişmeleri adım adım izlemektedir.

Tanzimatla Edebiyatımıza giren yeni aydın tipi, Nigâr Hanım'ın kişiliğinde açıkça sergilenmektedir.

Hüseyin Vehbi Paşa: 70 yaşlarında ihkâk-ı hak ve temin-i istihkak nazırındır. Nazırlığı sırasında yapılan yanlış uygulamadan dolayı sorgulandığı halde, o her yaptığıнын yerinde olduğunu söyleyebilecek kadar yüzüstü bir kişidir. En yakın mesai arkadaşının arkasından alay edip yüzüne gülen riyakâr, çıkar düşkünü bir paşadır.

İyi bir hatip, ama doğruları saptıracak kadar da başarılı bir demagogdur.

Rüknettin Paşa: 55 yaşlarında İmaret-i Amme ve İmaret-i Umumiye nazırındır.

Devlet yönetiminde becereksiz, kendisini savunamayan aciz, zayıf kişilikli bir nazırdır.

Nazırlığı sırasında hiç yararlı bir çalışmasının bulunmamasını, yanında çalışan memurların bilgisizliğine bağlayacak kadar düşüncesizdir. Padişah yanlısı, yeniliklere kapalıdır.

Nurettin Bey: 25 yaşında Rüknettin Bey'in oğludur. Babasının Meclis huzurusunda verdiği ifadeden fazlasıyla müteessir olan onurlu, bilgili bir gençtir. İyi düşünen ve güzel konuşan aydın bir kişidir. Devrin modasına uygun olarak Paris'te tahsil görmüş, adaleti savunan akıllı bir gençtir.

⁷a.g.e., s.23-24.

Hizmetçi ve Uşaklar

Eserin şahıs kadrosunda bir hizmetçi bir de uşak vardır. Sahnede bir iki defa görünmenin dışında eserde hiç bir etkin rolleri yoktur. Sadece efendilerinin isteklerini yerlerine getirirler.

Tiyatro Unsurları İle İlgili Genel Değerlendirme

Oyunda şahıslar, olayın geçtiği zamana bulundukları konuma ve devrin zevkine göre giyinmişlerdir.

Eserde rastladığımız "Redingot" ve "Şam hırkası" kelimeleri Osmanlı Paşasının batılı giyim zevkiyle kucaklaştığını göstermektedir. Bu da Safvet Nezihî'nin yaşadığı devrin en önemli özelliğidir.

*"Bizde, batılılaşma hareketlerinin başlangıcından beri medeniyet değiştirme ile kıyafet değiştirme beraber mütalaa edilmiş, hatta kıyafete ön planda yer verilmiştir."*⁸

Kadın kahramanların giysileri üzerinde fazlaca durulmamıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, gösterme esasına bağlı eserlerde kostüm, dekor ön planda tutulurken Safvet Nezihî bu unsurları geri plâna, iterek düşünceye ağırlık vermiştir.

Basit bir tiyatro tekniğiyle yazılmış olan oyunda, dikkatle incelendiğinde "Orta oyunu geleneğinin izlerini görülebilir. Cinaslı sözler taklitler tıpkı orta oyunundaki gibidir. Safvet Nezihî'nin bu yerli geleneği çok iyi bildiği, eserdeki unsurlardan hissedilmektedir.

Meşrutiyet tiyatrosu tekniğine uygun olduğundan rahatlıkla sergilenebilmektedir, Mekân bir tek odayla sınırlıdır. Dekor da o devrin tiyatro anlayışına çok uygundur.

*"Sahnenin iki yanında kulisler vardır. Olay fakir bir evde geçiyorsa sağlı sollu hasır iskemleler, ortada bir tahta masa, olay zengin bir evde geçiyorsa kanape, koltuk, divan, konsol, konsolun üstünde şamdanlar, saat v.b. gibi şeyler, etrafa sigara masaları bulunurdu"*⁹

Safvet Nezihî, oyununda Işık, mekân, kostüm, dekor gibi unsurlara çok basit bir şekilde yer verdiği için eserin sahneye konulmasında mali bir sıkıntıya düşülmemiştir.

⁸ Okay , Orhan, Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi" İstanbul, 1989, s. 131.

⁹ Sevengil, Ahmet Refik Meşrutiyet Tiyatrosu, İst, 1968, s. 341

2.4. MAKALELERİ

Safvet Nezehî'nin makaleleri gazete ve dergilerde kalmıştır. Musavver Muhit ve Resimli Kitap mecmualarında yayımlanan bu makalelerde edebî, siyasi ve sosyal konular ele alınmıştır. Bunlardan özellikle edebî, sosyal ve ekonomik olanlarından bazıları özet olarak aşağıya sunulmuştur;

Okunan diğer makalelerinin tezin hacmini genişleceği düşüncesiyle bibliyografya kısmında isimlerine yer verilmiştir.

2.4.1. Bizde Romancılık ve Romanlar

Romancılığın bizde istenilen düzeyde gelişmediğini vurgulayan Şafvet Nezihi, hikâye yazarlığının Fars Edebiyatının taklidi ile başladığını belirtmiştir. Lisansımızın klâsikler bakımından zengin olmadığı ortaya koyulmuş, Abdülhak Hamid'in Makber, "Eşber", "Tark", "Zeyneb'i, Ziya Paşa'nın "Zafername"si klâsik eser olmaya layık bulunmuştur.

Makalede bizde romancılığın gelişiminin hikâye yazarlığından ibaret kaldığı vurgulanmış "Şinasi Mektebi" ile bu türde yavaş yavaş yol alındığı belirtilmiştir. Namık Kemal'i Victor Hugo'nun romantizminin takipçisi olarak kabul eden Safvet Nezihi mevzuunu tarihten alan "Cezmi"yi bu vadiye yazılmış tek eser olarak belirlemiştir.

Ahmet Midhat Efendi'yi "Hace-i Sani" ünvanına lâyık görmeyen yazar, halkı eğitmesi, halka okuma zevki aşılması, hayâl genişliği, durup dinlemez bir kaleme sahip oluşu bakımından da takdir etmiştir. "Pariste Bir Türk", "Felatun Bey ile Rakım Efendi", "Çengi", "Yeryüzünde Bir Melek" romanlarının birer masal örneği olduğu vurgulanan makalede bu romanlarda tezin, maksadın, mevzuun pek önemsenmediği gerçeği üzerinde durmuştur.

2.4.2. Tiyatroculuk ve Tiyatrolarımız

Tiyatroların "Alem-i hakikatın bir mekteb-i edebî" tiyatro piyeslerinin "Edebiyatın bir şube-i mahsusa-i pür-meziyeti" olarak kabul edildiği bu makalede, medenî ülkelerde tiyatronun bir hayli geliştiği vurgulanmaktadır.

Memleketimizde gerek hükümetlerin, gerekse belediyelerin tiyatroları yeterince desteklemediklerini belirten Safvet Nezihi, tiyatro sanatkarlığının da gelişmemesinin bu türün ger kalışının sebebi olarak göstermiştir. Tam teşekküllü tiyatro binalarına sahip olmadığımıza değinilen makalede Güllü Agop Efendi'nin, Naum ismindeki bir zatın bu

konudaki girişimlerinden söz etmiştir. Makalede ilk tiyatro kampanyalarının yabancı azınlıklardan teşekkül ettirildiği üzerinde durulmakta, Ahmet Vefik Paşa'nın Bursa valiliği sırasında oluşturduğu tiyatro binası ile "Molier"den yaptığı adaptelerle tiyatroya yaptığı katkılar belirtilmektedir.

Abdülhak Hamid'in oynamak için değil okunmak için yazılan manzum-mensur tiyatro eserlerinden "Finten" in "Eşber" in , "Tarık" ın birer klasik olduğunu belirten Safvet Nezihî, "Besa" adlı tiyatro eseri ile Şemsettin Sami'yi de anmıştır.

2.4.3.Sulh-ı Teslih

Halk arasında yaygın olan "Eğer sulh içinde yaşamak istiyorsan harbe hazır ol" sözünden hareket edilerek başlanan bu makalede silahlanmanın yanlışlığı üzerinde durulmuştur. Ülkelerin bu konudaki olumsuzluğunu vurgulayan yazar, silahlanmanın bütçelerde oluşturduğu açıklardan söz ederek, ortaya çıkan ekonomik, siyasî problemlere parmak basmıştır.

Sulhun daimi olmasının hayal olduğu belirtilen makalede, silahlanma hususunda "Lahey Barış Konferansı"nda gerekli çözümlerin bulunabileceği ümidi dile getirilmektedir.

2.4.4.Kaht-ı Nukûd: Amerika Buhran-ı Mali-i Ahire

Erzak sıkıntısının ülkeleri nasıl bir takım felâketlere sürüklediği belirtilen bu makalede altın sıkıntısının da malî ve iktisadî hayattaki olumsuzlukları ortaya konulmuştur. Bu konuda örnek olarak Mısır ve Amerika'yı gösteren yazar, altın ve paranın meydana getirdiği felâketleri hiçbir kuvvetin oluşturamayacağı gerçeği ile makalesini bitiriyor.

2.4.5.Asılmağa Giderken

Bu makalesinde Safvet Nezihî asılmaya giden bir insanın ruhsal potresinden hareketle istibadı sorgulamaktadır. Ona göre zülüm, haksızlık ebedî değil, geçicidir. Edebî olan vatanperverliktir. Makalede zulüm, haksızlık ve kişisel menfaatin hamiiyet selinde boğulacağı fikri vurgulanmaktadır.

2.4.6. Çarişon

Musavver Muhit Mecmuasında yer alan bu makalede Safvet Nezihî Bulgaristan Prensi Ferdinand'ın özel hayatını, çalışma tarzını, yaşam felsefesini ortaya koymuş, ruhsal potresini çizmiştir.

2.4.7. Seyahat-ı Havaiye

Bu makalesinde Safvet Nezihî teknik gelişmelerden söz etmekte, örnek olarakda hava seyahatine olanak tanıyan balonun icat edilmesini belirtmekte, bu konudaki Osmanlı toplumunun teknolojik duyarsızlığını dile getirmektedir.

2.5. TERCÜMESİ

2.5.1. Kumar Beliyyesi

Safvet Nezihî'nin Maarif Nezareti Celîlesinin ricasıyla 1325 senesinde Fransızca'dan tercüme ettiği bu eser, Tahir Bey Matbaasında basılmıştır. 469 sayfadır.

Tercüme eser olduğu için tek başına ele alınıp incelenmesi yazının edebî özelliğini göstermeyeceği için sadece isim olarak alınması uygun bulunmuştur.

3. BÖLÜM

SONUÇ

SONUÇ

Safvet Nezihî, İkdâm gazetesinde tefrika edilen Zavallı Necdet romanıyla ün kazanan bir edebî şahsiyettir. Gerek duyuş tarzı, gerek üslûp bakımından Servet-i Fünûn yazarlarından çok etkilenen Safvet Nezihî, İstibdat döneminin hüküm sürdüğü yıllarda sadece duygusal konularda romanlar yazmış, içinde sakladığı siyâsî birikimlerini II. Meşrutîyet'in ilânından sonra kaleme aldığı eserlerinde yansıtmıştır.

Ciddi rahatsızlığı nedeniyle kısa süren yazı hayatında Türk Edebiyatı'na kitap halinde basılan beş roman, bir tiyatro eseri, çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan bir çoğuna ulaşamadığımız hikâye ve makaleler sunmuştur. Fransızca'dan yaptığı tercümelerle edebiyatımızda yeni düşünce sistemlerinin gelişmesine yardımcı olmuştur.

Eserlerinde okumuş, bilgili, akıllı, modern kadınlara yer verip, onların siyâsî ve sosyal hayatımızdaki önemli yerlerini gözler önüne sermiştir. Çağdaşlaşma yolunda Batılı toplumların yetişememenin üzüntüsünü duyarak bu fikirlerini her fırsatta kalem denemelerinde de yansıtmıştır.

Tezli eser niteliğini taşıyan romanları devrinde çok okuyucu bulmuş ama kompozisyon yoksulluğu ve teknik kusurlar yüzünden ikinci sınıf romanlar seviyesinde kalmıştır.

Hemen hemen her konuda makale yazan Safvet Nezihî, engin bir dünya görüşüne sahiptir. Bu dünya görüşüne titiz gözlemleri barışçıl tavırları ve kuvvetli tarih bilgisi de eklenince bu gün hala geçerliliğini koruyan değerli fikir yazıları ortaya çıkmıştır.

Eserlerinde konu edilen aşk tutkuya dönüşmüştür. Sevdikleriyle evlenemeyen bütün kahramanlar, ölünceye kadar bu sevdanın peşinden koşarlar. Ele alınan tipler ya çok namuslu, dürüst, kahraman, vatanperver, şuurulu, bilgili, çok iyi ya da ahlaksız, namussuz, hain, züppe, cahil ve çok kötüdürler. Romanlarında yeri geldikçe kendi görüşlerini açıklaması Ahmed Midhat Efendiyi, kahraman ve vatanperver karakterlere yer vermesiyle de Namık Kemal'i hatırlatmaktadır.

Tiyatroları, gerçek hayatın edebî mektebi olarak kabul eden Safvet Nezihî, medenî ülkelerin gelişmelerini tiyatroya verdikleri değere bağlamaktadır.

Bu kadar çağdaş, yeniliğe açık, bilgi yüklü fikirleri içkiye aşırı düşkün olması nedeniyle gitgide zayıflamış, edebiyat dünyasında da adı zamanla unutulmuştur.

Son günlerini hastahane köşelerinde yapayalnız, sefil bir şekilde geçiren Safvet Nezihî devrinde oldukça parlak sayılabilecek gazetecilik hayatı ve ikinci sınıf acıklı romanlarıyla edebiyatımızda iddiasız yerini koruyan ve Servet-i Fünûn dışında kalan yazarlarımızdan biridir.

BİBLİYOGRAFYA

1.KENDİ ESERLERİ

A. Romanları

Zavallı Necdet. Suhulet Kitaphanesi, İstanbul, III. Baskı, 1336 / 1920.

Müsebbib. Dersaadet, İstanbul 1326 / 1910.

Kadınlar Arasında. İstanbul 1325 / 1909.

Teeshül Aleminde. İstanbul 1318 / 1902

Kadın Kalbi. İstanbul 1319 / 1903

B. Dergilerde Yayımlanan Hikâyeleri

"İstikbale Ait". İnkılâb Dergisi, 1325, Nr. 8, s.35-37

"Silah Başına". İnkılâb Dergisi, 1325, Nr.7, s.103-104

"Sümüklü Faik". Resimli Roman Mecmuası, 1325, Nr.2, s.121-135.

C. Tiyatrosu

İzah ve İstizah. İstanbul, 1911.

D. Makaleleri

"Leylâ" Musavver Muhit, Cilt: 1, Nr.20, s.306

"Muhitin Konferansı" Musavver Muhit, Cilt: 1, Nr.10, s.148.

"Tezer I" Musavver Muhit, Cilt:1, Nr.18, s.279.

"Tezer II" Musavver Muhit, Cilt:1, Nr.19, s.302

"Sihr-i Kelam" Musavver Muhit, Cilt: 1, Nr.13, s.194

"Musahabe" Musavver Muhit, Cilt:1, Nr.12, s.182

"İzmirli Makbule Hanımefendiye Mektup" Musavver Muhit, Cilt: 1, Nr.18, s.283.

"Coquelin Aine" Musavver Muhit, Cilt: 1Nr. 6, s.210-214

"Coquelin Code" Musavver Muhit, Cilt: 1, Nr.6, s.243-244

"Hanımlar Sayfası" Musavver Muhit, s.283-284

"Sulh-i Teslih" Musavver Muhit, Cilt:2 , Nr.29, s.194-197

"Kaht-ı Nükud" Musavver Muhit, Cilt 2, Nr.28, s.162-167

"Asılmaya Giderken" Musavver Muhit, Cilt: 2, Nr.28; s.181-182

"Çarışon" Musavver Muhit, Cilt: 2, Nr.23, s.9-14

"Seyyahat-ı Havaiye" Musavver Muhit, Cilt: 2, Nr.30, s.226-230

"Bizde Romancılık ve Romanlar I" Resimli Kitap, Cilt: 1, Nr.5, s.435-438

"Bizde Romancılık ve Romanlar II" Resimli Kitap, Cilt:2, Nr.7, s.668-686

"Mahsül-i Mütalea ve Tetebbü" Resimli Kitap, Cilt:4, Nr.24, s.1018-1033

"Mahsül-i Mütalea ve Tetebbü" Resimli Kitap, Cilt:5, nr.25, s.33-34

"Şundan Bundan"Resimli Kitap,, Cilt:6, Nr.13, s.559-571

- "Meıyal-i Cibâr-bâd" Resimli Kitap, Cilt: 2, Nr.2, s.1103, 1115
- "Mahsül-ı Mütalea ve Tettebbü Kadınlarımız Arasında" Resimli Kitap, Cilt:5, Nr. 30, s.485-504
- "Mahsül-i Mütalea ve Tettebbü Tiyatro Kitapları" Resimli Kitap, Cilt:5, Nr.29, s.367-381
- "Mahsül-i Tettebbü ve Mütalea" Resimli Kitap, Cilt:4, Nr.24, s.1018-1033
- "Hayat-ı Sanatkârane" Resimli Kitap, Cilt:1, Nr.6, s.582-597
- "Mahsül-i Tetkik ve Tettebbü" Resimli Kitap, Cilt:5, Nr.25, s.33-42
- "Mahsül-i Mütalaa ve Tettebbü. Tiyatrolar ve Tiyatrolarımız" Resimli Kitap, Cilt:5, Nr.28, s.337-349.
- "Mahsül-ü Mütalaa ve Tettebbü" Resimli Kitap, Cilt:5, Nr.27, s.181-195
- "Mahsül-ü Mütalaa ve Tettebbü" Resimli Kitap, Cit:5, Nr.26, s.110-121
- "Mahsül-a Mütalaa ve Tetabbü. Tavzi-i Maksat" Resimli Kitap, Cilt:4, Nr.3, s.947-958

2. UMUMİ KAYNAKLAR

- Akı, Niyazi, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İnsan-Eser-Fikir-Üslup. İstanbul Matbaası, İstanbul 1960.
- Aktaş, Prof. Dr. Şerif. Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Birlik Yayınları, Ankara 1984.
- Aktaş, Prof. Dr. Şerif. Ahmet Rasim'in Eserlerinde İstanbul. Gençlik Basımevi, İstanbul 1989.
- Akyüz, Kenan. Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri. İnkılâb Kitabevi, İstanbul 1990.
- Aytaç, Gürsel. Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler. Gündoğan Yayınları, Ankara 1989.
- Ekiz, Osman Nuri. Namık Kemal, Gökşin Yayınları, İstanbul 1984.
- Forster, E.M. Roman Sanatı. Adam Yayınları, İstanbul 1985.
- Gövsa, İ. Alaaddin. Meşhur Adamlar. Hayatları Eserleri. Cilt:4.
- Kaplan, Mehmet. Hikâye Tahlilleri. Dergah Yayınları, İstanbul 1986.
- Kaplan, Mehmet. Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1-2-3. Dergah Yayınları, İstanbul 1992.
- Karaalioglu, Seyyit Kemal. Türk Romanları. İnkılâb Kitabevi, İstanbul 1989.
- Kudret, Cevdet. Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman.
- Kurdakul, Şükran. Çağdaş Türk Edebiyatı 1. Bilgi Yayınevi, İstanbul 1992.

Kutlu, Şemsettin. Servet-i Fünûn Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi. Remzi Kitabevi, İstanbul 1981.

Moran, Berna, Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış 1. İletişim Yayınları, İstanbul 1981.

Mutluay, Rauf. 100 Soruda Türk Edebiyatı. Gerçek Yayınevi, İstanbul 1978.

Namık Kemal. Vatan Yahut Silistre. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1969.

Sevengil, Refik Ahmet. Meşrutiyet Tiyatrisi. İstanbul 1958.

Okay, M. Orhan, Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi. İstanbul Milli Eğitim Basımevi, 1989.

Öztuna, Yılmaz. Büyük Türkiye Tarihi. Cilt:14, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1979.

Tevetoğlu, Fethi. Büyük Türkçü Müftüoğlu Ahmet Hikmet.

Tuncer, Hüseyin. Servet-i Fünûn Edebiyatı. Akademi Yayınları, İstanbul 1992.

Uraz, Murat, Türk Edip ve Şairleri, İstanbul 1939, Cilt:3

Uşaklıgil, Halit Ziya. Kırk Yıl. İnkılâb Kitabevi, İstanbul, 1987

3.BASILMAMIŞ TEZLER

Gündüz, Yrd. Doç. Dr. Osman. Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema 1-2, Erzurum, 1993.

Törenek, Mehmet. 1908-1918 Arası Türk Hikâyeciliği, Yüksek lisans Tezi.

4.DERGİ-MECMUA-GAZETE ve DİĞER KAYNAKLAR

Akşam Gazetesi, 4/12/1939

Cumhuriyet Gazetesi 4/12/1939

Cumhuriyet Gazetesi 5/12/1939

Kuntay, Mithat Cemal "Safvet Nezhî Bey'e" Sırat-ı Müstakim, İstanbul 1324, s.26-27.

Sicill-i Ahval Defteri. Başbakanlık Arşivi, Cilt 76, s.463.

Şardağ, Rüştü "Zavallı Necdet ve Bugünkü Piyasa Romanları" Ulus, 23/10/1943.

5.ANSİKLOPEDİLER

Cumhuriyet Ansiklohedisi, Cilt:9, s.2805.

Meydan Larousse, Cilt:10, s.821.

Türk Ansiklopedisi, Cilt:28, s.38-39

Türkiye Ansiklopedisi, Cilt:5, s41

ÖZGEÇMİŞ

11 Ekim 1954'te Erzurum'da doğdum. 1965 yılında Gazi İlk Okulu'ndan, 1968 yılında Kız Orta Okulu'ndan, 1971'de Erzurum Kız Lisesi'nden, 1974'de Kâzım Karabekir Eğitim Enstitüsü'nün Türkçe bölümünden mezun oldum.

1975'de tayin edildiğim Pasinler Lisesi'nden sonra, Erzurum 23 Temmuz Orta Okulu, Edirne Anadolu Meslek Lisesi, Erzurum Atatürk Endüstri Meslek Lisesi, Nenehatun Kız Lisesi'nde Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri olarak çalıştım.

1991 yılında Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi'nde açılan Lisans programını tamamladım. 1992'de aynı fakültede Yüksek Lisans eğitimine başladım.

1977 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni, 1981'de Trakya Üniversitesi Mimarlık Fakültelerini kazandığım halde, YÖK'ün çıkardığı devam mecburiyetinden dolayı bu okullardaki eğitimimi tamamlayamadım.

Şu anda Nenehatun Kız Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri olarak çalışıyorum.

الحکیم

[illegible][illegible]

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

يقل قارشومدن ... پوش اول ... (مجمعه : ٤٧)

Kadınlar Arasında. Resimli Roman
İst. 1325 Resimler Sami ve Fehri
Bey tarafından yapılmıştır.

اولا والدیده مذقعه به باشلاق ... (مجمعه : ٢٥)

توکلتلر
Les deux Coquelins

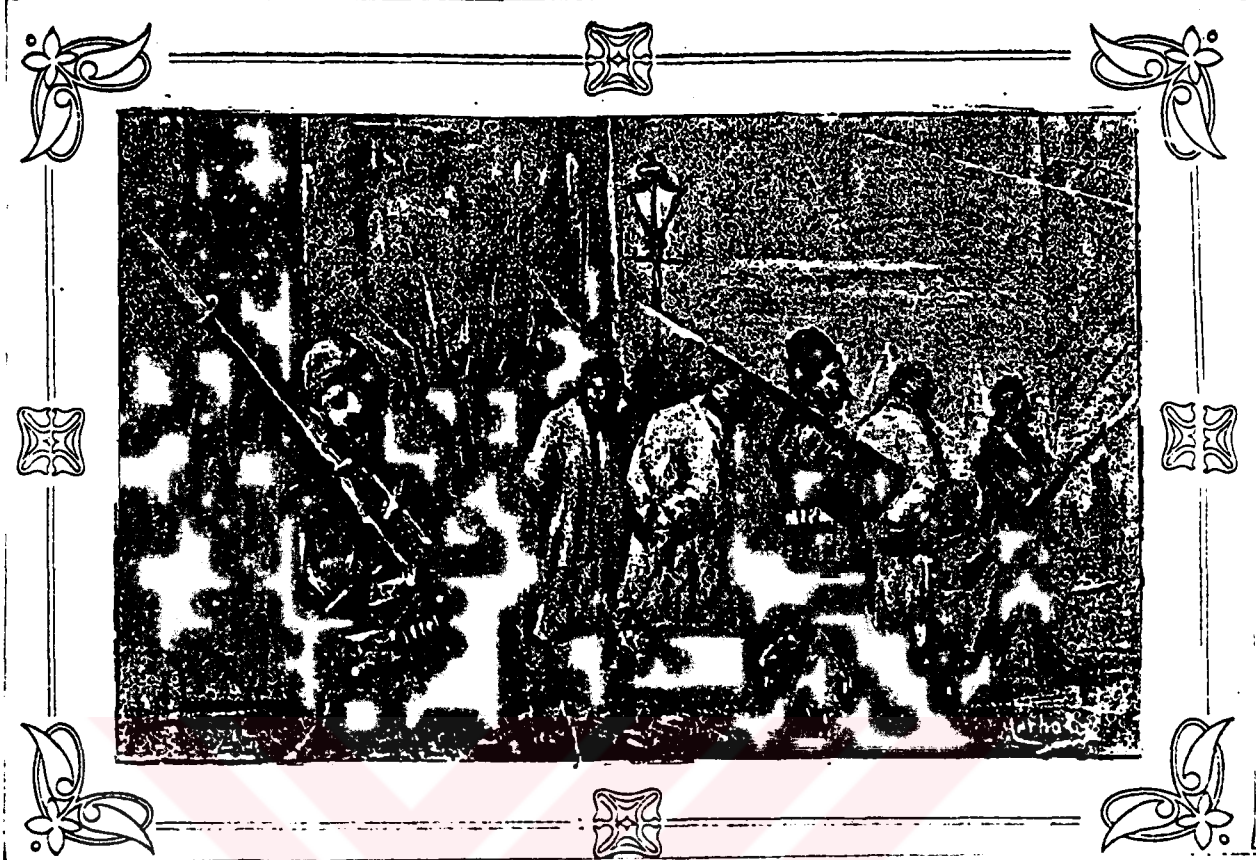
Hayat-ı Sanatkarane adlı makalede alınmıştır.
Resimli Kitap. Cilt. 1 Sayı: 6

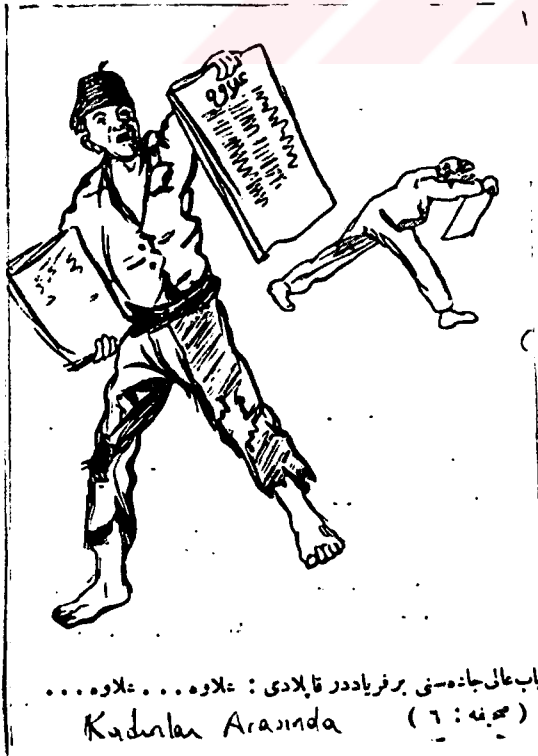
(توکلتن نهنه) مونولوغ سويلرکن
Coquelain Aîné disant un monologue

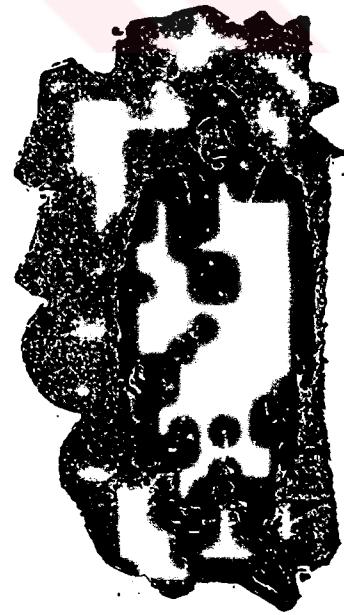
متولی. توقلتان قاده
Coquelain Cadet
Mort à Paris la semaine dernière

Asilmaya Giderken . Musavver Muhit. Cilt. 2 Nr. 28

باب عالی جاذبه سی بر فریاد در تالادی : ... تلاوه ... تلاوه ...
Kadınlar Arasında (صفحه : ۶)

سوموکلری چکدرک آغلامه وسیله آریور....
(صفحه : ۱۲۲)

Sümüklü Fakle Hıfayesinden
Resimli Roman . 1325/14